

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

Doksanıncı İçtima

24.8.1338 Perşembe

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1. — Zaptı sabık hulâsası	316,317	lisinin 1338 senesi âşar ve tekâlifi saire borçlarının tehiri tahsili hakkında kanun lâyihası ve Kavanini Maliye Encümeni mazbatası	317,318
2. — Âzayı kiram muamelâtı	320	5. — İktisat Vekâletinin, Ziraat Bankası Müdürü Umumisi vazaifinin Müdürü Umumi Muavini tarafından ifası hakkındaki tezkeresi ve Kavanini Maliye Encümeni mazbatası	317,318
1. — Mebuslardan bâzılarına için verilmesine dair Divanı Riyaset kararı	320	6. — Ferağ ve İntikal borçlarının tadiline dair kanun lâyihası ve Kavanini Maliye Encümeni mazbatası	317,318
3. — Tezkereler	317	7. — Kayseri Mebusu Ahmet Hilmi Beyin, Sabık Boğazlıyan Kaymakamı Maslup Kemal Bey ailesine hidematı vataniye tertibinden maaş tahsisi hakkında kanun teklifi ve Kavanini Maliye Encümeni mazbatası (2/352)	317,318
1. — Umraniye hâdisesinden dolayı müebbet küreğe mahkûm Mehmedoğlu Kürt Hüseyin Çavuşun Af Kanununa tevfikân cezasının on beş sene hapse tahviline dair Adliye Vekâleti tezkeresi	317	8. — Düşman karşısında müsellâhan ve mütefikân firarlarından dolayı idama mahkûm Sekizinci Fırka Hücum Taburundan Mehmedoğlu İsmail ile beş refikinin idam cezalarının affına dair kanun lâyihası ve Adliye Encümeni mazbatası	317,318
4. — Mazbatalar	317	9. — Düşman karşısından müsellâhan firar eürmünden dolayı idama mahkûm edilmiş olan Hasanoglu Ahmed'in cezasının	
1. — Askerî Tekâüt ve İstifa Kanununun tadili hakkında kanun lâyihası ve Kavanini Maliye Encümeni mazbatası	317,318		
2. — Hareirah Kararnamesinin 22 nei maddesinin tefsiri hakkında Dahiliye Vekâleti tezkeresi ve Kavanini Maliye Encümeni mazbatası	317,318		
3. — İstanbul Mebusu Ali Rıza Beyin, Şühedayı askeriyenin eytam ve eramiline tahsis olunacak maaşlar hakkındaki Kanun hükmünün tadiline dair kanun teklifi ve Kavanini Maliye Encümeni mazbatası (2/338)	317,318		
4. — Düşman tarafından ihrak olunan Sakarya İlha kariyesiyle emsali kura aha-			

affına dair kanun lâyihası ve Adliye Encümeni mazbatası

318

10. — Pontüs meselesine ait cürümlerin hiyaneti vataniyeden addedilip edilmeyeceğine dair Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası

318

5. — Takrirler

318

1. — Sivas Mebusu Vâsif Beyle rüfekasının, Müdafaai Milliye Encümeninin, Bahriye Dairesinin Müdüriyeti Umumiye kalbine dair kanun teklifinin müstacelen müzakere edilmesine dair takriri (2/468)

318:

320

6. — İkinci defa reye konulan kanun

320

1. — Mâlûlini guzâtın terfi ve ikdam hakkındaki Kanun

320:321,332,358:359

7. — Müzakere edilen maddeler

321

1. — Trabzon Mebusu Ali Şükrü Beyin, umum zâbitan ve mensubini askeriye ye siyanen birer nefer tayını zammına da-

ir kanun teklifi (2/533), Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Beyin, umum zâbitan ve mensubini askeriye ye siyanen birer nefer tayını zammı hakkında kanun teklifi (2/534) ve Müdafaai Milliye ve Muvazenei Maliye encümenleri mazbataları

321

2. — Mıntaka ziraat mekteplerinin Ziraat Bankası tarafından idare edilmesine dair Müşterek Encümenin (İktisat - Muvazenei Maliye) kanun teklifi ve mazbatası

321:332

3. — Gaziantep Mebusu Ali Cenani Beyin, düşmandan istirdededilen mahaller ahalisine muavenet icrası hakkındaki Kanunun tefsirine dair takriri ve Muvazenei Maliye Encümeni Mazbatası

332:334

4. — 1338 senesi Muvazenei Umumiye kanunu lâyihası ve Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası

334:357

A — Şer'îye Vekâleti bütçesi

334:357

BİRİNCİ CELSE

Bed'i müzakerat; saat : 1,45

REİS — Reisisani Dr. Adnan Beyefendi

KÂTİPLER : Ziya Hurşid Bey (Lâzistan), Âtîf Bey (Kayseri)

REİS — Celseyi açıyorum, zaptı sabık hulâsası okuncaak :

1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI

Birinci Celse

Reisisani Adnan Beyefendinin tahtı Riyasetlerinde bilinikat zaptı sabık hulâsası kıraat ve aynen kabul olundu. Şer'îye bütçesinden sonra Sıhhiye bütçesinin müzakeresi karargir oldu. Harb Kazançları Vergisinin sureti tahsili hakkındaki kanuna müzeyyel lâyihai kanuniye müstaceliyet kararıyla bilmüzakere 1, 2, 3 neü maddeleri tadilen 5, 6, 7 neü maddeleri aynen kabul ve dördüncü maddesi tayyedildi ve heyeti umumiyesi ekseriyetle kabul olundu. Bilâhara

Maliye bütçesinin müzakeresine geçilerek 65 ve 91 neü fasıllar tadilen diğer fusulü aynen kabul edildi. Zonguldak memurini zammı maaş kanununun ilgası hakkındaki lâyihai kanuniye dahi bilmüzakere 1 ve 3 neü maddeleri aynen 2 neü maddesi tadilen heyeti umumiyesi ekseriyetle kabul olunarak teneffüs için celse tatil olundu.

İkinci Celse

Adnan Beyefendinin tahtı Riyasetlerinde bilinikat Dahiliye ve Müdafaai Milliye encümenlerinden Encümeni Mahsusa müntahap zevatın esamisi tebliğ edildi. Mükellefiyeti Ziraiye Kanununun tefsirine dair Heyeti Vekile Riyaseti tezkeresi Kavanini Maliye Encümenine, Seferberlik ve Cephe Zammı Kanununun tefsiri hakkındaki

tezkere Müdafaai Milliye Encümenine havale olundu. İstihlâk Resmi Kanununun tefsirine dair İstida Encümeni mazbatası ruznameye alındı. Mâlûlîni guzatın terfihine, zâbitana bir nefer tayını itasına, Ankara Ziraat Mektebiyle Sultansuyu Çiftliğine, istilâ gören yerler ahalisine muavenet icrası hakkındaki kanunun tadiline dair levayihî kanuniyenin Şer'îye bütçesinden evvel müzakerelerine dair takrirler kabul olunarak mâlûlîni guzatın terfihi hakkındaki Kanunun birinci ve ikinci maddeleri tadilen 3 ve 4 ncü maddeleri aynen kabul edildi. Heyeti umumiyesinin reye vaz'ında ekseriyet hâsıl olamadığından Perşembe günü içtima olunmak üzere celseye nihayet verildi.

Reisani	Kâtip	Kâtip
Dr. Adnan	Lâzistan	Kayseri
	Ziya Hursid	Âtıf

REİS — Zaptı sabık hulâsası hakkında söz istiyen var mı efendim? Zaptı sabık aynen kabul edildi.

3. — TEZKERELER

1. — *Umraniye hâdisesinden dolayı müebbet küreğe mahkûm Mehmedoğlu Kürt Hüseyin Çavuşun Af Kanununa tevfiikan cezasının 15 sene hapse tahviline dair Adliye Vekâleti tezkere*

REİS — Umraniye hâdisesi faillerinden Hüseyin Çavuş hakkında Adliye Vekâletinden mevрут evrakı hükmiye var. Adliye Encümenine havale ediyoruz.

4. — MAZBATALAR

1. — *Askerî Tekâüt ve istifa Kanununun tadili hakkında kanun lâyihası ve Kavanini Maliye Encümeni mazbatası*

REİS — Askerî tekaüt ve istifa Kanununun tadili hakkındaki lâyihai kanuniyeye dair Kavanini Maliye Encümeni mazbatası var.

2. — *Harcırah kararnamesinin 22 nci maddesinin tefsiri hakkında Dahiliye Vekâleti tezkere ve Kavanini Maliye Encümeni mazbatası*

REİS — Mülkiye Harcırah kararnamesinin tefsirine dair Kavanini Maliye Encümeni mazbatası var.

3. — *İstanbul Mebusu Ali Rıza Beyin, Şühedayı askeriyenin eytam ve eramiline tahsis olunacak maaşlar hakkındaki Kanun hükmünün tadiline dair kanun teklifi ve Kavanini Maliye Encümeni mazbatası (2/388)*

REİS — Harbde şehidolanların veresesine dair Kanun hakkında Kavanini Maliye Encümeni mazbatası var.

4. — *Düşman tarafından ihrak olunan Sakarya Ilca karyesiyle emsali kura ahalesinin 1338 senesi âşar ve tekalifi saire borçlarının tihiri tahsili hakkında kanun lâyihası ve Kavanini Maliye Encümeni mazbatası*

REİS — Düşman tarafından ihrak olunan bâzı kura ahalesinin âşar borçları hakkındaki lâyihai kanuniyeye dair Kavanini Maliye Encümeni mazbatası var.

5. — *İktisat Vekâletinin, Ziraat Bankası Müdürü Umumisi vazaifinin müdürü umumi muavini tarafından ifası hakkındaki tezkere ve Kavanini Maliye Encümeni mazbatası*

REİS — Ziraat Bankası Müdürü Umumisi hakkındaki İktisat Vekâleti tezkeresine dair Kavanini Maliye Encümeni mazbatası var.

6. — *Ferağ ve intikal harçlarının tadiline dair kanun lâyihası ve Kavanini Maliye Encümeni mazbatası*

REİS — İntikal ve ferağ harçlarının tadili hakkındaki lâyihai kanuniyeye dair Kavanini Maliye Encümeni mazbatası var.

7. — *Kayseri Mebusu Ahmed Hilmi Beyin, Sabık Boğazlıyan Kaymakamı Maslup Kemal Bey ailesine hidematı vataniye tertibinden maaş tahsisi hakkında kanun teklifi ve Kavanini Maliye Encümeni mazbatası (2/352)*

REİS — Maslup Kemal Bey merhumun ailesine maaş tahsisine dair lâyihai kanuniye hakkında Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası var.

8. — *Düşman karşısında müsellehan ve mütefikan firarlarından dolayı idama mahkûm edilmiş olan sekizinci fırka hücum taburundan Mehmedoğlu İsmail ile beş refikinin idam cezalarının affına dair kanun lâyihası ve Adliye Encümeni mazbatası*

REİS — İdama mahkûm sekizinci fırka hücum taburundan Mehmedoğlu İsmail ile refiklerinin affına dair Adliye Encümeni mazbatası var.

9. — *Düşman karşısından müsellâhan firar cürmünden dolayı idama mahkûm edilmiş olan Hasanoğlu Ahmed'in cezasının affına dair kanun lâyihası ve Adliye Encümeni mazbatası*

REİS — Alay 156 efradından Hasanoğlu Ahmed'in affına dair Adliye Encümeni mazbatası var.

10. — *Pontüs meselesine ait cürümlerin hiyaneti vataniyeden addedilip edilmeyeceğine dair Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası*

Reis — Pontüselülüğün hiyaneti vataniye cürmünden addedilip edilmeyeceği hakkındaki Adliye Vekâleti tezkeresine dair Adliye Encümeni mazbatası var. Bunlar Heyeti Umumiyeye gelmiştir, ruznameye alıyoruz.

5. — TAKRİRLER

1. — *Sivas Mebusu Vâsıf Beyle rüfekasının, Müdafaa-i Milliye Encümeninin, Bahriye dairesinin müdüriyeti umumiyeye kalbine dair kanun teklifinin müstacelen müzakere edilmesine dair takrirî*

REİS — Bahriye Dairesinin Müdüriyeti Umumiyeye kalbine dair olan teklifin müstaceliyetle müzakoresine dair altmış imzalı bir takrir vardır.

Riyaseti Celîleye

Bahriye Dairesinin bu mühim zamanlarda vazâifini hakkiyle ifa edememesi nazarı itibara alınarak evvelce Müdafaa-i Milliye Encümenince teklif edilip ruznameyi müzakerata dâhil bulunan 27 Şubat 1338 tarihli kanun lâyihasının bugün müstacelen müzakeresini teklif ederiz.

Lâzistan	Dersim
Ziya Hürşid	Mustafa
Trabzon	Sivas
Ali Şükrü	Vasıf
Trabzon	Erzincan
Hasan Hüsnü	Emin

Kırşehir	İstanbul
Rıza	Ali Rıza
Muş	Bolu
Kasım	Cevad Abbas
Dersim	Ankara
Mustafa Ağa	Şemseddin
Edirne	Maraş
Şeref	Mehmed Hasib
Kayseri	Çorum
Osman Zeki	Dursun
Siird	Kastamonu
Mustafa Sabri	Besim
Karahisarı Sahib	Kütahya
İsmail Şükrü	Cevded
Hakkâri	Kırşehir
Mehmed Tufan	Yahya Galib
Gazianteb	Amasya
Sahin	Rıza
Bursa	Kozan
Şeyh Servet	Mustafa
Kırşehir	Siverek
Müfid	Mustafa Lûtfi
Kastamonu	İsparta
Abdülkadir Kemali	M. Nadir
Erzurum	Lâzistan
Nusrat	Esad
Mardin	Mardin
Esad	Derviş
Karahisarı Sahib	Kütahya
Ömer Lûtfi	Mehmed Ragıb
Mardin	Ergani
Mithad	Sırrı
Ergani	Tokad
Nüzhet	Mehmed Rifat
Sinob	Hakkâri
Hakkı Hami	Mazhar Müfid
Bayezid	Karahisarı Şarki
Süleyman Sudi	Mustafa
Urfa	Karahisarı Sahib
Pozan	Mehmed Şükrü
Kırşehir	Antalya
Sadık	Halil İbrahim
Canik	Antalya
Süleyman	Hasan Tahsin
Antalya	Malatya
Mustafa	Hacı Bedir
Van	Yozgad
Haydar	Feyyaz Ali
	Yozgad
	Bahri

VEHBİ Ef. (Konya) — Efendim Şer'iye Vekâletinin bütçesinin müzakeresine Meclisi Âli karar verdi. Ve aynı zamanda dünden birkaç meselenin müzakeresinin bütçeye terah eyledi. Şimdi bu verilen kararlar küşei nisyana atılıp da yeniden böyle bir taktirle tekrar tekrar müstacel işler meydana çıkarsa intizam muhtel olur.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarî Sahib) — Efendim zaten Meclisi Âlide kabul edilen usul, sistem bozuktur. Bu daima böyle intizamsızlığı tevlidedecektir. Biz munhasıran bütçeyi müzakere edeceğiz. Demişizdir ki; müstacel ve mühim bir iş olursa Meclisin kararı ile bütçeye takdimen müzakere ederiz. Çünkü hadisatı ruzmanne hergün başka safhalarını irae eder. Hergün önümüze başka şeyler, mühim meseleler gelir. O gün deriz ki bu mühimdir, bunu müzakere edeceğiz. Ertesi gün daha mühim bir mesele veyahut onun mühim olduğunda ittifak eden bir ekseriyet olur; onun müzakeresi teklif olunur. Böylelikle ruzmanne yeni yeni kararlarla alt - üst olur. Esasen kabul edilen usul bozuktur. Binaenaleyh bütçenin muntazaman ve biran evvel müzakere edilebilmesi için haftanın üç gününü bütçeye tahsis ederiz veyahut iki gününü tahsis ederiz. Diğer bir veya iki günde böyle mevaddı mühimne ve müstaceleyi müzakere edersek, daha muntazam iş çıkarmış oluruz. Kim temin eder ki yarın 70 - 80 hattâ 120 imzalı bir taktirle ekseriyeti tutarak şu mesele daha mühimdir. Bunu müzakere edelim denmiyeceği neden malûm?

Bu şekil Meclisin ruzmannei müzakeratını ihlâl eden bir şekildir, bir usûldür. Bendeniz bu usulün refiyle kemafissabık haftada üç gün bütçe ve bir gün de mevaddı müstaccele istizah ve sairenin müzakere edilmesini teklif ve rica ederim. Sonra bütçe ile alâkadar kanunların da alâkadar olduğu bütçe ile müzakere olunmasını da Meclisi âliniz kabul etmiş bulunuyordu. Onlar da o suretle müzakere edilir.

ALİ ŞÜKRÜ B. (Trabzon) — Efendim Meclisi Âlinin kararı her gün ruzmanne bütçenin bulunması, mühim ve müstacel mevad olursa, heyeti muhteremenin kararıyla ruzmanneye alınarak bütçeden evvel müzakere edilmesi yolunda idi. Vâsıf Beyefendinin taktiri bendenizin de dâhil bulunduğum bu taktir, şu karara binaen şu lâyihai kanuniyenin bugün çıkması merkezindedir. Malûmuâliniz ortada bir daire vardır.

Tabii o daire ifayı vazife edecektir. Fakat; bit-tecrübe bu dairenin şekli haziriyle vazifesini ifa edemeyeceğini taktir eden Müdafaaî Milliye Encümeni bu hususda bir lâyihai kanuniye yapmıştır. Ve bu lâyihai kanuniye bütçe ile tevhidten müzakere edilecek diye bugüne kadar kalmıştır. Halbuki bütçe ile alâkası yoktur. Ne tenkis vardır, ne de tezyit. Binaenaleyh kanun da gayet kısadır. Dairenin kendisine mürettep işi görebilmesi ve bu şekil ve vaziyetten kurtarılması için, bu kanunun çıkması lâzımdır ve bu kanun da esas iki, üç maddeden ibarettir. Bir en evvel çıkması, arkadaşlarımız tarafından arzu edilmiş ve bir taktir verilmiştir. Meselâ bu bütçe ile müzakereye başlanacak olursa, belki yarın ve belki de öbür günde çıkmıyacaktır. Bahriye Dairesinin vazifesini bihakkin ifa edebilmesi için - esasen teşkilâtı mevcut bir dairedir - kanunun bir an evvel çıkması lâzımdır. Arkadaşlardan bu kanunun kabul edilmesini rica ediyorum.

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarî Şarki) — Bir meselenin takdimen müzakeresi için arkadaşımızın hepsi böyle talep hakkına maliktir ve Meclisi Âli talebederse bittabi müzakere olunur. Fakat muhterem arkadaşlardan rica etmek isterim ki bugün müzakeresi teklif edilen bir maddenin bugün müzakeresi, katiyen doğru olmaz. Aneak ati içtima için talebedilebilir. Şimdi meselâ her gün bendeniz Meclise geldim. Falan falan meseleler müzakere edilecek dendi. Halbuki evvele bendeniz hazır değildim. Ne fikir vereceğim? Zaten nizamnamenin ahkâmı umumiyesi de bu lâzimeyi tanzim eder. Çok rica ederim, bâdema bir şeyin aynı günde müzakeresi talebedilmesin. Meğer ki Devletin siyasiyat ve hariciyesine taallûk eder; o başkadır.

REİS — Efendim Bahriye Dairesinin Müdüriyeti Umumiyeve tahvili hakkındaki lâyihai kanuniyenin...

ALİ ŞÜKRÜ B. (Trabzon) — Efendim emsali vardır. Biz de ona istinaden söyledik.

REİS — Evet, emsali çok vardır efendim. Bahriye Dairesinin Müdüriyeti Umumiyeve kalbi hakkında olan kanun lâyihasının bugün müstacelen müzakeresini teklif ediyorlar. Bir defa bunda isticâl var. Müstacelen müzakeresini kabul edenler lütfen el kaldırsın. (Hayır sadaları) (Ekseriyet yok sadaları) Efendim müs-

tacelen müzakeresini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Müstaceliyeti ile müzakeresi kabul edilmiştir.

TAHSİN B. (İzmir) — Perşembeye yetişmek üzere.

REİS — Müsaade buyurun reye koyacağım.

TAHSİN B. (İzmir) — Müstaceliyeti ile demek istiyorum Reis Bey.

REİS — Efendim bu bir defa müzakere etmek mânasını istilzam eden müstaceliyettir. Şimdi bugün müzakeresini arkadaşlar teklif ediyorlar, onu da reye vaz'edeceğim. Bugün müzakeresini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmemiştir. Aynı surette bir takrir daha var. Maslup Kemal Bey ailesine maaş tahsisine dair olan Kanunun tesri müzakeresine dairdir. Eğer arzu buyursanız reyi âlinize vaz'edeceğim.

TAHSİN B. (İzmir) — Beyefendi bendenizi dinlemeye mecbursunuz. O kanunlar bugün mevkii müzakereye konacak olursa geçen günden kalan ve bugüne talik olunan kanunlar geri kahr.

REİS — Reye koyduğum kanun yoktur. Tahsin Bey. Reye konan evrakı varidedir. Bugün müzakeresinden bahsetmedim. Efendim burada tesri müzakeresi diyor, bugün demiyor efendim. Efendim müstacel ruznamemiz vardır. Bunu da o müstacel ruznameye alırız. (Muvafık sadaları)

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Bunun ehemmiyeti mahsusası vardır. Mühim bir ailedir. Millî mefkûrenin kurbanıdır bu adam.

REİS — Evet bendeniz de reye koyacağım. Efendim. Müstacel mevad meyanına alınmasını kabul edenler lütfen el kaldırsın (Kabul sadaları) Kabul edilmiştir.

2. AZAYI KIRAM MUAMELÂTI

1. — *Mebuslardan bâzılarına izin verilmesine dair Divanı Riyaset kararı*

REİS — Efendim, mezuniyet hakkında Divanı Riyaset kararı var, okuyacağız.

Heyeti Umumiye

İsimleri âtide muharrer zevatı kiramın tahakkuk eden mazeret ve esbabı sıhhiyelerine binaen hizalarında gösterilen müddetlerle mezuniyetleri 3. VIII. 1338 tarihli ve 23 ncu Divanı Riyaset içtimanda tensip kılınmakla Heyeti

Umumiye'nin nazarı tasvibine arz olunur efendim.

Büyük Millet Meclisi Reisisanisi
Dr. Adnan

REİS — Feyzi Efendi (Malatya) nın üç ay mezuniyetini tabip raporuna müsteniden kabul edenler lütfen el kaldırsın üç mah mezuniyeti kabul edilmiştir.

Mustafa Hilmi Efendi (Niğde) nin iki ay mezuniyetini tabip raporuna müsteniden kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Hilmi Bey (Ardahan) nın bir ay, mezuniyetinin tarihi hitamından itibaren ve temdiden kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

FEYYAZ ÂLİ B. (Yozgad) — Temdiden olamaz

REİS — Efendim, Meclisi Âlinin temdiden olamaz diye bir kararı yoktur.

FEYYAZ ÂLİ B. (Yozgad) — Efendim sırasıyla olmalıdır. Burada bekliyen arkadaşlar vardır. Diğerleri ne olacak?

REİS — Müsaade buyurun, onlara da var, sırayı bozmuyoruz. Rica ederim efendim.

Dursun Bey (Çorum) un iki ay mezuniyetini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Vehbi Bey (Bitlis) in üç ay mezuniyetini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Âtîf Bey (Bayezid) in, üç ay mezuniyetini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Recai Bey (Trabzon) un, üç ay mezuniyetini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Abdülkadir Kemali Bey (Kastamonu) nun yirmi gün... (Kaçıncı sadaları) Efendim arkadaşınızın, validesine mühim bir ameliyat yaptırmak üzere yirmi gün mezuniyetini... (Muvafık sadaları) Kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

6. — İKİNCİ DEFA REYE KONULAN KANUN

1. — *Mâlûlîni guzanın terfih ve ikdârı hakkındaki Kanun*

REİS — Efendim, geçen içtimada müzakeresi hitam bulmuş ve heyeti umumiyesinin reye

vaz'ında nısbı ekseriyet bulunamamış olan bir kanun vardı. Mâlûlini guzat hakkında... O zaman nısbı ekseriyet bulunamadığından tekrar reyî âlinize vaz'ediyorum. Lûtfen reylerinizi istimal buyurunuz.

Buyurun Tahsin Bey ruznameye dair bir şey söylüyordunuz.

TAHSİN B. (İzmir) — Efendim Perşembe ye yetişmek üzere encümeni mahsusa havale edilmiş bir kanununuz vardı. Bunun bugün müzakeresini Heyeti Celile kabul etmiştir.

REİS — Efendim bir encümeni mahsus teşkil edilmiştir. Mazbatayı hazırlamışlar. Fakat zannedirim, âzayı kirama tevzi edilememiştir. (Edilsin; sadaları) Rica ederim arkadaşlar, ta bî tevzi edilecektir.

Bu tevzi edilinceye kadar ruznameye başlıyalım.

7. — MÜZAKERE EDİLEN MADDELER

1. — *Trabzon Mebusu Ali Şükrü Beyin, umum zâbitan ve mensubini askeriyeye siyyanen birer nefer tayını zammına dair kanun teklifi (2/533), Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Beyin, Umum zâbitan ve mensubini askeriyeye siyyanen birer nefer tayını zammı hakkında kanun teklifi (2/534), Müdafaa-i Millîye ve Maliye Encümeni mazbataları*

REİS — Şimdi efendim ruznamede mâlûmâliniz geçen gün Şer'îye Vekâleti bütçesine tercihan müzakeresini kabul ettiğimiz ve kısmen hallettiğimiz zâbitana bir nefer tayını itasına dair olan lâyihai kanuniye vardır.

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. (Gümüşane) — Reis Bey usulü müzakereye dair arz edeceğim. Zâbitana bir nefer tayını ilâvesine dair olan teklifi kanununin bütçeye tesiri malîsini hesap ve tetkik edebilmek üzere müsaadenizle bunu bir, iki gün için geri almak istiyoruz. Maliye Vekâletince tetkikatını yapıp bütçeye olan tesiri malîsini tetkik edeceğiz. (Pekâlâ sadaları)

REİS — Efendim Maliye Vekili Bey bu lâyihai kanuniyenin kendisine birkaç gün için tevdiyle bütçe üzerine tesiri malîsini tetkik ve bu noktai nazardan fikrini söylemek üzere kendisine iadesini teklif ediyorlar. Maliye Vekâletine verilmesini kabul edenler lûtfen el kaldırsın... Kabul edilmiştir.

2. — *Mıntaka ziraat mekteplerinin Ziraat Bankası tarafından idare edilmesine dair müşterek encümenin kanun teklifi ve mazbatası*

REİS — Efendim Ziraat mektepleri hakkındaki lâyihai kanuniyenin müzakeresine başlayacağız. İktisat ve Muvazenei Maliye encümenlerinin müşterek mazbatasını okuyacağız. Muvazenei Maliye ve İktisat encümenlerinin müşterek mazbatasını okuyacağız.

Muvazenei Maliye ve İktisat encümenlerinin müşterek mazbatası :

Ziraatin terakki ve inkişafa mazhar olduğu yerlerde bu muvaffakiyetin avamili tetkik olunursa görülür ki başhecaları; ziraat itibar müesseseleri, ziraat sendika veya kooperatifleri ve ziraat tedrisatıdır. İşbu tesisata erbabı ziraatin yaşayışını ıslah etmek ve âtisini düşünmek ve mâruz olabileceği zaiyata karşı tedbir ittihaz etmek, hulâsa bir cümlede ziraat halkının mukadderatı iktisadiye ve içtimaiyeye karşı mücehhez olmaları için icabeden içtimai teminat ve muaveneti esasat ve müessesesatını ilâve edince Avrupa'nın en mühim zirai diyarındaki bu bahse mütedair tekmlâtın sernamelerinin zikrinden ibaret bir mülâhhas tablosunu arz etmiş oluruz.

Fransa'da 1884 te kurulan ziraat sendikalarının memleketlerine, ziraat ve ziraatçilerine ait hidematı pek azım olmuştur. Âdetâ Fransa ziraatini derin bir harabiden kurtarmış ve onu bugünkü hale isal eden avamilin birincisi olmuştur. Bu sendikaların hizmetleri mütaaddit cihetlerden mütalâa edilebilir. Fakat en esaslı olanları mubayaat kooperasyonu, alât ve edevat kooperasyonu, istihsal ve satış kooperasyonu. Bu esaslarda kurulan binlerce müesseseler ve cemiyetler mevaddı ziraiyenin mevaddı ziraiye fiiistihsalinin ucuzlamasını ve cinslerinin iyileşmesini, husulü istihsalin tekemmülünü hulâsa hem müstehtlikler ve hem de müstahsıllar için âzami menafii temine hizmet etmiştir. Mevaddı ziraiyedeki sahtekârlığa karşı en mühim ve muvaffakiyetli surette mücadele edebilen yine bu müesseseler olmuştur. Fransa'da sendikaların himmetiyle yeni doğmaya başlıyan umuru ziraiye yirmi beş, otuz senelerden beri bilhassa kıredî meseleleri sayesinde bugünkü haline gelebilmiştir. Erbabı ziraat; tohum alât, hayvan, gübre gibi istihsalata elzem olan vesaiti tedarik etmek için paraya veya kırediyeye muhtaçtır. Zürran istihsalde ve istihsal miktarın-

da âmîl olan bu pek mühim ihtiyacı temin edebilecek ancak ziraat kredi müesseseleridir. İşte sırf bu maksadı mühimle memleketimizde de Ziraat Bankası tesis edilmiş ve kuvvetli temellere istinad ettirilmiştir. Fakat kemâli teessürle itiraf etmek mecburiyetinde bulunuyoruz ki elyemv mezkûr müessese maksadı tesisini temin edebilmek şöyle dursun, kendisinden muntazar hidematın gayanı zikir bir kısmını olsun ifa edebilmekten pek uzaktır. Halbuki asıl maksadı tesisine ve bugünkü ihtiyaca nazaran çalışması icabeden usule göre ıslahı nihayet iş başına muktedir mütahassıslar, müdürler celp ve tâyini ve iki yüzü hayli müteceviz şubelerini mütemadi murakabeleri altında bulundurarak yeni maksatlara göre mesailerini tanzim için müdürü umumilerin icabı kadar yine mütahassıs müfettişlerle takviyesi ve nizamnamesinin mütahassıs heyetler marifetiyle tekrar tetkik ve tadili gibi hususata mütevakıftı. Bu himmeti Millî Hükümetimizden halkımız pek haklı olarak bekler ve Devletimizin başlıca menbaı varidatını teşkil eden bu ziraat kısmının vergileri miktarı da istihsale tabaan kendiliğinden tezayüdederde. Bu hususta ne kadar geç kalmış olursa olsun yine derhal işe başlamak zamanıdır. Bundan başka bünyei iktisadiyemizin elyemv en esaslı mesnedi olan ziraatin terakki ve inkişafı için gerek talebe yetiştirecek ve gerek halkımıza amelî surette işi öğretecek tedrisata pek mühim bir mevki vermek mecburiyetindeyiz. Bu bahiste en başta mıntaka ziraat mektepleri gelir. Bu mekteplerde tedrisatın daha amelî olabilmesi çiftliklerin ve sanayii ziraiyenin mümkün olduğu kadar geniş bir surette tatbik ve iraesine vâbestedir. Halbuki hali hazırda olduğu gibi mektepler İktisat Vekâletine merbut kaldıkça bu emniyenin istihsali kabîl olamayacağından bir dereceye kadar bütçe muamelâtı itibarıyla iktisadi bünyeye sahibolabilmek ve iktisadi müesseselere daha ziyade yaklaşmak için mezkûr mekteplerin, ıslahı elzem olan Ziraat Bankasına raptını ve ancak programların tanzimi ve tedrisatın teftişi ve muallim maaşlarıyla talebe masarifinin tediyesi hususlarının kemakân İktisat Vekâletinde ipkasını tedrisatı mevcude de evveli ıslahat olarak kabul ettik. Bu bapta tanzim kılınan lâyihai kanuniye merbutan takdim kılınmış olmakla süratle Heyeti Umumiyenin nazargâhı tetkik ve tasvibine arz ve Zira-

at Bankası bütçesiyle birlikte müzakeresi istiham olunur.

Muvazenei Maliye	Mazbata Muharriri
Encümeni Reisi	Gazianteb
Müstafi	Ali Cenani
Kâtip	Âza
Çorum	Erzurum
İsmet	Hüseyin Avni
Âza	Âza
Kırşehir	Kayseri
Yahya Galib	Rifat
Âza	Âza
Yozgad	Edirne
Feyyaz Âli	Faik
Âza	Âza
Sivas	İçel
Mehmed Rasim	Mehmed Sami
İktisat Encümeni Reisi	Mazbata Muharriri
Menteşe	Bulunamadı
Dr. Tevfik Rüştü	
Kâtip	Âza
Mezun	Eskişehir
	Eyüb Sabri
Âza	Âza
İzmit	Erzurum
Abdullah	Asım
	Âza
	Bolu
	Tunalı Hilmi

Türkiye dâhilinde açılmış ve açılacak mıntaka Ziraat mekteplerinin Ziraat Bankası tarafından idaresine dair lâyihai kanuniye

1. — Türkiye dâhilinde İktisat Vekâletince elyemv açılmış ve bundan böyle açılacak mıntaka Ziraat mekteplerinin muamelâtı hesabıye ve idariyesi Ziraat Bankası tarafından tedvir olunur.

2. — Ziraat Bankası işbu mekteplerin işletilmesine lâzım olan sermayeyi vazı ve muhtac oldukları alât ve edevat ve levazımı ziraiye ile hayvanatı muhtelifeyi tedarik eder.

3. — Her mektebin varidatı umumiyesinden bilûmum işletme masrafiyle bankanın vazettiği sermayenin ve arazi bedelinin % 8 faizi ve sermayei nakdiye ile makina ve hayvanatın % 30 itfa bedeli ve umuru hesabıyeyi tedvir eden memurun maaş ve masrafı tenzil edildikten sonra kalacak varidatı sâfiyenin yüzde ellisi mektebin tevsiu tekâmülâtına, yüzde otuz

beşi mektepten çıkacak talebenin şahsi teşebbüsâtı zirayesini teşkil için muhtacolduğu sermayeyi şeraiti mahsusa ve hafife ile tedarik edebilecekleri bir taavün sandığı sermayesinin teşkiline tahsis ve yüzde on beşi mektep muallimlerine ikramiye olarak tevzi olunur.

4. — Üçüncü maddede zikredilen Talebe Taavün Sandığının sureti teşekkül ve idaresi İktisat Vekâletince tanzim olunacak bir nizamname ile tesbit olunur.

5. — Mıntaka mekteplerinin tedrisatını tanzim ve teftiş ve çiftlik idaresinin muamelâtı fenîyesini murakabe hususâtı İktisat Vekâletine aidolup muallimîn maaşatıyla talebenin masarifi iksaiyyesi de vekâleti mezkûre bütgesinden tesviye edilir.

6. — Mıntaka ziraat mekteplerinin halihazır-daki tedrisat programları İktisat Vekâletince her mintakanın ihtiyacına göre islahen ve tevsian tanzim ve bilhassa talebenin amelî bir surette yetişmesi esbabı temin olunur.

7. — Ziraat Bankasının işbu kanunla kendisine devrolunan mektepleri ne suretle idare edeceği İktisat Vekâletince ayrıca yapılacak bir nizamnameyle tesbit olunur.

8. — İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren meriyilicidir.

9. — İşbu kanunun icrayı ahkâmına İktisat ve Maliye Vekilleri memurdur.

Muvakkat madde — İşbu kanun ahkâmı el-yevm Ankara Ziraat Mektobi namıyla Ankara'da mevcut mektebin mintaka mektebi ad ve itibar olunarak teerübeten tatbik ve hâsil olacak netayice göre bundan böyle açılacak mintaka mekteplerine aynen teşmil olunur. Ankara Mıntaka Ziraat Mektebinin mevcut mebanî ve arazisi ve demirbaş eşya ve alât ve edevat ve makine ve hayvanatına mütehassıs bir komisyon marifetiyle kıymet takdir edilerek eşya ve emvali mezkûre Ziraat Bankasına devir ve kıymeti mukaddere bankanın Hazinei Maliyedeki matlubuna mahsubolunur.

İCRA VEKİLLERİ HETİ REİSİ RAUF B. (Sivas) — Efendiler Encümeni Mahsusun yaptığı bir mazbata vardır. Bugün Heyeti Aliyenizde müzakere edilmesi için tanzim edilmiş ve tevzi de edilmiştir. Heyeti Vekile bugün - Muvafakatiniz olursa - Mecliste hazır buluna-

miyacak. Müzakere zannederim, Heyeti Vekile huzuriyle olacaktır. Binaenaleyh, Heyeti Vekile huzuriyle de olması zannederim, zaruridir. Tensip buyurursanız, bunu Cumartesi günü müzakere ederiz. Cumartesi gününe tâlik edelim.

REİS — Efendim, mazbatalar da şimdi dağılmıştır. Cumartesi günü müzakeresine devam etmek üzere müzakerenin tehirini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir. O halde şimdi ziraat mektepleri hakkındaki müzakereye devam edeceğiz.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendim, Ziraat Bankası bütçesi müzakere ediliyor-ken memleketin taali ve terakkisi için ittihazı lâzımgelen tedabirden en mühim olmak üzere memleketimize alât ve edevat celbetmek ve bunları umuru ziraiyede işletmek ve istimal etmek usulü düşünölmüştü. Bunun en mühim esasını teşkil eden alât ve edevatı ziraiyedir. Bunları celbetmek ve işletmek hususunda mütehassıslar celbetmek düşünölmüştü. Bugün ziraat müessesesi olarak yegâne Ankara Ziraat Mektebi vardır. Bugün bu mektebin bile levazmat ve ihtiyacatını celp ve tedarik edecek bütçede bir para mevcut değildir. Bu gibi nevakısı süratle tedarik etmek ve zamanında yetiştirmek üzere banka, masrafa iştirak etmek istiyor. Bu eihet bu mekteplerin müstahsıl bir hale ifrağını temin ettiği için encümen bunu kemali memnuniyetle kabul etti İktisat Vekâleti de tabii kabul buyurmuştur. Şimdi gerek mevcut mektep ve gerekse bundan sonra açılacak mekteplerin su lâyahadaki şerait dairesinde lâvazmatını celbetmek ve mütehassıs getirerek bir nümune halini almak için oradaki mektep talebelerinin istifadesini ve mekteplerden çıkacak talebenin istikbalini temin için husule gelen istihsalâtan bir şey ayrılmıştır. Zannediyorum ki, Heyeti Celileniz bunu kabul eder. Kanunun heyeti umumiyesinden ziyade maddelerle iştigal etmek üzere müzakerenin kifayetiyle maddelere geçilmesini teklif ediyorum.

REİS — Efendim, başka söz istiyen var mı? (Hayır, sadaları) Başka söz istiyen yok. Heyeti umumiyesi hakkındaki müzakereyi kâfi görüp maddelere geçilmesini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Maddelere geçilmiştir. Birinci maddeyi okuyacağız :

Türkiye dâhilinde açılmış ve açılacak olan muntaka Ziraat mekteplerinin Ziraat Bankası tarafından idaresine dair Kanun

MADDE 1. — Türkiye dâhilinde İktisat Vekâletince elyevm açılmış olan ve bundan böyle açılacak muntaka Ziraat mekteplerinin muamelelâtı hesabiye ve idariyesi Ziraat Bankası tarafından tedvir olunur.

REİS — Birinci madde hakkında söz istiyen var mı? (Hayır sesleri) Birinci maddeyi kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Birinci madde kabul edilmiştir.

MADDE 2. — Ziraat Bankası işbu mekteplerin işletmesine lâzım olan sermayeyi vaz'ı ve muhtacoldukları alât ve edevat ve levazımı ziraiye ile hayvanatı muhtelifeyi tedarik eder.

REİS — Efendim madde hakkında söz istiyen var mı? (Hayır sesleri) Efendim maddeyi reyi âlinize arz ediyorum. İkinci maddeyi kabul edenler lütfen el kaldırsın. İkinci madde kabul edilmiştir.

MADDE 3. — Her mektebin varidatı umumiyesinden bilûmum işletme masarifiyle bankanın vaz'ettiği sermayenin ve arazi bedelinin yüzde sekiz faizi ve sermayeyi nakdiye ile makina ve hayvanatın yüzde otuz itfa bedeli ve umuru hesabiye tedvir eden memurun maaş ve masrafı tenzil edildikten sonra kalacak varidatı sâfiyenin yüzde ellisi mektebin tevsi ve tekâmülâtına yüzde otuz beşi mektepten çıkacak talebenin şahsi teşebbüsâtı ziraiyesini teshil için muhtacolduğu sermayeyi şeraiti mahsusa ve hafife ile tedarik edebilecekleri bir teavün sandığı sermayesinin teşkiline tahsis ve yüzde on beşi mektep muallimlerine ikramiye olarak tevzi olunur. ö

REİS — 3 ncü madde hakkında söz istiyen var mı?

VEHBİ Ef. (Konya) — Efendim bu madde çok iyi düşünülmüş ve lâkin sırf faraziyata iptina ettirilmiş, inşallah fiiliyatı da husule gelir. Konya Ziraat mektepleri var, nümüne çiftlikleri var. Bunlara devri sabıkdaki paralarla altmış; yetmiş bin belki yüz bin kuruş sarf bulunduğu halde, iki okka soğan, üç, beş kıyye sarmışak, üç tane piliçten başka varidat olmamıştır. Bunun hepsinin edeceği ise 150 kuruştur. Sonra pek fena bir hal vardır ki, Macaristan'dan bir boğa getirirler, o nümüne olacak. Halbuki o boğaya göre

burada inek yok. O boğa ile beraber ineği getirmek lâzımdır, getirmiyorlar. Sonra ineği bulacak olursak hangi köylü gelip de nümüne çiftliğinde efendinin keyfi oluncaya kadar bekliyecek, o ineği boğaya gösterecek? Bunun zannederim vukuu da yoktur. Bunu böyle yapmaktansa, köy heyeti ihtiyariyesini bu işle mükellef tutup köye göre bir veya iki boğa göndermek ve o boğaya iyi baktırılması ve sair hayvanata karıştırılmaması lüzumuna tevessül olunmuş olsaydı ve Ziraat Bankası parasının yüzde beşini bu cihete sarf etmiş olsaydı, her halde millet istifade ederdi. Şimdi ben zannetmiyorum ki, Ziraat Bankası vaziyed etmezse, kim vaziyed ederse etsin, bu Ziraat mekteplerinden varidat olacak da, masarifat çıktıtan sonra elde edilen varidatın yüzde beşi filâna, yirmi beşi filâna gibi olan bu taksim iyi bir şeydir, fakat bir faraziyedir. Faraziyyat üzerine bina kılınmaz. Bir kere semereyi görelim de, gördükten sonra tevziyatı yapalım.

Dr. TEVFIK RÜŞDÜ B. (Menteşe) — Efendi Hazretleri bizim de nazarı dikkatimizi celbeden bir nokta hakkında çok güzel söylediler. Fakat ufak bir izahat arz edersem, kendileri de bu işte bizimle beraber olacaklardır. Kanunun hini tanziminde Muvazenei Maliye Encümeni İktisat Encümeniyle beraber çalışmıştı o sırada böyle hayalât ve faraziyyat üzerinde binayı muhakeme etmeye gayret etmiştik. Hiç unutmam. Halkalı Ziraat Mektebine bir hastalığı teşhis için memuren gittiğim vakit bizzarure öğle yemeğinde ekmeği taşradan getirmişlerdi. Hayretimi muciboldu. Buna mümasil daha başka şeyler görmüştüm. Halbuki buradaki mektebi ve çiftliği ziyarete gittiğim zaman, orada yapılmış peynirler ve yoğurtlar ve buna mümasil birçok teşebbüsata şahid oldum. Ve konservecilik ve kolonyacılık yapılmakta olduğunu da re'yelayn gördüm ve öğrendim, anladım ki, buradaki heyeti tedrisiye gayet amelî çalışıyor ve bundan dolayı arkadaşlarla beraber bu mektebin bir an-evvel çiftlik muamelelâtı idareye ve hesabiyesinin umuru tedrisiyesi kemafissabık İktisat Vekâletinde kalmak üzere - Ziraat Bankasına devrinde pek çok muhasenat olacağına kanaat eyledik.

Bu çiftliğin hakikaten bir varidat verip vermeyeceği meselesine gelince; Umuru tedrisiye ve umuru hesabât kemafissabık İktisat Vekâletinde kalacağı cihetle çiftliğin her masrafı-

nın, muallimlerin ve sairinin her masrafını kapattıktan sonra biz de, Vehbi Efendi Hazretlerinin söylediği gibi bir hayal telâkki eylediğimiz cihetle tedrisatı ziraiye ile mükellef olan Hükümete, onun istilzam ettiği mesarifi bırakmak zaruretini kabul ettik. Bu takdirde orta yerde öğrenmek için çalışan talebe ile bir aşk ile öğretmeye çalışan heyeti talimiye vardır. O çiftlikte, masarifi istihsaliyesi Ziraat Bankasından temin edilen bir çiftlik olacak olursa bunu her halde o vakitte de kabul etmek mecburiyetinde kaldık, ki varidatı masrafiyle başabaş olmayacak, her halde bir şey artıracaktır. Eğer bir şey artırmıyacaksa ziraat fennî madun ve mânasız kalır. Onun için bizdeki şeklin tatbiki gülünç olur. Her halde bir şekil vereceğiz, ilk seneler kabul ettik bu, istikşare şayan olmasada usulü atthihaz olunan bu şekli taksimi münasip gördük. Yalnız bu şekil taksimde unutulmuş bir nokta var: İhtiyat akçesidir. Bendeniz, zan ediyorum, ki mektebin tekâmülâtına sarf edilmek için ayrılan yüzde beş, iki kısma ayrılmalıdır. Hiç olmazsa bunun % 10, % 20 sinin ihtiyat akçesi olarak tefrikini muvafık görüyorum.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendim, encümen de esasen bunu derpiş ediyordu, biz de kabul ediyoruz yüzde beşin nisfını.

RAGİB B. (Kütahya) — Efendim ziraat mütehassıslarının Ziraat mektepleri hakkındaki noktaları ikidir. Bârisi, Ziraat mekteplerinden çıkan efendilerin sırf nazariyatçı olmalarıdır. Halkalı Ziraat Mektebinden çıkan efendilerin memleketin umuru ziraiyesinde, hizmetleri sebk etmemiştir. Hemen bunların pek çokları başka, başka meslekleri iltizam etmişlerdir. Başka, başka mesleklerde ilerlemişlerdir. Ziraat muallimni, ziraat memuru olarak geldikleri vakit -hepiniz de biliyorsunuz- bunlar memlekette ziraate hiç bir şey ilâve edememişlerdir. (Hayır, hayır sadaları) Diğer bir kısım mütehassısın ise Ziraat mekteplerinin yalnız nazariyatçı değil, aynı zamanda fiiliyatçı olarak amelî bir surette yetiştirilmelerini iltizam etmişlerdir. Mektepten çıkan talebeler sırf nazariyatla meşgul olmasın. Aynı zamanda sabanın sapına yapışsın. Tavuk beslesin, bizzat öküzün hastalığına baksın. Bizzat makinaları idare etsin. Oradan çıkanlar sırf

nazariyatçı olmasın, böyle amelî olsun. Binaenaleyh ikinci kısmı ameliyat cihetini iltizam edenlerdir ve bu nazariyeye binaendir, ki Ankara Ziraat Mektebi geçen sene teessüs etmişti. Fillhakika Ankara Ziraat Mektebinin bugünkü amelî netayıcı görülüyor çünkü peynir imal ediyor. Mürekkebe varıncaya kadar imal olunuyor ve bunu talebe imal ediyor. Yevmiye dört saat ders görüyor. Makinaların başında bulunuyor. Mektebin traktörünü bizzat sürüyor, idare ediyor, işletiyor. Her halde bu mektep, amelî bir rençber yetiştirmek esasını üzerine müesses bir mekteptir. Henüz bir senelik mektep olduğu için -çünkü geçen sene teşekkül etmiş- daha tekâmül edemedi vesaiti noksandır şimdi yeniden teessüs edecek Ziraat mektepleri şu ilki mütalâadan hangisine istinaden teessüs edecektir ki bu Ziraat bankaları bu paraları ikraz etsin? Bu mektepler yine malûm olan Halkalı Ziraat Mektebi, Bursa vesaire yerlerdeki Ziraat mektepleri gibi sırf nazariyatçı insanlar yetiştirecekse Meclisi Âli, ona göre düşünsün. Ve Ziraat Bankası parasını ona göre versin. Mektepler - arz ettiğim gibi - amelî rençberler yetiştirmek üzere açılıyorsa yine Meclisi Âli noktai nazarını ona göre teveih etsin, para versin onun için salâhiyattar olan zattan, bilhassa İstisat Vekâletinden bu ciheti sormak istiyorum.

REİS — Ragıb Beyefendi madde hakkında hiçbir şey söylemedi. (Ragıb Beye hitaben) şu halde maddeyi kabul ediyorsunuz.

RAGİB B. (Kütahya) — Hayır efendim, açılacak mektepler hangi şeye müsteniden açılacaktır ki bu şekli taksimi kabul edelim demek istiyorum.

MUVAZENEİ MALİYE ENCÜMENİ REİSİ ALİ CENANİ B. (Gaziantep) — Efendim, refiki muhteremim Ragıb Beyefendinin fikrine bendeniz katiyen iştirak edemeyeceğim. Halkalı Ziraat Mektebi Âlisi bu memleket için gayet değerli adamlar yetiştirmiştir.

RAGİB B. (Kütahya) — Değerli adam yetiştirmek hususunda söylemedim, amelî bir surette hizmet eden bir kimsenin yetişmediğini söyledim.

ALİ CENANİ B. (Gaziantep) — Ziraat mektebi âlisinden çıkan efendilerin bu memleketin ziraatine hizmet edememelerinin

sebebi, bizim bu efendileri alıp masa başlarında birer memur yapmışımızdır. Ziraatle katiyen işigal ettirmemişiz. Bunlar, vazifesinden pek hariç vazifelerle işigal etmişlerdir. Meclisi idarelerde masa başında istatistik tutmak gibi yalnız (büro) ya mahsus hizmetler ifa etmişlerdir. Bundan dolayı memleketin ziraatine katiyen hizmet edememiştir. Bunların mektepte öğrendiği ilimlerden memleketin istifade etmemesi doğrudur. Fakat buna sebep de bizim ittihaz ettiğimiz usuldür. Onların kendi âmelleri değildir. Ve bu vechile değerli olarak ve ameliyatçı nazariyatçı pek değerli olarak yetişmiş olan efendiler, ziraatte istihdam edilmedikleri için, hattâ kendi ilimlerini, kendi fenlerini bile kaybetmişlerdir. Ragıb Beyin buyurduğu gibi bu mekteplerde amelî ziraat mütehassısları yetiştirilmesini encümenimiz düşündü. Ve bu ziraat mütehassısları mektebi aynı zamanda ziraat mıntakası olan yerlerde tesis edilecektir. Yani Adana'da açılacak olan mektep, orada pamuk zerriyatı fazla olduğu için pamukçuluk yapacaktır. İnşallâh ileride Erzurum'da Şeker Fabrikası açılacaktır, orada açılacak olan mektep, şeker için lâzım olan mevzuatı yetiştirecektir. Meselâ burada açılan Ziraat mektepleri, buraya göre mahsulât yetiştirebilecek surette çalışacaktır. Elhasıl her mıntakaya mahsus olmak üzere amelî Ziraat mektepleri açılacaktır. Binaenaleyh bu mektepler nazari değil amelî olacaktır. Ragıb Beyefendi, bunu ifade ettikten sonra, zaten maddeye dair bir şey söylemediler. Onun için; maddenin aynen kabulünü teklif ederim.

NECİB B. (Mardin) — Hayır tadile uğrayacaktır.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Efendiler Ziraat mekteplerinin lüzumu derkârdır. Fakat bendeniz, Ziraat mütehassısları yetiştirecek olan bir müesseseden, irat beklemeyi bir türlü anlamıyorum. Ziraat mütehassısı yetiştireceğimiz şeyden biz, irat arıyoruz. Mektepten ne irat alınacak? Efendiler, mektepten irat aranılmaz yeterki milletin buna tevdi ettiği, tevzi edeceği parayı mavuzia lehine sarf edelim. Binaenaleyh. Bu maddede mezkûr olan hâsılâtın yüzde ellisi buraya, yüzde on beşi şuraya - komisyonun affına mağruren söylüyorum. - Bu gibi kayıtlar mânasızdır.

ALİ CENANİ B. (Gaziantep) — Mazhar Müfid Beyefendi bulunmadılar, orasını arz edeyim.

MAZHAR MÜFİD B. (Devamla) — Encümen Heyeti Muhteremesine soruyorum, şimdiye kadar hangi mektepten irat alınmıştır, Allah aşkına? Ziraat Mektebinden irat mı istiyorsunuz? Beni fazla söyletmeyiniz, ben mutasarrıf iken sütü bana gelirdi, kavun, karpuzu başkasına giderdi. Rica ederim. Hiçbir zaman mektepten irat olamaz. Peynir yapılır, Ziraat Mektebinden sütünü dışardan para ile alırsız, bilmem ne yapar, para ile alırız. İrat beklemek doğru bir şey değildir. Biz yeter ki elzem olan bu mektepten ziraat mütehassısı yetiştirelim. Halkalı Ziraat Mektebinden sırf nazariyatçı yetiştiriliyor, dendi. Fakat içlerinde amelî olanlar da vardı ve öyleleri de vardı ki peynir yapmayı bile bilmez. Eğer yine öyle yetiştirecek isek hiç yetiştirmemeliyiz, halka gülünç oluruz. Bir memlekette bir köylü aynı mahalden bir torbaya üç nevi toprak koyuyor, memura gösteriyor. Diyor ki memura; «Bu toprağın hangisine pancar, hangisine buğday ekilir?» O da diyor ki; buna pancar, diğerine buğday ekilir, halbuki toprak bir mevkiden çıkarıldığı için bu cevap gülünç olmuştur. Böyle memurlar elyevm bakidir. Binaenaleyh bu, nazariyata, ameliyattan ziyade ehemmiyet verdiğimizden ileri geliyor. Diğer mevaddı kanuniye ile bu son maddeden anlıyoruz ki, hadema ziraat memurları nazari yetişmeyecek, amelî yetişecektir. Efendim siz böyle mektepten irat bekliyeceğinize amelî yetiştirilmeleri için, lâzım gelen vesaiki hazırlamak için para koyunuz ve parayı oraya atınız ki semeredar olsun. Bu mektebe ameliyat için lâzım gelen mebalîği sarf etmeli, nazariyata meyil vermemeli. Sonra, sekiz kilo süt varmış, üç kıyye soğan varmış. Bunları satacakmış da varidat olacakmış, yüzde ellisi ihtiyat akçesi, yüzde on beşi Taavün Sandığına. Bunlar hayaldir efendiler. (Hayaldir sadaları) Bize lâzım olan ziraat mütehassısıdır. Fakat amelî ziraat mütehassısıdır. Bir memur köye gittiği vakit de kırılmış bir makine gösterilerek şunu tamir edin veya buyurun makine başına, dediğiniz zaman işletemiyor. İşte ona ekip biçmeyi gösterelim. Tatbikat için lâzım gelen parayı verelim. Çok lüzumu vardır. Mektepten kâr aranılmaz, mektepten ilim ve fen aranılır.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendim

Mazhar Müfid Beyefendi buyurdular ki, mektebe para ekmeli, feyiz almalıdır. Biz de hem ilim, feyizi alacağız hem de para feyizi alacağız. Bu hayal değildir. Yani para serptiğimizde mukabilinde bir şey almır. Yalnız bu mekteplere pulluk getiririz. Alât • ve edevat getiririz, bunlarla mektep işler. İşte bugün Ankara Ziraat Mektebi müstahsıl bir hale gelmiştir. Defterini açtığımız zaman mühim istihsalâtı olduğunu görürüz. İptidai makinalar elinde olduğu halde... Bu biraz daha başka makinalarla yapılacak olursa mektep kendi masrafını çıkaracak ve belki âtide bir şahsiyeti mâneviye iktisabedecektir. Muvazenei Maliyede bu ciheti müzakere ederken, en ziyade düşündüğümüz, mektebi müstakil kılmaktır. Bunu bir nümune ittihaz ediyoruz. Onun için bunu böyle yaptık. Diğer mektepler de açılacaktır. Bunu bir şahsiyeti mâneviye sahibi olsun, ilk evvelâ nümune olsun diye kabul ettik. Sonra bir şey olmadı takdirde taksim edilecek havadır. Bunda bir şey yoktur.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — O hava ile uğraşmıyalım rica ederim.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Varidat olmazsa pekâlâ, olursa bu taksimi biz de kabul ederiz.

REİS — Efendim encümenin bir tadili var okutuyorum :

MADDE 3. — Her mektebin vâridatı umumiyesinden bilûmum işletme masarifi ile bankanın vaz'ettiği sermayenin ve arazi bedelinin yüzde sekiz faizi ve sermayei nakdiye ile makina ve hayvanatın yüzde dokuz itfa bedeli ve umuru hesabiyeyi tedvir eden memurun maaş ve masrafı tenzil edildikten sonra kalacak vâridatı sâfiyenin yüzde otuz beşi mektebin tevsi ve tekâmülâtına ve on beşi ihtiyat sermayesine yüzde otuz beşi mektepten çıkacak talebenin şahsi teşebbüsâtı ziraiyesini teshil için muhtacolduğu sermayeyi şeraiti mahsusa ve hafife ile tedarik edebilecekleri bir taavün sandığı sermayesinin teşkiline tahsis ve yüzde on beşi mektep mualliminine ikramiye olarak tevzi olunur.

REİS — Efendim üçüncü maddeyi tadilen kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir.

MADDE 4. — Üçüncü maddede zikrolunan talebe taavün sandığının sureti teşekkül ve ida-

resi İktisat Vekâletince tanzim olunacak bir nizamname ile tesbit olunur.

REİS — Efendim, dördüncü madde hakkında söz istiyen var mı?

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisar Şarki) — Nizamname kelimesinin talimatnameye tebdili dâha muvafıktır.

REİS — Efendim Ali Süruri Efendi nizamnamenin talimatnameye tebdilini teklif ediyorlar, şifahi olarak.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Biz de kabul ediyoruz efendim.

REİS — Efendim reyî âlinize arz ediyorum; (Nizamname) kelimesi (Talimatname) suretiyle tashih edildikten sonra maddeyi kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir.

MADDE 5. — Mıntaka mekteplerinin tedrisatını tanzim ve teftiş ve çiftlik idaresinin muamelâtı fenniyesini murakabe hususâtı İktisat Vekâletine aidolup mualliminin maaşâtı ile talebenin masarifi iksaiyesi de vekâleti mezkûre bütçesinden tesviye edilir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendim bir yanlışlık var. Masarifi iksaiye değil, umumiyesi olacaktır.

VEHBİ Ef. (Konya) — Efendim bu maddede bir yanlışlık görüyorum. Muallimlerin maaş talebelerin iâşesi ve buna mümasil bâzı masarifi İktisat Vekâletine ait, sonra mektebin sermayesi ve buna mümasil nezareti de Ziraat Bankasına ait meselede bir çatallık var. Parayı sarf eden bir taraf, varidatı alan bir taraf; sonra varidata el vurmayan, o da bir taraf, mesele böyle olunca her halde bir intizam olmayacaktır. Ya bir yere merbut olmalı veyahut doğrudan doğruya İktisada merbut olmalı. İktisat Vekâleti nezareti altında Ziraat Bankasının vermiş olduğu sermayenin hesabâtını da oradan istemeli, yahut o da karışmalıdır. Türkçede - Tâbiri âmiyane ise de affedersiniz - (Çatal kazık yere geçmez) derler: Onun için bu da ikidir. Bunlardan birisi ona havale eder. O da ona havale eder. Bunun için bunun mihverî lâyıkında döneceğine ümidim yoktur. Bu birincisi, ikincisi şudur ki : Bu münasebetle bir iki kelime daha arz etmek isterim.

Efendiler; Ziraat Mektebine giren talebe orada alât ve edevâtı hazır; muhteşem daire, her şey mükemmel. Parası havadan geliyor. Ve bol bol ve büyük işlere alıştığı için sonra gidip de ken-

di başına bir iş sahibi, bir çiftçi olmak imkânı yoktur. Çünkü çiftlikte görmüş olduğu makineyi ve diğer teferruatını kendi başına tedarik etmeye imkân yoktur. Her zamanda onun babası onu o çiftliğin emsali bir çiftliğe gönderip orada ziraat et diyemez ve gönderemeyecektir. Bunun için efendiler Ziraat Bankası bir şey yapsın ki, Avrupa'dan gayet ufak ve her rengperin yapabileceği ve kudretinin taallük etmiş olduğu ufak sistemde alât ve edevatı getirsin ve çocuklara onları öğretsin ki hasbelicap çocuk bir köye vardığı zaman çiftlik yapabilsin. Yoksa mühim motörler, şaşaalı şeylerle öğrenirse o çocuk gittiği yerlerde onu bulamayacak, o ihtişamı göremeyecektir. Ve onun tahsili de boşa gidecektir, yapamayacaktır. Ziraat Bankası yapacaksa böyle yapsın, ki umuma işleri sebke etmiş olur. (Çok doğru; sesleri) Bunu her halde birleştirmeli. Bu madde bozuktur. İki taraflı iş olmaz.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendim Ziraat Bankası bu mektepleri mustahsil görmezse arz ettiğim gibi yani evvelâ hesabedecek, şu kadar makine getirdim, şu kadar masraf yapılacak; onun için Ziraat Bankasının fikri parayı heder etmeye mâtuf değildir. Onun için bu hesabata oraya verdik, maaşat meselesine gelince talebenin şeyini filân oraya verdik. İktisat Vekâletinden buna tefrik olunmuş ne kadar para varsa Ziraat Bankasına verilir; yine orada yapılır; yani çatallı değildir efendi hazretleri. Bu bir havale meselesidir? Bütçede muallime mahsus ne kadar maaşı var? Şu kadar. Bu havale edilecek ve ne kadar talebe masarifi umumiyesi var, bu kadar. Bunu yine Ziraat Bankası temin eder; yani Hazinesinden alınmış, oradan alınmış, bunda bir çatal kazık meselesi yoktur. Bu bir havale meselesidir.

Dr. TEVFIK RÜŞDÜ B. (Menteşe) — Efendim, bu madde münasebetiyle yine bu kürsüde mevzuubahsolan bir iki meseleye bilmünasebe ilişeceğim. Biri maddenin, metnin ihtiva ettiği veçhile mektebin idare muamelâtı ve onun murakabesi hususatı diğeri de Vehbi Efendi Hazretlerinin ziraat hakkında, bu mektep münasebetiyle söylediği amelî derslerdir. Filhakika Ziraat Mektepleri idaresinin iki yere ayrı, ayrı taallük etmesi oradaki şekli tedrisatın bilâhara amelî ziraatimize taallûku cayı nazardır.

Yalnız şurası muhakkaktır ki, Ziraat Mektebi ancak derecesi nispetinde mevcudolan ted-

risatı ve amelî mümareseyi temin eder. Yoksa talebe, köyüne gittiği zaman orada lâzım ve muhtaç olduğu asgari alât ve edevatı bulamazsa ne yolda tahsil görürse görsün, yine meflûç kalmaya mahkûmdur. Şu halde o talebenin mektepten çıktıktan sonra daha müfidolması için iş mektep meselesi değil - Efendi hazretleri en canlı noktaya dokundu - ziraat kredi müesseseleri ve sanatiyle getirilecek alât meselesidir. Yoksa bunları köylü getirecek değildir. Memleketimizde ta köylere kadar şâmil ve amelî ziraat kredileri teessüs etmedikçe bunun olacağına asla inanmam. Mektebin iki idareye alâkası ise, bu zâhîrîdir. Çünkü Ziraat Bankası İktisat Vekâletine ait bir müessesedir. Şu halde denilebilir ki, bu ayrılık zâhîrîdir. Neden Ziraat Bankasına devrolunuyor? Bunun İktisat Vekâletine merbut müessesatın bütçelerine tâbi olduğu şekli sebebiyle olduğunu arz etmek isterim. Ziraat Bankasının bu çiftliğe vereceği sermaye, parasını sarf etmekte tâbi olduğu usuldeki suhulet ve fikri iktisadidir ki, hepimizi bu mektepleri Ziraat Bankası İdaresine rapdetmeye sevk etmiştir. Yoksa görülen ikilik sırf zâhîrîdir.

REİS — Efendim, madde hakkında söz isteyen yok. Maddeyi tekrar okuyorum.

(Madde tekrar okundu.)

REİS — Mardin Mebusu Necib Beyin bir tadil teklifi var.

Riyaseti Celileye

Beşinci maddenin berveği âti tadilini teklif eylerim.

Mardin Mebusu
Necib

5. — Mıntaka mekteplerinin tedrisatını tanzim ve teftiş ve çiftlik idaresinin muamelâtı fenniyesini murakabe hususatı İktisat Vekâletine aid olup muallimin maaşatıyla talebenin masarifi Vekâleti mezkûre bütçesine vaz' edilerek Ziraat Bankasına tediye ve oradan tesviye edilir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Noktai nazarımıza tetabuk eder.

REİS — Efendim, encümen bu takriri kabul ediyor. Yalnız anlaşılmadı zannederim, bir daha okunsun.

(Necib Beyin takriri tekrar okundu.)

REİS — Bu tadil takrirlerini reyî âlinize vaz'ediyorum.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Madde ne şekil alıyor efendim?

REİS — «Vekâleti mezkûre bütçesine vaz'edilerek Ziraat Bankasına tediye ve oradan sarf edilir.» deniyor. (Muvafık sesleri)

Efendim bu tadilname suretiyle maddeyi kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Madde 6. — Mıntaka ziraat mekteplerinin halihazırdaki tedrisat programları İktisat Vekâletince her mıntakanın ihtiyacına göre ıslahan ve tevsian tanzim ve bilhassa talebenin amelî bir surette yetişmesi esbabı temin olunur.

BESİM ATALAY B. (Kütahya) — Efendim bu maddede bendeniz yine bir garabet görüyorum. Mıntaka mekteplerinin programını yine İktisat Vekâleti yapacak, mütehasıslar yapacak denirse şüphesiz daha iyi olur. Sonra, bendenizin öğrendiğime ve bildiğime göre ileri gitmiş olan milletlerde iki türlü ziraat mektebi var. Birisi yalnız mütehasıs yetiştirir. Yani doğrudan doğruya nebatatın hayatını, onların neşvünümasına âriz olan hastalıkları yani nebatatın terbiye ve tedavisi gibi şeyleri öğretir ki bu geniş bir ilme ihtiyaç hissettirir. Bu ayrıca bir sanattır, bir ilimdir. İkincisi; yeni çıkan alât ve edevatı ziraiyeyi kullanmak, yani amelî bir çiftçi olmak ve başka bir şeye karışmamak. Yani bizim tâbirimizle ekmek, biçmek, süt elde etmek, süttten peynir yapmak ve saire ve saire. Bunları yapabilmek için de tabii ziraat hakkındaki; ulûm ve fûnunu bilmek lâzımdır. Fakat bunda fûnunun mebadisine aidolan, yani gayet az ve iptidai bir malûmat vermek lâzımdır. Asıl bunun daha büyük kısmı ameliyata mütâallıktır. Halbuki biz bunun ikisini de birden vermek istiyoruz, ki kabahatimiz işte buradadır. Biz ne tamamıyla bir adam yetiştiriyoruz, ne de amelî bir adam yetiştirebiliyoruz. Efendiler, ziraat mektebinden çıkıyor. Ayağının bastığı toprağın hangi zamana aidolduğunu bilmiyen ziraat müdürleri biliyorum. Hattâ mezruata aidolan hastalıkların ne olduğunu bilmiyen ziraat mütehasısları biliyoruz. Efendiler kırılan pullukları tamir etmek, yeni gelen alât ve edevatı ziraiyeyi düzüp koşmak ve edevatı idare etmeyi bilmiyen ziraat muallimleri vardır. Biz eğer yine bu tarzda, hem malûmatı nazariyeyi ve hem de malûmatı ameliyeyi ver-

mek, yani hem ilmî hem de nazari adam yetiştirmek istiyorsak muvaffak olamayız. Nazariyatı gayet az vermeliyiz. Ameliyatı da vâsi miktarda veriniz. Sonra İktisat Vekâleti mütehasıslardan müteşekkil bir heyetle bir programı yapacağı zaman her halde garpde husule getirilmiş olan müessesatı ziraiyeyi göz önüne almalıdır. Sonra doğrudan doğruya mütehasıs âlim yetiştirecek müesseseler ayırır. Ona da ihtiyacı şedidimiz var. Fakat bizim ondan evvel bugün amelî adama ihtiyacımız vardır. Efendilerin altlarından karyolalarını alın; ayaklarından, pabucu alın, tahtada yatırın, çarık giydirin, oküzü eline verin, koşturun arkadaşlar bizim yapacağımız budur. Biz aksini yaptığımız takdirde yarın gınavatını, bastonunu eline alacaktır, hükümet dairesine koşacak; memuriyet arıyacaktır. Bu paralarda heba olup gidecektir. (Doğru sesleri) sonra bendeniz bunu Ziraat Bankasına ilhakını anlıyamıyorum. Yalnız işittiğime göre, Ziraat Bankasının Maliyeden alacağı varmış. (O geçti sadaları) geçti, ne ise. Ziraat Bankasının Maliyeden alacağı varmış parayı alamamış ta ondan devredilmiş, bu madde uydurulmuş. Yani hileli şar'îye kabilinden bir şey «hayır sesleri (öyle öyle,) Handeler».

VEHBİ Ef. (Konya) — Efendim fenni ziraat tecrübe ile sabit olmuş, hakikaten mühim bir fendir. Bunu iyi bilmek ve mahallinde istimal etmekte fevaidi azîme olduğu şüphesizdir. Fakat biz şimdiye kadar istifade ettik mi? Edemedik mi? mesele burada. Şunu arz etmek isterim ki Halkalı Ziraat Mektebinin son senelerinde oldukça amelî talebe yetiştirmişlerdir. Evvelki ne kıyas kabul etmez. Hattâ son senelerde demirhane de açtılar. Efendileri makinelerin, ufak tefek kırıklarını tamir edecek kadar, makineyi söküp, takacak kadar bir şeylere alıştırdılar. Her halde beyefendinin dediği gibi nazariyattan ziyade ameliyata dikkat etmek bizim için bugün elzemdir. Binaenaleyh mekteplerimizde sırf amelî talebe yetiştirelim. Mütehasıs mı yetiştirilecek. Ne olaksa yapalım. Hele, hele nazariyattan ziyade ameliyata ehemmiyet vermek lâzımdır.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendiler Halkalı Mektebinin yetiştirdiği talebelerden matlup istifadeyi edemediğimizde hepimiz mütefikiz. Bunun bir sebebi vardı ki, buyurdıkları gibi mektepten çıkan bir mütefennin, teşkilâtı-

zın sakameti yüzünden bir sandalyenin üzerine oturur, muhaberatla vakit geçirir. Mektebi Mülkiyeden çıkan bir zatla Halkalı'dan çıkan talebenin vaziyet itibariyle hiçbir farkı yoktu. Fakat son zamanda bunun hata olduğu anlaşılmış ve son zamanda memur olarak giden zevat ilimlerini, fenlerini kaybettiklerinden dolayı şikâyet etmişlerdir. Yeni muttali olduğum İktisat Vekâletinde - bendenizi Murakıp intihap buyurduğunuz için oraya gidiyorum - yapılan projeyi gördüğümde bu husus hakkında bahsetmek ıstırasında kaldım. İktisat Vekâletinin elinde bugün yüze karip mütahassis, mütefennin zevat vardır. Arz ettiğim gibi hepsi livalarda mutasarrıfların maiyetinde değirmencilik, bilmem ne gibi meslekinin hilâfı olarak bâzı vazifelerle vakit geçiriyorlar.

FEYYAZ ÂLİ B. (Yozgad) — Komisyonlarda.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Evet komisyonlarda vakit geçiriyorlar. Şimdi İktisat Vekâleti bu zevatı toplıyacaktır, zannederim. Yapılan projede Anadolu'yu yediye ayırıyorlar. Ve bu yedi mıntakaya yüz kişiyi yirmişer, onar toplıyacıklar. Bu zevat kaybettikleri fenlerini birbirleriyle birleşerek, konuşarak bir kurs halinde çalışarak kendilerini yetiştirip tekrar elde edecekler. Müntahap yerlerde vereceğimiz çiftlik ve sermaye ile bankanın muaveneti nispetinde müesseseler vücuda getirilecek. Bu adamlardan böylece istifade edilecektir. Aksi takdirde kendileri öldükten sonra veyahut bir müddet geçtikten sonra bunları kaybedersek bu memleket ilim ve fenni ziraatten büsbütün mahrum kalacaktır. Bu mahrumiyete set çekmek için onların dimağlarını öldürmiyerek, işletmek için yeni müesseseler vücuda getirilecektir. Biz bu hususa çalışmaktayız. İktisat bütçesi geldiği zaman, daha ziyade tafsilât verilecektir. Elbette mazinin hatası bizde bir parça istikbal için intibah hâsil etmiştir. Bunlardan istifade çaresini vekâlet de arıyor. Ziraat Bankası da buna müzahir olacaktır. Gayemiz eski hatayı tekrar etmek değil, yeni yeni teşkilâtla müfit istihsalâta bulunmaktır. Efendiler! Program meselesine gelince : Atalay Beyin buyurduğu gibi ziraat mekteplerinin programını İktisat Vekâleti yapacak denildiği zaman tabii bunu vekâletteki mütahassıs lar yapacak demektir. Sonra burada bir mıntaka meselesi vardır ki, meselâ : Karadeniz sahilindeki mahsulâtla, Akdeniz sahilindeki

mahsulât, sonra yayla mahsulâtı birbirinin aynı değildir. Toprak itibariyle, iklim itibariyle, istihsalât itibariyle bütün bütün değişir. Demin arz ettiğim gibi yirmi kişinin toplanacağı bir heyeti ilmiye o mıntakada yetişecek insanlar için en muhtacolduğu şey ne ise oradaki mektebin programını ona göre yapacaktır. Bugün Adana'nın programını Erzurum'da tatbik etmek mümkün değildir. Çünkü arazi ve iklim itibariyle başkadır. Yoksa Adana mektebinin yetiştireceği adamın Erzurum'da iş görmesi imkân haricindedir. Fındık yetişen yerle çam yetişen mahal tabiidir ki, bir değildir. Aynı ayrı şeyler, aynı ayrı yerlerde yapılacaktır. Heyetler programları her mektebin bulunduğu mahalde yapacaktır. Sonra mütefennin yetiştirmek için de Heyeti Celile tabii bu mekteplerden çıkacak talebe için yeni bir merci gösterecektir. Âli bir mektep de ister, bu başka bir meseledir. Bunu şimdiden açmak doğru olmaz. Tabii istikbale aittir. Mıntakadan maksat budur. İktisat Vekâleti tabii, re'sen bir şey yapamaz.

REİS — Efendim maddenin müzakeresinin kifayetine dair takrir var. Maddenin müzakeresinin kifayetini reye koyuyorum. Maddenin müzakeresini kâfi görenler lûtfen el kaldırsın. Maddenin müzakeresi kâfi görüldü.

Riyaseti Celileye

Altıncı maddenin berveçhi zir tadilini teklif eylerim.

Madde 6. — Mıntaka ziraat mekteplerinin halihazırdaki tedrisat programları İktisat Vekâletince her mıntaka erbabı ziraatinin mütalâasını alarak ihtiyaca göre ıslahan ve tevsian ve bilhasna talebenin amelî bir surette yetişmesi esbabı temin olunur.

Gaziantep
Yasin

YASİN B. (Gaziantep) — İktisat Vekâletince yapılacak programlar İktisat Vekâletindeki mütehassıslarla yapılacak. Bunlar nazari mütehassıslardır. Şimdi İktisat Vekâleti iddia edebilir mi ki, kendisinde bulunan bir mütehassısı bir taraftaki kuvvei inbatiye ile başka taraftaki kuvvei inbatiye arasındaki farkı bilsin? Konya'daki kuvvei inbatiyeyi Konya'daki mütehassıs daha iyi bilir. Her halde mahallî mütehassısı ahalinin fikrini alacak olursa daha doğrudur.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — O bir idari meseledir. Yâsin Beyin buyurdıkları vârittir. Fakat vekâlet kendisi idareten yapar.

REİS — Yâsin Beyin tadil teklifini reyinize arz ediyorum. Okunan bu tadili kabul edenler lûtfen el kaldırsın. Kabul edilmemiştir.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Yani kabul edilmedi değil.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Kanuna girmek doğru değil.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Zapta geçsin diye verilmiştir.

REİS — Tadil teklifi kabul edilirse kanuna girer. O demektir efendim.

Efendim asıl maddeyi reyî âlinize vaz'ediyorum. Kabul edenler lûtfen el kaldırsın. Altıncı madde aynen kabul edilmiştir.

MADDE 7. — Ziraat Bankasının işbu kanunla kendisine devrolunan mektepleri ne suretle idare edeceği İktisat Vekâletince ayrıca yapılacak bir nizamname ile tesbit olunur.

REİS — Efendim talimatname buyurmuşunuz, bu nizamname kelimesini talimatname yapalım mı? Nizamname olarak kalmasını encümen de kabul etmiyor.

Riyaseti Celileye

Müzakere edilmekte olan kanunun yedinci maddesinin berveçhi âti tadilini teklif eylerim.

Kütahya
Cemil

MADDE 7. — Ziraat Bankasının işbu kanunla kendisine devrolunan mektepleri ne suretle idare edeceği İktisat Vekâletince Heyeti Vekile iştirakiyle yapılacak bir nizamname ile tesbit olunur.

REİS — Efendim biz nizamnameyi menettik.

CEMİL B. (Kütahya) — Kanunda hem ziraat mektebi var, hem Maarif Vekâletinin haberi yok. Bu nasıl olur?

REİS — Efendim müsaade buyurursanız Cemil Beyin buyurduğunu izah edeceğim. Esasen Meclisi Âlinin bir kararı vardır. Heyeti Vekile nizamname yapamaz. Talimatname yapar. Bu talimatnameler Heyeti Vekileden geliyor. Kanunda zikretmek lüzumu yoktur. Fakat bir kere reyî âlinize vaz'edeyim, Cemil Be-

yin okunan takririni kabul edenler lûtfen el kaldırsın. Kabul edilmemiştir.

Efendim yedinci maddeyi tashihle reye arz ediyorum, nizamname kelimesini talimatname olarak kabul edenler lûtfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

MADDE 8. — İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren meriyilicradır.

REİS — Bu maddeyi kabul edenler lûtfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

MADDE 9. — İşbu kanunun icrayı ahkâmına İktisat ve Maliye Vekilleri memurdur.

REİS — Bu maddeyi kabul edenler lûtfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

YÂSİN B. (Gazinateb) — Bu maaşat İktisat bütçesinden değil mi? Maliye Vekâletiyelene alakası var?

REİS — Bütçeye taallük eden kısımları var, bütçeye konacak filân diye bir şey vardır. Malûmuâliniz bütün kanunların icrayı ahkâmına Heyeti Vekile memurdur.

Efendim maddei muvakkate var, o okunacak.

Maddei Muvakkate — İşbu kanun ahkâmı elyevm Ankara Ziraat Mektebi namıyla Ankara'da mevcut mekebin mıntaka mektebi ad ve itibar olunarak tecrübeten tatbik ve hâsil olacak netayice göre bundan böyle açılacak mıntaka mekteplerine aynen teşmil olunur. Ankara Mıntaka Mektebinin mevcut mehani ve arazisi ve demirbaş eşya ve alât ve edevat ve makina ve hayvanatına mütehasşıs bir komisyon marifetiyle kıymet takdir edilerek eşya ve emvali mezkûre Ziraat Bankasına devir ve kıymeti mukaddere Bankanın Hazinesi Maliyedeki matlubuna mahsubolunur.

REİS — Madde hakkında söz istiyen varmı?

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendim madde ahkâmı haricinde, yani şu maddenin icrası için bir mâni var. Bunun izalesini Heyeti Celileden bilhassa rica ediyorum.

HAMDİ NAMIK B. (İzmit) — Bunu kimin namına söylüyorsunuz?

HÜSEYİN AVNİ B. (Devamla) — Encümen namına.

HAMDİ NAMIK B. (İzmit) — Encümen Mazbata Muharriri Mazhar Müfid Bey değil miydi?

HÜSEYİN AVNİ B. (Devamla) — Hayır; o zaman kulunuzdu efendim. Ziraat Mektebi malûmuâlileri ciheti askeriyece meşguldür. Bugün artık buna ihtiyaç kalmamıştır. Halbuki, mektebe gidip gezecek olursanız efendilerin vaziyeti gayet elîmdir. Sıtmalı bir yer bulmuşlar mektep binası gayet dar, sınıflar birbirinin içine girift; yemekhane ve sairesi bodrumda, böyle bir hayat geçiriliyor. Bugün lüzumu şeditolmadığı takdirde her halde, o binanın mektebe iadesi için lütfen Divanı Riyasete bir salâhiyet verelim de, Erkânı Harbiyei Umumiye Riyaseti burayı tahliye etsin. Bu yapılmazsa devir muamelesi de yapılamıyacaktır. Çocukların vaziyeti de elîmdir. Halbuki talçe bu sene yüze iblâğ olunacak, teksir olunacak, yatakhane yok, yemekhane yok, dersane yok. (Muvafık, sağaları)

REİS — Efendim, madde hakkında başka söz istiyen var mı? (Hayır, sadaları)

Maddeyi reyî âlinize vaz'ediyorum. Kabul edenler lütfen el kaldırsın. Bu madde de kabul edilmiştir. Şimdi, efendim, heyeti umumiyesini reyinize arz ediyorum. Heyeti umumiyesini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kanunun heyeti umumiyesi de kabul edilmiştir

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendim teklifi âcizanemin de reye vaz'ını rica ediyorum.

REİS — Efendim Divanı Riyasetçe icabına bakarız.

Efendim, Mâlûlini güzâtın terfih ve ikdarı hakkındaki Kanun tâyini esami ile reyî âlinize vaz'olunmuştu. (162) zat reye iştirak etmiştir. Binaenalcıy muamele tamam olmuştur. (149) kabul, (2) ret, (11) müstenkif vardır. (149) revle kanun kabul edilmiştir. Beş dakika teneffüs edilmek üzere Celseyi tatil ediyorum.

Hitamı celse; saat : 3,20

İKİNCİ CELSE

Bed'i müzakerat; saat : 4,15

REİS — Birinci Reisvekili Vehbi Beyefendi Hazretleri

KÂTİP : Âtîf Bey (Kayseri)

REİS — Efendim celse açılmıştır.

3. — *Gazianteb Mebusu Ali Cenani Beyin, düşmandan istirdadedilen mahaller ahalisine muavenet icrasına dair Kanunun tefsiri hakkındaki takrirî ve Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası*

REİS — Dünkü içtimamızda, düşmandan istirdadedilen mahaller ahalisine muavenet icrası hakkındaki Kanunun tefsirine dair olan mazbatanın bugün okunması kabul edilmişti, şimdi onu okuyacağız :

B. M. Meclisi Riyaseti Celilesine

Düşmandan istirdadedilen ve edilecek olan mahaller ahalisine muavenet hakkında 31 Teşrinievvel 1337 tarihiyle neşredilen Kanunun birinci maddesi muhtasar ve muğlâk olması hasebiyle tatbikatta birçok müşkülâtı dâi olduğu cihetle

duçarı hasar ve harabolan mahaller ahalisinden birtakım biçareler istifade edemediği veyahut memurini maliye tarafından müşkülâta mâruz kaldığı gibi zimmetlerini tediye etmeleri iktiza eden bâzı eşhas da kanundan istifade etmek isteyerek zimmetlerini tediye eden imtina eylediklerinden mezkûr madde bihakkin muhtacı tefsirdir. Binaenaleyh bu bapta tertibettiğim tefsiri havi karar sureti merbutan takdim kılınmakla kabulünü Heyeti Celileye teklif eylerim. 15 Mayıs 1338.

Gazianteb Mebusu

Ali Cenani

Düşmandan istirdaedilen ve edilecek olan mahaller ahalisine muavenet hakkında 31 Teşrinievvel 1337 tarihli Kanunun birinci maddesi berveghizir tefsir edilmiştir.

A) Fransız ve Yunan kuvvetlerinden istir-

dededilen ve edilecek olan mahallerde düşman tarafından tahrip ve yağma olunan veya harb sebebiyle hasara uğriyan kasaba ve karyelerle çiftlikâta kâmilen veya kısmen harabolan emlâk ve musakkafatın kanunu mezkûrun tarihi meriyetine kadar tahsil edilmemiş vergileri,

B) Mevaşi, mahsulâtı arziye ve emvali sairer menkuleleri gasp ve yağma edilmiş olan efradı ahalinin Emlâk, Musakkafat, Arazi, Temettü vergileriyle Ağnam Resminden ve Teslis, Emanet veya Kefaleti Mütêselsile ile zimmet kaydolunan Âşardan kezalik tarihi mezkûre kadar istifa edilmemiş bulunan deyinleri mafüdüdür.

C) Bu suretle dışarı hasar olan kasaba ve kura ve çiftlikât ahalisinden emlâk ve musakkafat ve mevaşi ve mahsulâtı arziye ve sair emvali menkuleleri tahrip ve yağma edilenlerin zimmetlerinde âşar mültezimlerinin matlupları varsa tesbit olunacak matlubat miktarı bu mültezimlerin zimmetlerinden tenzil olunacaktır.

D) Mahsulâtı uşriyeleri hasara uğriyan mültezimlerin mahakimce bidayeten tahakkuk edecek miktarı hasaratı hükmün kesbi katiyet etmesine intizar edilmiyerek zimmetlerinden tenzil edilecektir.

Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası

Düşmandan istirdadedilen ve edilecek olan mahaller ahalisine muavenet hakkında 31 Teşrinievvel 1337 tarihli Kanunun birinci maddesinin lüzumu tefsirine dair Gazianteb Mebusu Ali Cenani Beyin takrirî encümenimizde müतालâa ve tetkik olundu. Fîlhakîka mezkûr kanunun birinci maddesi muhtacı tefsir görülmüş ve Ali Cenani Beyin salifülarz teklifi encümenimizce tadilen kabul edilmiş olup şekli tefsir tadilâtı vâkıa dairesinde bittertip kanunu mezkûrdan istifade eden mahaller ahalisi eidden muhtacı himaye ve muavenet olmakla işbu tefsirin müstaceliyetle ve sair evrakta takdimen müzakeresi temennisiyle Heyeti Celileye arz ve takdim kılınmıştır.

Reis	Mazbata Muharriri
	Gazianteb
	Ali Cenani
Kâtip	Âza
Çorum	Erzurum
İsmet	Hüseyin Avni
	Kayseri
	Rifat

Âza
Edirne
Faik

Âza

Düşmandan istirdadedilen ve edilecek olan mahaller ahalisine muavenet hakkındaki 31 Teşrinievvel 1337 tarihli Kanunun birinci maddesi berveçhi zir tefsir edilmiştir :

A) Fransız ve Yunan kuvvetlerinden istirdadilen ve edilecek olan mahallerde düşman tarafından tahrip ve yağma olunan veya harb sebebiyle hasara uğriyan kasaba ve karyelerle çiftlikâta kâmilen veya kısmen harabolan emlâk ve musakkafatın kanunu mezkûrun tarihi meriyetine kadar tahsil edilmemiş vergileri,

B) Mevaşi, mahsulâtı arziye ve emvali sairer menkuleleri gasp ve yağma edilmiş olan efradı ahalinin Emlâk, Musakkafat, Arazi ve Temettü vergileriyle Ağnam Resminden ve teslis, emanet veya kefaleti mütêselsile ile zimmet kaydolan Âşardan kezalik tarihi mezkûre kadar istifa edilmemiş bulunan deyinleri, mafüdüdür.

C) Mahsulâtı uşriyeleri hasara uğriyan mültezimlerin mahakimce bidayeten tahakkuk edecek miktarı hasarı hakkında hükmün kesbi katiyet etmesine intizar edilerek icra tehir olunur.

REİS — Efendim, bu mazbata hakkında söz söyleyecek var mı?

ALİ CENANİ B. (Gazianteb) — Müsaade buyurulursa izah edelim. Geçen sene düşmandan istirdadedilen mahaller ahalisine muavenet icrası hakkında çıkan Kanunun birinci maddesi şu şekilde idi: (İstirdadedilen ve edilecek olan mahallerde düşman tarafından tahrip ve yağma edilen veya harb sebebiyle dışarı hasar olan kasaba ve karyelerle çiftçilerin elyevm istifa edilmemiş olan Musakkafat ve Arazi ve Temettü vergileriyle, Ağnam ve Âşar deyinleri 1337 senei maliyesi nihayetine kadar affedilmiştir. Bu kanunun sarahatine bakılırsa kasaba, karye ve çiftlikler mevzuubansoluyor. Bu çiftlikler içerisindeki mebaniden dışarı tahribolanlar vardır. Efradı ahaliden zarar gören var, görmiyen var. Bunların hangisinin vergisi affedilmiştir? Anlaşılamıyor. Maliye Vekâleti bunda tereddüdediyor. Kanunun tatbikine ihtimal kalmıyor. Bendenizin dairi intihabiyem olan Gazianteb'in Fransızlar tarafından birçok ma-

hallâtı bombardıman edilmiş, tahribolunmuş. Fakat hali sabıki üzerine mamur olarak kalmış kısım da vardır. Kanunun tarzı teşkiline, tedvinine bakılırsa hiçbir hasar görmemiş olanların da vergilerini tesviye etmemeleri icabeder. Halbuki evlerinde oturmuşlar, kâr ve kısıplarıyla meşgul olmuşlar, emlak ve akaarları da bir zarara uğramamış olanlar var. Bunların vergisi de bağışlanmak ve affedilmek, diğer zarar görenlere acı geliyor. Maliye Vekâleti kanunun bu suretle tatbikında da tereddüdediyor. Binaenaleyh bendenizin teklifim üzerine encümen şu okunmuş olan tefsiri yapmıştır. Tefsirden maksat, bizzat hasar görmüş olan ahalinin zimmematı affedilecektir. Fakat hiç hasara uğramamış mebaninin, musakkafatın vergileri tahsil olunacaktır ve yine hiç zarara uğramamış kâr ve kısıplarıyla meşgul olanların zimmematı tahsil edilecektir. Heyeti Celile bu tefsiri kabul ederse büyük bir lûtuflar yapmış olur.

ZAMİR B. (Adana) — Ya elinde kuru bir bina kalmışsa ne olacaktır?

ALİ CENANİ B. — Affedilecektir.

ABDÜLKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) — Mevâsi ve saoresi kalmamış, kendisi oturamamış muhaceret etmiş ve elinde bir bina kalmışsa?...

ALİ CENANİ B. — Onlar da affedilecektir. Madde sarıhtır. İsterseniz maddeyi bir daha okuyalım...

(Maddeyi tekrar okudu.)

Kezalik tarihi mezkûra kadar istifa edilmiş olan düyunlar mafüvdür. Emvali menkulesi zayı olmuş, bütün emvali gitmiş ve daha sair suretle hasara uğramış olanların tabii vergileri affedilecektir. Hasar görmemiş olanlar vergilerini verecektir.

REİS — Başka söz isteyen var mı? (Hayır sadaları) Müzakereyi kâfi görenler lûtfen el kaldırsın! Müzakere kâfi görülmüştür. Şu encümenin tefsiri veçhile maddeyi kabul edenler lûtfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir. Esasen heyeti mecmuası da bir maddeden ibarettir; mesele bitmiştir.

4. — 1338 senesi Muvazenei Umumiye kanunu lâyihası ve Muvazenei Maliye Encümenini mazbatası

A — Şer'îye Vekâleti bütçesi

REİS — Şimdi Şer'îye bütçesine başlıyoruz:

Şer'îye bütçesinin esbabı mucibe lâyihası

Hükümet denilen makinanın hiçbir ârızaya uğramaksızın matlup veçhile işliyebilmesi için her dairenin bilâfâsıla muntazaman çalışması lâzımdır. Vekillerin aynı zamanda Meclis müzakereatını takibetmeleri ve Heyeti Vekile içtimasında bulunmaları zaruri bir keyfiyettir. Bu mühim vazifelerde kendisinin vazai fi esasiyesi cümlesinden olan bir vekil, deruhde ettiği vekâletin teferruat umuriyle daima iştigal edemeyeceği bedihi bir hakikattir. Bunun içindir ki, Vekillerin yanında birer müsteşarın bulunması zaruri görülmüş ve her Vekâlete bir müsteşar verilmiştir. Bu kaideyi umumiyeden umuru Şer'îye Vekâleti müstesna tutulamıyacağından mesalihi umumiyeyi şer'îyenin bihakkin tedviri için bir müsteşarın tâyini zaruri görülerek tahsisatı merbut bütçeye konulmuştur.

Şer'îye Vekâletinin vazai fi esasiyeyi şâmilesi üç şeyde hulâsa edilebilir: Üfta; kaza, talim ve irşat.

İslâmda üfta ile kaza ahdisaadet Hazreti Resaletpenahiden itibaren başlamıştır. Bu iki vazife bizzat Resaletmaap Efendimizde içtima etmişti. Müftiyyüs sekaleyn ve Resulü Rabbülâlemin Efendimizin pekçok kazaları, fetvaları vardır. Resulü Ekrem Efendimiz zamanında ve ondan sonra bu iki vazife bazan ayrı, ayrı zatlara tevdi olunmuş, bazan da aynı zatta içtima etmiştir. Fahrîkâinat Efendimizden sonra umuru üfta ile iştigal etmiş yüzlerce sahabe-i kiram vardır ki; bunların en meşhurları Ömer bini Hattab, Ali Bin Eba Tâlib, Abdullah bin Mesud, Zeyyidi bin Sabit, Abdullah bin Abbas, Abdullah bin Ömer, Ümmül Mü'minin Hazreti Ayşe'dir.

Sahabeden sonra üfta ve kaza mesailine tabii olarak pek ziyade itina edilmiş ve birtakım zevat müftiyülenam ve kadiyülkuzat namlarını ilraz etmiştir.

İlk defa meşihati islâmiye makamı Fâtih Sultan Mehmed Han Sani Hazretleri devrinde reşmen teşkil edilmiş ve gerek üfta ve kaza, gerek talim ve irşat hususunda bir mercî mahsus olması itibarıyla bu Makamı Âliyi işgal eden zevata müftiyülenam ve Kdil Kudat namları verilmiş ve bu suretle üfta, kaza, talim ve irşat ile iştigal bu makamın vazai fi asliyesini teşkil etmiştir. Binaberin bu mühim vazifeler baitibarülesas Şer'îye Vekâletinin de vazai fi cümlesindedir.

Şer'îye Vekâletinin vazaifi asliyesinden olan üfta meselei mühimmesi gerek umuru diniye, gerek muamelâtı dünyeviyeye taallûk eden her hangi bir meselenin, yeniden yeniye tahaddüs eden şunun ve vâkayin icabatı şer'îyesini beyan etmek, desatiri islâmiye dairesinde onları hal ve fasleylemek suretiyle müslümanları harec ve meşakkâttan kurtarmak, muamelâtı nâsın ahkâmı şer'îye dairesinde cereyanını temin etmek demek olacağına nazaran dini islâm daimî surette bunlarla meşgul olacak bir heyetin vücudiyeti ve her mesafei kasirede bir Fakihın bulunması lüzumunu zaruri görmüştür.

Üfta salâhiyetini haiz olan Şer'îye Vekâleti bu kadar mühim ve islâmşümül olan emri üftayı taşralarda müftiler, merkezde bilûmum müftilere merci ve kendisine emin bir muavin olacak bir müessesesi diniye ile ifa edegelmiş ve bu müesseseye fetvahane ve heyeti üftanın en yüksek memuruna fetva emini namı verilmiştir. Fetva emanetinin bâzı muavinleri ve birçok âzaları mevcudolup bunlara heyeti üftaiye namı verilmektedir. Şu halde Fetva emini ile âzalarından müteşekkil bulunan bu heyet hem umuru üfta ile bizzat meşgul olan, hem de memaliki islâmiyenin her tarafındaki müftilerin verdikleri fetvaları ve mahakimin istiftalarını - icabında - tetkik ve onların mâruz kaldıkları müşkülâtı halledecek olan büyük bir müessesesi diniye ve hukukiyedir. Hattâ memaliki ecnebiyede bulunan teşkilâtı üftaiyeden sâdır olan ilâmatın mercii tetkiki de bu müessesesi âliyedir.

Şer'îye Vekâleti üfta heyetini mahiyeti noktasından tetkik ettiği cihetle bu heyeti yalnız sorulan suallere cevap vermek vazifesiyle mükellef bir heyet değil, aynı zamanda kanunu islâmi olan fıkıhı celilimizin zamanın icabatına göre tecelli ve inkişafını, tâbiri diğerle ezmine ve emkinenin, ahval ve avaidin tağyiriyle yeniden yeniye tahaddüs eden şunun ve hâdisatın fıkıhı islâmiye ciheti tatbikini temine yegâne vasıta olan bir heyeti âliye olmak üzere telâkki ve kabul eder. Çünkü şeraiti hayatiye tecceddüd ettikçe mütemediyen tahavvül etmekte olan muamelâtı beşeriyeyi tanzim, muamelâtı nâsın ahkâmı şer'îye dairesinde cereyanını temin edebilmek için bütün hâdisatı cedidenin anasını fıkımızın imâlhanesi medenîyesine arz eylemek,

bunları usul ve kavaidi şeriate tatbik etmek icab eder. Zira şeriatı celilemiz beşerin ihtiyacatı hakikiyesini ilâmaysallah temine kâfildir. Azimetler, ruhsatlar hep nâsın ihtiyacatı esasına müstennittir. Seddizerayi, maslahatı râciha gibi her asır için kabili tatbik esasları muhtevi olan şeriatı islâmiye, her zamana, her mekâna muvafık gelen bir şeriatı insaniye ve fitriyedir. Bütün ahkâmı adil, merhamet, hikmet, maaş ve meâdde mesalihi ibâd üzerine müessesistir. Binaenaleyh şeriatı islâmiye hiçbir zaman ümmeti sıkıntılı bir dairei taklit ve tazyik içinde mahsur bırakmak gayesini takibetmemiştir. Elverir ki, teğayyürü zaman ve mekânın, tecceddüdü şunun ve masalihin, teccayüdü ihtiyacatın iktiza eylediği zamana evfak, nâsa erfak olan ahkâm ve kavanini esasatı islâmiye dâhilinde taharri ve hâdisatı onlara tatbik edebilecek bir heyeti ilmiye mevcudolsun. Bunun içindir ki, cemiyeti islâmiye arasında böyle bir heyeti mütelhassısanın mütemedi bir surette muhafazai mevcudiyet etmesi nassı Kur'ani iktizasındandır.

«Ve ma kânel mü'minüne liyenfürû kâffeten felev lâ nefere min külli firkatin minhüm taiffeten liyetefakkahu fiddin» İlâ âhirih... âyeti kerimesi bunu nâtıktır. Binaenaleyh üfta salâhiyetinin, alâ kaderültakatilbeşerîye, dekaiki kitap ve sünnete, akvali eimmeye, iktizayı zamana ve masalihi ibade vâkıf erbabı ilim ve ihtisastan mürekkep bir heyete tevdi, bir Hükümeti İslâmiyenin en mütchattim vazifesidir. Bu itibarla heyeti üftaiye mukta-zayı hale muvafık ahkâmı tahrir, havadis ve havaici içtimaiyemiz içinde husule gelen müderkâtı cedidemizin ahengi ittisalini temin ve mezahibi muhtelif erbabı arasında neşet eden fukahânın akvalini cemi ve telfik ederek bu akval içinde maslahatı nâsa ve usulü şeriate tevafuk edenleri temyiz ve tefrik edecek bir kuvvet ve kudrette olmak iktiza eder. Bununla beraber üfta salâhiyetini icabatı zamana ve ruhu şeriate vâkıf bir şûrayı ulemaya teydi etmek bir dini meşveret olan müslümanlığın ruhuna da en muvafık olan bir keyfiyettir. Bu suret, hukuk efradı, taharri adli ve hakkı daha ziyade kâfildir. Ümmetin saadetini, Devletin bekasını daha ziyade temine hadimdir. Asrı evvelde de zaten böyle idi. Ashabı Kiran kendilerinden bir istifta vukuunda müstiftiyi, başkasına göndermekten, yahut, bir hükmü tahrir için birbirleriyle istişare eylemekten asla çekinmezlerdi. Maksat haksızlığı izale veya bir ha-

taya düşmekten hazerdir. Hele içtihadı muhtac-olan mesailde havası ulemayı müslimin ile istişare eylemeden hiçbir hüküm verilmezdi. İşte bu mü-lâhazat ve mütalâata mebni Şer'îye Vekâleti Dev-letimizin asırlardan beri mevcut en mühim bir müessesesi olan fetvahane teşkilâtını şeriatin esa-satına, asrın icabatına ve Büyük Millet Meclisi-mizin âmâlî âliyei islâmiyesine tevfikân esaslı bir surette canlandırmaya karar vermiş ve bu mak-satla - ilerde tevsi etmek üzere - şimdilik bir fet-va emini ile üç âzadan müteşekkil bir üfta heyet-inin kabulünü teklif etmiştir.

Diğer taraftan Türkiye Büyük Millet Meclisi cihanı islâmın pişvası olmak itibariyle Şer'îye Vekâleti bütün müslümanların mercii dinisi ol-duğundan takdir ve bu noktaya bir ehemmiyeti mahsusa atfetmektedir. İnkâr edilmez bir haki-kattir ki, bugün icrayı hâdisat ile bütün cihanda azîm buhranlar, mühim inkılâplar vücuda geldi. Medeniyeti hazıranın hayatı beşeriyede açtığı rahneler, halkın omuzlarına tahmil ettiği şedaidi içtimaiye müthiş aksülâmeller husule getirdi. Her tarafta dini, siyasi, içtimai, iktisadi teşettütler, ıstıraplar yüzgösterdi. Sahai âlem büyük sarsın-tılarla muvazenesini kaybederek nizamâtı içtima-ye inhidam buhranlarına mâruz bulunuyor. İfrat ve tefrit cereyanları beşeriyeti hazırayı meçhul ummanlara ve bel ki de girdaplara sürüklüyor. Bu cereyanlardan memleketimizin de müteessir olduğunu söylemek mecburiyetindeyiz. Asrı âhir-deki cereyanlar maatteessüf memleketimize de si-rayet etmiş olduğundan esasatı diyniyeye karşı birtakım tereddüt ve şüpheler uyandırmış ve bu suretle ahlâk esasları, aile hisleri yavaş yavaş gevsemeye başlamıştır. Bütün sünufu halk arasında revabıtı diniye ve içtimaiyenin gevsemeye başla-dığı, dini duyguların zayıfladığı, kemali teessüfle müşahede olunmaktadır. Bu halin devamı Heyeti içtimaiyemiz için de pek vahim neticeler tevli-dedeceğinde şüphe yoktur. Bu buhran, bu tezeb-zübü içtimai, asırlardan beri dalmış olduğu uyku-dan uyanmak azminde bulunan biz müslümanlar için kemali dikkatle takibolunarak katiyen ihmal edilmeyecek bir hâdisei uzmadır. Bu buhranı, bu tezeb-zübü içtimaiyi izale edebilmek için ihtiya-catı insaniyenin her nevini meşru bir surette tat-min ile hem ferdin, hem de cemiyetin saadeti ha-liye ve istikbaliyesini, tâbiri diğerle bütün beşe-riyetin tekâmülünü istihdaf eden müslümanlık esaslarını iyi telkin etmemiz icabeder. Yapılacak

telkinat ile; yazılacak dinî ve ahlâkî eserlerle, mevaız ve irşadat ile müslümanlık duygularını canlandırmak, kalblere ârız olan şüphe ve tered-dütleri ve bunun iras ettiği alâmî yüreklerden sürüp çıkarmak, şülei ümidi parlatan ve bizi daima istikbale hazırlayan beka ve ebediyet fi-kirlerini en kuvvetli bir surette yaşatmak lâ-zımdır. Beşeriyetin saadetini istihdaf eden Müs-lümanlık esaslarını neşir ve telkin etmektedir ki : Hem kendi milletimizi ve hem de beşeriyeti bu buhranı itikadi tezeb-zübü içtimaiden kurtarabileceğiz. Binaenaleyh ümmeti vasat olamaz, dolayısıyla müntehayı ifrat ve tefrit olan mede-niyetlerin vasatında ahzı mevki eyliyen medeni-yeti İslâmiyemizin yeni baştan inkişaf ve tealisi, hakayıkı diniye ve mealî İslâmiyenin neşir ve tamimi esbabını tezekkür ve tetkik; beşeriyetin yegâne medarı salâhı olacağına iman ettiğimiz desatiri fitriye ve hikmeti İslâmiyeyi tesbit ede-rek beşeriyetin arkasından koştuğu gayei ke-male bir an evvel vüsulünü temin etmek; ağraz ve âmâlî beşeriyenin fevkinde olarak umum üzerinde hükmünü yürüten esasatı adile ve ka-vanini fitriye etrafında âlemi insaniyetin top-lanmasına çalışmak, ümmetlerin en hayırlısı ol-mak üzere zuhura gelen bu ümmeti muazzama-ya ait bir vazifei beşeriyeye ve insaniyedir. Bu itibarla yer yüzünde mevcut bilûmum akvamı İslâmiyenin ahvali içtimaiye ve şunatı diniyelerini, âlemi İslâm ve âlemi medeniyetteki ulûmu, me-carii efkâr ve ihtisaratı, hayatın etvar ve neta-yicini takip ve tetkik etmek, tarihi İslâmın şunatını, dâhil olduğu safahatı diniye ve içti-maiyeyi tedvir eylemek, Müslümanların ter-biyeyi diniyesine ve mezayayı fâzılai İslâmiyenin inkişafına çalışmak; elhâsıl hakayıkı diniye ve maali İslâmiyenin neşir ve tamimiyle İslâmiye-tin ulviyetini ve bilcümle ihtiyacatı beşeriyeyi kâfil bir kanunu fitri olduğunu herkese tanıttır-mak için lâzımgelen tetkikat, telifat ve neşri-yatı temin eylemek Şer'îye Vekâletinin en müfid ve en feyiznâk bir vazifesidir.

Fakat, bu öyle mesaidir ki, ilim ve ihtisasa tavakkuf eder. Hikmeti İslâmiye ve asrî cereyanlara vâkif, Şark'ı, Garb'ı anlar ulemanın ancak kâridir. Mamafih, Şer'îye Vekâleti en esaslı vazâifinden olan bu cihete lânyık olduğu ehemmiyeti atfetmiş ve bunun için «Tetkikat ve Telifatı İslâmiye Heyeti İlmiyesi» namıyla bir heyetin teşkiline karar vermiş ve mümkün olduk-

ga tevsi etmek üzere şimdilik bir reis, dört âza ve bir başkâtibin tahsisatının 1338 bütçesine ilâvesini teklif etmiş ve mezkûr heyetin vazaifini mübeyyin talimatnameyi hazırlamak üzere bulunmuştur. Heyetin bir taraftan tetkikat ile, diğer taraftan neşriyat ile istigal ve aynı zamanda erbabı fazilet ve mârifetin kıymetler muavenetlerinden de istifade edebilmesi için 219 ncu faslın ikinci maddesine «tetkik ve telif ile neşir ve irşat masarifi» naniyle yirmi bin lira tahsisat vaz'ına lüzum görmüş ve bu teşkilâtın dâhilî ve harici intizar edilen fevaidi azîmeye karşı teklif olunan bu miktarın Heyeti Muhteremeye kabul buyurulacağına şüphe edilmemiştir.

Şer'îye Vekâleti, vazaifi esasîyesinden olan talim ve tedris umuruna da bir ehemmiyeti mahsusatafetmektedir. Malûmuâlileridir ki : Asrın ulûm ve fûnuniyle mücehhez, ruhi şeriate vâkıf talebe yetiştirmek maksadiyle evvelce Anadolu'nun bâzı mahallerinde Darülhilâfe Medresesi teşkilâtı yapılmış ve Ders Vekâletince bittetkik lüzum gösterilen mahallerde Meşihatça peyderpey teşkilât yapılabileceği de 21 Muharrem 1336, 19 Teşrinievvel 1333 tarihli ve 3034 numaralı Takvîmî Vakayile intişar eden Nizamnamenin 17 nci maddesinde tasrih edilmiştir. Bugün Anadolu'da mevcut on beş Darülhilâfeden başka, son senelerin ilcaatı zaruriyesiyle hemen hemen inhidam tehlikelerine mâruz kalmış olan medaris ilmiyenin bâzıları da Büyük Millet Meclisinin müzaheretî meşkûresiyle, geçen sene tadil ve icabatı zamanâ ve ihtiyacı nâsa göre mümkün mertebe islah edilerek yeniden ihya edilmiş ve bu suretle halkın ahkâmı diniye hususunda mâruz kaldığı inhitat ve gafletin önüne geçilmek istenilmiştir.

Mamafih bir müessese ne kadar ulvi düşüncelerle açılır, ne kadar iyi esaslara ibtinadettirilirse ettirilsin, ciddî bir murakabe ve teftişten mahrum kalacak olursa kendisinden beklenen intizam ve faideyi kemaliyle gösteremeyeceği ve belki de faide yerine zarar tevli dedeacağı şüphesiz olmasına ve Darülhilâfe medreseleriyle medarisi ilmiyenin talebe ve müderrislerine ait bileümle muamelâtı idariye ve umuru tedrisîyesini merkezde yalnız bir Müdürü Umuminin tedvir edebilmesi imkân haricinde bulunmasına binaen bilûmum medarisin tedrisatını, talebe ve müderrislerin umur ve mesalihi umumîye ve

idariyesini eiddî bir teftiş ve murakabe altında bulundurmak, tedrisatı tetkik ve programlarını icabı hale göre islah ve tertip ve tanzim etmek için Tedrisat Müdüriyeti Umumiyesine merbut üç âza ve bir kâtipten mürekkep bir «Tedrisat ve Teftişat Heyeti» nin kabulü Heyeti Âliyyeye teklif olunmuştur.

Memleketin irfan ordularını teşkil eden müderris ve muallimlerin mümkün olduğun kadar tehvini ihtiyaçlarına çalışmak, sefalet ve perisaniye düşmemelerini temin etmek şüphesiz ilim namına en büyük bir vazifedir. Böyle olduğu halde Darülhilâfe medreseleri müderrislerinden bâzılarına ancak hademe maaşı kadar, yani beş yüz kuruştan ibaret bir maaş verilmesi şerefi ilmi ile gayrimütenasip görülmüş ve maaşları beş lira ile altı lira arasında olan bu muallimlerin bir kısmına üçer ve bir kısmına da dörder lira zammedilmiş ve evvelce mevcud olduğu halde bilâhara hangi sebebe mebni lâğvedildiği anlaşılmiyan lisanı ecnebi dersinin Darülhilâfe medreselerine tekrar konulması ve Fârisi dersi için de ayrıca bir muallim tâyini ve yeniden altı tâli medrese ile bir sahan medresesinin küşadına müsaade olunması teklif olunmuştur. Şer'îye Vekâleti bu teklifatını yaparken Heyeti Âliyyeye ve Meclisi Âliye mühim ve ciddiden nazarı dikkate alınmaya şayan bir meseleyi de arz etmek ister. Malûmuâlileridir ki bütçenin 217 nci faslının ikinci maddesini müderrisin maaşatı teşkil etmektedir. 9 015 liradan ibaret ve on beş, yirmi seneden beri verilmekte olan bu tahsisatın, bir yanlışlık neticesi olarak geçen sene kat'ı cihetine gidilmiş ve bunun hikmeti vaz'ı asla nazarı dikkate alınmamıştır. Halbuki bu tahsisatın bir kısmı bilfiil tedris ve irşat vazifesiyle muvazzaf «Müderrisin» e, bir kısmı da senelerce fahrî bir surette neşri füyuzat ile sinleri residei kemâl olan ve memleketin hüsün teveccühünü kazanmış bulunan zevatı muhteremeye verilmekte olup bununla halkın daimî surette tenviri ve memlekete hüsni hizmetleri sebk etmiş olan zevatı muhteremenin âhiri ömürlerinde mümkün olduğu kadar sefalete düşmemeleri düşünülmüştü. Bu zevatı muhteremenin pek çokları Hükümeti milliyemizin hini teşekkülünde de büyük yararlık göstermiş ve bu suretle kumandanların ve Hükümet memurlarının bile mazarı takdiri olmuş ve bu fedakârlıklarına mü-

kâfat olmak üzere maaşı sabıklarına bir miktar daha zam yapılması mahallerinden Şer'îye Vekâletine yazılmıştır. Fakat ne acıklı bir hâdise ki, fedakârlıklarına mukabil maaşlarına zam yapılması teklif olunduğu bir sırada, senelerden beri almakta oldukları iki yüz kuruşun da kat'olunduğu ve şayet tarihi kat'ından sonra hâlâ maaş alanlar varsa istirdadolunacağı cevabı verilmiştir.

Efendiler Şer'îye Vekâleti on beş, yirmi seneden beri verilgelmekte olan bu tahsisatın bilâmuçip kat'ı bilhassa hariç ve dâhilde pek ziyade tenvir ve irşada muhtac olduğumuz böyle bir zamanda, her noktai nazardan muvafıki âdil ve maslahat olmayacağına bittetik kânaat hâsıl eylemiş ve geçen sene Muvazenei Maliyece kat'ı cihetine gidilmiş olan 9 015 liranın - Bilfil medariste tedris ile meşgul ve yahut tedris edemiycek bir sinni kemale gelmiş bulunan zevatı kirama verilmek üzere - tamamen iadesini ve medarisi ilmiye müallimleri için iktiza eden on yedi bin liranın da yeniden bütçeye iadesini teklif etmiştir.

Berveçhi bâlâ teklif olunan teşkilât ve zammıyatın icabettirdiği tahsisata gelince: Merbut kadroda müfredatı irae olunduğu üzere müceddeden teşkil olunacak müsteşarlık ile fetva emanetinin, tetkikat ve telifatı İslâmiye ve tedris heyetinin muhassasatı seneviyesi olan 11 052 lira 212 nei faslın 2, 3, 4, 5, 7 nei maddelerine; ve bunların tenvir, teshin, mefruşat ve kırtâsiye esmanı için icabeden 400 lira 214 neü faslın 2, 3, 4 neü maddelerine; Darülhılâfe muallimlerinin maaşatına yapılacak zam ve yeniden teklif olunan iki muallim ile yeniden açılacak Darülhılâfe medreseleri için icabeden 22 348 lira 215 nei faslın üçüneü maddesine; yeniden küşadedülecek medreselerin masarifi müteferrika ve tesisıyesi olan 1 500 lira 216 nei faslın ikinci maddesine; medarisi ilmiye müderrisleri için iadeten talebedilen 4 515 lira ile ve yeniden talebedilen 16 985 liranın da 217 nei faslın 2 nei maddesine; tetkikat ve telifatı İslâmiye heyetinin mesarifi tetkikiye ve neşriyesi olmak üzere teklif edilen 20 000 liranın 219 neü faslın 2 nei maddesine; ve bu zammıyatın heyeti umumıyesi için icabeden 15 305 liradan ibaret tahsisatı fevkalâdenin 221 nei fasla ve 421 liradan ibaret bulunan mazulün maaşı da 221 nei (A) faslına zam-

mı icabetmiş ve bu suretle 1337 ye nispetle Şer'îye bütçesi 92 526 lira fazlasıyla 467 026 liraya bâliğ olmuş ve buna mukabil 212 nei fasıldan 440; 215 nei fasıldan 60 lira, ki ceman 500 liranın tayyı ve tenzili lâzımgelmıştır.

İşte teşkilâtı Devlet meyanında en mühim bir mevkiî haiz bulunan Şer'îye Vekâletinin bir dereceye kadar müsmir ve müfid bir hale gelebilmesi için berveçhi bâlâ teklif edilen ve devairi saireye nispetle cüzi bir yekûn teşkil eden tahsisatı zaruriyenin kabulünü Şer'îye Vekâleti Kemali ehemmiyetle temenni etmektedir. Şer'îye Vekâleti şurasını da ilâve etmek ister ki: Makamın haizolduğu ehemmiyeti bütün enzarı ümmette tecelli ettirecek surette iş görebilmek için işbu teşkilâtın her halde daha vâsi tutulması icabederdi. Lâkin Şer'îye Vekâleti ahvali maliyemizi de nazarı dikkatten dur tutmadığı cihetle en mübrem ve en zaruri olan teşkilâtın haddi asgarisini teklif ile iktifa etmiştir. Şer'îye Vekâletinin hareket ve faaliyete gelerek İslâmın terakki ve tealisi hususunda bir âmili mühim olmasını arzu ve bu arzusunu zaman zaman izhar eden Büyük Millet Meclisinin bu teklifatı hüsün kabul buyuracaklarını Şer'îye Vekâleti şüphesiz addeder.

Umuru Şer'îye ve
Evkaf Vekili
Abdullah Azmi

Riyaseti Celileye

Şer'îye Vekâletinin 1338 senesi bütçesi tetkik olundu. Vekâletın geçen seneki bütçesi yekûnu 375 000 lira olarak teşbit edilmiş olup 1337 Muvazenei Maliye Encümeni tenkihatının bir seneye teşmili ve 1338 senesi Birinci Avans Kanunu taidilâtı neticesinde bu yekûnun 288 875 liraya tenzil edilmiş olması ve senei haliye için encümenec 325 994 lira teklif edilmekte bulunmasına göre 37 119 lira fazla vardır. Esbabını berveçhi zir arz ediyoruz.

Fasıl 212 : Birinci madde vekâlet muhassasatı olup aynen kabul edilmiştir. İkinci maddeye geçen sene Muvazenei Maliye Encümenince müsteşarlık ve Fetva Emaneti maaşı vaz'ı ve her iki vazifenin bir zat tarafından tedviri tensibedilmiş olup bu sene mezkûr vazafin yalnız bir zat uhdesine tevdi muvafık görülmediği ve esasen şimdiye kadar tâyin de edilmediği beyaniyle tefriki Şer'îye Vekili Efendi Hazretleri tarafından teklif ve teklifi vâkı encümenec de kabul edilerek yalnız

müsteşara mahsus olmak üzere sabıki misillî şehri altmış liradan sekiz aylık maaş mukabili olan 480 lira ikinci maddede aynen ipka ve Fetva Emaneti muhassasatı için maddeye naklolunmuştur. İşbu maddeye de dairei aidesinin teklifi vechile şehri yüz lira maaşlı bir Fetva Eminiyile şehri yetmiş beşer lira maaşlı üç Şûrayı ifta'âzasının altı aylık maaşları ve elyevm müstahdem olup Şûrayı üftanın teşekkülü üzerine lâğvedilecek olan bir müsevvidin ağustos gayesine kadar şehri otuz liradan altı aylık maaşı ki ceman 2 130 lira vaz'olunmuştur. Dördüncü madde memurini merkeziye maaşatını muhtevi olup geçen sene mevcudolan bir medaris müfettişinin lâğviyle tedrisat Müdürü Umumisinin tahtı riyasetinde biri otuz, diğeri yirmi beş lira maaşlı iki âzadan mürekkep bir ders vekâleti heyeti teşkil ve maiyetlerine şehri on lira maaşlı bir kâtip terfiki kabul ve idarei merkeziyenin teşkilâtı sabıkası aynen ipka edilmiştir. Beşinci madde olarak yeniden teklif olunan tetkikat ve telifatı islâmiye heyeti için yüz lira maaşlı bir reis ve yetmiş beşer lira maaşlı üç aza ve yirmi beş lira maaşlı bir başkâtip esas itibariyle kabul olunarak altı aylık maaşları için 2 100 lira vaz'ı ve bu suretle faslın yekûnu 8 316 lira olmak üzere tesbit edilmiştir.

Fasıl 213 : Bu faslın ihtiva ettiği müstahikkinin ricali ilmiye maaşı sabıki misillü 7 250 lira olarak kabul edilmiştir.

Fasıl 214 : Şûrayı Evkaf ve tetkikat ve telifatı islâmiye heyeti teşkilâtına binaen idarei merkeziye levazımını muhtevi bulunan işbu faslın ikinei tenvir ve teshin maddesine elli, üçüncü mefruşat maddesine iki yüz, dördüncü kırtâsiye maddesine elli lira ilâve ve faslın yekûnu sabıkından üç yüz lira fazlasıyla yedi yüz lira olarak tesbit edilmiştir.

Fasıl 215 : Dersîâm ve Darülhilâfe medresesiyle mülhakat medarisi ilmiyesi tahsisatına Adana Darülhilâfe Medresesi tahsisatının ilâvesine mebni fasıl yekûnu 2 076 lira fazlasıyla 34 638 lira olarak kabul olunmuştur.

Fasıl 216 : Darülhilâfe ve mülhakat medarisi masarifine Adana Darülhilâfe Medresesinin masarifi mukabili olarak iki yüz lira ilâve edilmekle fasıl yekûnu 2 700 liraya balığ olmuştur.

Fasıl 217 : Vilâyat memurini ilmiyesi maaşatını muhtevi olup birinci maddeyi teşkil

eden müfti ve müsevvitler maaşatı sabıki misillü 34 000 lira olarak kabul edilmiş. İkinci Müderrisin ve vâzlar maddesine Şer'iye Vekâletince 26 000 lira vaz'ı teklif edilmekte ise de 26 000 lira maaş kabulü 120 000 lira kadar tahsisatı fevkalâdei şehriye itasını istilzam edeceği cihetle bu kadar büyük bir masraf ihtiyarını emcümnenimiz tasvibetmemiştir. Anadolu'da mevcut medarisi ilmiyenin pek çok evkafı olup bunlar ademitekayyüt yüzünden ya harap veya mütevellilere me'kel olmaktadır. Medarisin tevhit ve islahiyle tedris ve tederrüs eden ulema ve talebenin terfihi bilâifatei vakit derpiş edilecek vazai fi mühimmemizden olmakla medarisin ihyası esbabını ashabı hayratın bu emri hayra tahsis ettiği evkafın ihyasında araştırmak daha müsmir olacağından bu hususta icabeden tedabirin ittihaz ve iktiza eden lâyihai kanuniyenin tanzim ve teklifi Şer'iye Vekâletinden rica edilmiş ve müderrisin ve vâzlar tahsisatı sabıkına 500 lira zammıyla 5 000 lira olarak kabul olunmuştur.

Fasıl 218 : Birinci talebei ulûm ve memurün haretrahı maddesi sabıki vechile 3 000 lira olarak kabul ve merkez masarifi müteferrikası meyana telifat için bin lira ilâve edilmiş olmasına mebni ikinci mükâfatı telifiye maddesindeki tahsisat tayyedilmiştir.

Fasıl 219 : Masarifi müteferrikayı muhtevi olup birinci merkez masarifi müteferrikası maddesine tetkikat ve telifatı islâmiye heyetinin masarifi neşriye ve tabiyesi için geçen seneki 400 liraya zamimeten 20 000 lira ilâvesi teklif edilmiş ise de bu sene ancak Eylûlde teşekkül edecek bir heyetin tetkikat ve telifatını ihzar ile derhal neşre başlaması ve 20 000 lira masraf ihtiyarına lüzum hâsıl olması müstebaat görüldüğünden şimdilik bunun için bin lira tahsisat kabulüyle işbu maddeye 1 400 ve ikinei mülhakat masarifi müteferrikası maddesine de sabıki vechile 3 000 lira vaz'ı ve fasıl yekûnu 4 400 lira olarak tesbit olunmuştur.

Fasıl 221 : Memurün ve müstahdeminin tahsisatı fevkalâdei şehriyesi olup Fetva Emni ve Şûrayı Üfta âzasıyla tetkikat ve telifatı Islâmiye Heyeti Reisi ve âzası ve başkâtibi ve Ders Vekâleti Heyeti ve kâtibi ve Adana Darülhilâfe Medresesi Müderrisini ve yeniden maaş tahsis edilecek on dokuz Müderris ile memurini evkaf mazulini için yeniden tahsisatı fevkalâde

ilâvesi icabettiğinden fasıl yekûnu sabıkından 27 417 lira fazlasıyla 225 569 lira olarak tesbit olunmuştur.

Fasıl A/221 : Evkaf memurini mazulesi maaşatı olup kanunu mahsusuna binaen müceddeden ihdas ve 421 lira tahsisat vaz'olunmuştur.

Hulâsa

1338 senesi Şer'iye bütçesi 325 994 lira olarak bittesbit Heyeti Celileye takdim kılındı.

10 Temmuz 1338

Muvazenei Maliye Encümeni Namına
Gazianteb Mebusu

Ali Cenani

F.	M.	Nev'i muhassasat	1337 senesi Muva- zenei Ma- liye Encü- menince ka- bul edilen		1337 senesi Birinci Avans Kanunu tadilâtına göre 1338 se- nesi için tes- bit olunan		1338 senesi için	
			Muvazenei Maliye Encüme- nince tek- lif olunan		Hükümetçe teklif olunan		Muvazenei Maliye Encüme- nince tek- lif olunan	
212		Birinci kısım - İdarei merkeziye Maaşat						
	1	Şer'iye Vekâleti muhassasatı	1 200	1 200	1 200	1 200	1 200	1 200
	2	Müsteşar (Umuru Şer'iye ve Evkaf)	480	720	720	480	480	480
	3	Fetva emaneti ve heyeti	480	720	4 080	2 130	2 130	2 130
	4	İdarei merkeziye maaşatı	1 508	1 368	2 568	1 758	1 758	1 758
	5	Tetkikat ve telifatı İslâmiye Heyeti	—	—	5 160	2 100	2 100	2 100
	6	Memaliki ecnebjyede bulunan müftü ve müderrisler	—	—	—	—	—	—
	7	Müstahdemini muhtelif	312	432	864	864	864	864
		İki yüz on ikinci faslın yekûnu	3 980	4 440	14 592	8 316	8 316	8 316
213		Müstahakkini ilmiye maaşatı	7 250	7 250	7 250	7 250	7 250	7 250
214		İdarei merkeziye levazımı						
	1	Meremmet	—	—	—	—	—	—
	2	Tenvir ve teshin	150	150	250	200	200	200
	3	Mefruşat	50	50	250	250	250	250
	4	Kırtasiye	200	200	300	250	250	250
		İki yüz on dördüncü faslın yekûnu	400	400	800	700	700	700
		Birinci kısmın yekûnu	11 630	12 090	22 642	16 266	16 266	16 266
215		İkinci kısım - İdarei medaris Dersiam ve Darülhilâfe medresesiyle mülhakatı medaris ilmiyesinin umuru tedrisiye ve idariyesi						
	1	Dersiam maaşatı	690	690	630	630	630	630

F.	M.	Nev'i muhassasat	1337 se- nesi Muva- zenei Ma- liye Encü- menince ka- bul edilen	1337 senesi Encümenin tenkhiyetiyle Birinci Avans Kanunu tadilatına göre 1338 se- nesi için tes- bit olunan	1338 senesi için	
					Hükümetçe teklif olunan	Muvazenei Maliye Encüme- nince tek- lif olunan
	2	Mülhakat medarisi memurin ve mu- allimin maasatı	30 248	31 882	52 596	34 008
		İki yüz on beşinci faslın yekûnu	30 938	32 562	53 226	34 638
216		Darülhilâfe medresesiyle mülhakat medarisi masarifi				
	1	Merkez masrafı	—	—	—	—
	2	Mülhakat masrafı	2 500	2 500	4 000	2 700
		İki yüz on altıncı faslın yekûnu	2 500	2 500	4 000	2 700
		İkinci kısmın yekûnu	33 438	35 062	57 226	37 338
		Üçüncü kısım - İdarei vilâyat Memurini ilmiye				
217	1	Mülhakat müftüleriyle vilâyat ve Elviye Müftü müsevvitleri maasatı	34 000	34 000	34 000	34 000
	2	Müderresin ve vazırlar	4 500	2 250	26 000	5 000
		İki yüz on yedinci faslın yekûnu	38 500	36 250	60 000	39 000
		Üçüncü kısmın yekûnu	38 500	36 250	60 000	39 000
		Dördüncü kısım - Masarifi umumiyei mütenevvia				
218		Masarifi mütenevvia				
	1	Talebei ulûm ve memurin harcırahı	3 000	3 000	3 000	3 000
	2	Mükâfatı telifiye	500	500	500	—
		İki yüz on sekizinci faslın yekûnu	3 500	3 500	3 500	3 000
219		Masarifi müteferrika				
	1	Merkez masarif müteferrikası	400	400	20 400	1 400

1337 senesi
Encümenin
tenkhatiyle

1338 senesi için

F.	M.	Nev'i muhassasat	1337 se- nesi Muva- zenei Ma- liye Encü- menince ka- bul edilen	Birinci Avans Kanunu tadilatına göre 1338 se- nesi için tes- bit olunan	1338 senesi için	
					Hükümetçe teklif olunan	Muvazenei Maliye Encüme- nince tek- lif olunan
	2	Mülhakat Fetvahaneler müteferri- kası	3 000	3 000	3 000	3 000
		İki yüz on dokuzuncü faslın yekûnu	3 400	3 400	23 400	4 400
		Dördüncü kısmın yekûnu	6 900	6 900	26 900	7 400
		Beşinci kısım				
221		Tahsisatı fevkalâdeî şehriye	284 532	198 152	299 837	225 569
	A					
221		Memurini mâzule maaşatı	—	421	421	421
		Beşinci kısmın yekûnu	284 532	198 573	300 258	225 990
		UMUMİ YEKÛN	375 000	288 875	467 026	325 994

Müfredat Kadrosu

1337 senesinde Muvazenei Maliye
Encümenince kabul olunan1338 senesi için
Hükümetçe teklif olunanEncümenince
teklif olunan

Unvanı memuriyet	Aded	Beherinin ma- aşî şehrisi	Unvanı Memuriyet	Aded	Beherinin ma- aşî şehrisi	Aded	Beherinin ma- aşî şehrisi
İdarei Merkeziye			İdarei Merkeziye				
Vekil	1	100	Vekil	1	100	1	100
Fetva Emini ve müs- teşar	1	60	Müsteşar	1	60	1	60
	0	0	Fetva Emini	1	100	1	100
	0	0	Şûrayı Üfta âzası	3	75	3	75
Fetva Emaneti müsevvit- leri	2	30	Fetva Emaneti müsevvidi	1	30	1	30(1)
Tedrisatı Umumiye Mü- dürü	1	40	Tedrisat Müdürü Umumisi	1	40	1	40
	0	0	Ders Vekâleti Heyeti Âz.	3	30	1	30
			» » » »	0	0	1	25
Medaris kâtibi	1	12	Medaris kâtibi	1	12	1	12
» »	0	0	» »	1	10	1	10
Sicil ve memurin Md.	1	35	Sicil ve memurin Md.	1	35	1	35
Sicil Evrak Mümeyyizi	1	15	Sicil Evrak Mümeyyizi	1	15	1	15
Memurin kâtibi	1	12	Memurin kâtibi	1	12	1	12
	0	0	Tetkikat ve telifatı İslâmiye Heyeti Reisi	1	100	1	100
	0	0	Tetkikat ve Telifatı İslâmiye Heyeti Âzası	4	75	3	75
	0	0	Tetkikat ve Telifatı İslâmiye Heyeti Başkâtibi	1	30	1	25
Odaçılar	2	18	Odaçılar	4	18		
Müstahakkini ilmiye ma- aşatı	2	8	Müstahakkini ilmiye maâşatı	2	8		
	1	4,50		1	4,50		
	2	3		2	3		
	3	5		3	5		
	7	4		7	4		
	1	3,67		1	3,67		
	1	3,50		1	3,50		
	13	3		13	3		
	5	2,50		5	2,50		
	1	2,40		1	2,40		

(1) Ağustos gayesine kadar istihdamı kabul edilmiş olmakla bütçeye yalnız altı aylık tahsisatı vaz'olunmuştur.

1337 senesinde Muvazenei Maliye
Encümenince kabul olunan1338 senesi için
Hükümetçe teklif olunanEncümenince
teklif olunan

Unvanı memuriyet	Aded	Beherin ma- aşî şehrisi	Unvanı Memuriyet	Aded	Beherin ma- aşî şehrisi	Aded	Beherin ma- aşî şehrisi
	50	2		50	2		
	1	1,90		1	1,90		
	2	3,75		1	3,75		
	1	1,70		1	1,70		
	1	1,60		1	1,60		
	63	1,50		63	1,50		
	3	1,30		3	1,30		
	3	1,25		3	1,25		
	5	1,20		5	1,20		
	204	1		204	1		
	2	0,90		2	0,90		
	21	0,80		21	0,80		
	2	0,75		2	0,75		
	1	1,70		1	1,70		
	3	0,60		3	0,60		
	56	0,50		56	0,50		
	1	0,49		1	0,49		
	2	0,40		2	0,40		
	3	0,30		3	0,30		
Dersiam maaşatı	1	15	Dersiam maaşatı	0	0		
	1	12		1	12	1	12
	2	10		2	10	2	10
	1	8		1	8	1	8
	1	6		1	6	1	6
	1	4		1	4	1	4
	1	2,50		1	2,50	1	2,50
Mülhakat ve darülhilâ- fe medreseleri			Mülhakat ve darülhilâfe med- reseleri				
Müdür	14	10	Müdür	21	10	21	10
Kâtip	14	8	Kâtip	21	8	21	8
Muit	14	6	Muit	21	6	21	6
İhzari başmüderrişi	14	6	İhzari başmüderrişi	21	6	21	6
İkinci ve üçüncü mü- derris	14	5	İkinci ve üçüncü müderriş	21	8	21	8
Kuramı Kerim, Ulûmu diniye ve ilâhi	14	6	Kuramı Kerim, Ulûmu diniye ve ilâhi	21	7	21	6
Türkçe muhazarat, fa- risi	14	12	Türkçe muhazarat, Fârisi	21	12	21	12
Sarf ve nahivi Arabî	14	10	Sarf ve nahivi Arabî	21	10	21	10

1337 senesinde Muvazenei Maliye
Encümenince kabul olunan1338 senesi için
Hükümetçe teklif olunanEncümenince
teklif olunan

Unvanı memuriyet	Aded		Unvanı Memuriyet	Aded		Aded	Aded	
	Beherinin ma- aşî şehrisi			Beherinin ma- aşî şehrisi			Beherinin ma- aşî şehrisi	
Hadis, tefsir, kelâm	14	12	Hâdis, tefsir, kelâm	21	12	21	12	
Nahiv, belâgati arabiye ve saire	14	12	Nahiv, belâgati arabiye ve saire	21	12	21	12	
Tarih ve coğrafya	14	12	Tarih ve coğrafya	21	12	21	12	
Tarihi tabii, hikmet kimya, malûmatı sıhhiye	14	6	Tarihi tabii, hikmet kimya, malûmatı sıhhiye	21	6	21	6	
Malûmatı hukukiye, fı- kîh, taraiz	14	12	Malûmatı hukukiye, fıkîh, fa- raiz	21	12	21	12	
Riyaziye	14	10	Riyaziye	21	10	21	10	
	0	0	Lisân cenebi	21	10	21	10	
	0	0	Farisî	21	5	21	5	
Hademe	42	18	Hademe	63	18	63	18	
Âli medreseler			Âli medreseler					
Müdür	2	5	Müdür	3	5	3	5	
Hendesei müesseseme müderrisi	2	5	Hendesei müesseseme müder- risi	3	5	3	5	
Usulü fıkîh, usulü hadis	2	12	Usulü fıkîh, usulü hadis	3	12	3	12	
Kelâm, mantık, âdap	2	12	Kelâm, mantık, âdap	3	12	3	12	
Hademe	2	18	Hademe	3	18	3	18	
Memurini ilmiye			Memurini ilmiye					
	3	25		3	25	3	25	
	10	20		10	20	10	20	
Vilâyet ve elviye müf- tûleri	4	17,5	Vilâyet ve elviye müftûleri	4	17,5	4	17,5	
	17	15		17	15	17	15	
	10	12,5		10	12,5	10	12,5	
	11	10		11	10	11	10	
	16	10		16	10	16	10	
Kaza müftûleri	10	9	Kaza müftûleri	10	9	10	9	
	79	8		79	8	79	8	
	153	7		153	7	153	7	
Vilâyat ve elviye müf- tû müsevvitleri	12	3	Vilâyat ve elviye müftû mü- sevvitleri	12	3	12	3	
	2	2,50		2	2,50	2	2,50	
	2	2		2	2	2	2	

1337 senesinde Muvazenei Maliye
Encümenince kabul olunan

1338 senesi için
Hükümetçe teklif olunan

Encümenince
teklif olunan

Unvanı memuriyet	Aded		Unvanı Memuriyet	Aded		Aded	Aded	
	Beherinin ma- ası	şehirisi		Beherinin ma- ası	şehirisi		Beherinin ma- ası	şehirisi
Medresei ilmiye müderrisleri	1	8,50	Medresei ilmiye müderrisleri	1	8,50			
	0	0				229	6	
	5	5				137	5	
	1	3				33	3	
	169	2				0	0	
Memurini mâzule	2	10	Memurini mâzule	2	10			
	1	6,25		1	6,25			1 6,25
	1	5		1	5			1 5
	1	2,50		1	2,50			1 2,50
	1	1,66		1	1,66			1 1,66

ŞER'İYE VE EVKAF VEKİLİ ABDULLAH AZMÎ EF. (Eskişehir) — Efendim Şer'îye Vekâleti mühimmesini bu abdi âcizin omuzlarına tevdi ettiğiniz gün kısa bir beyanatta bulunmuştum. Şimdi onu tahattur ettirmek isterim. Demiştim ki: Vakıf ile Kanunu Esasi, salnâmelerin baş taraflarında muhafaza edildiği gibi birçok zamandan beri Şer'îye Vekâleti de şubâtı idareci devlet arasında bir yadigârı tarihi olarak saklanmakta bulunmuştur. Bunun artık imali zamanı gelmiştir. Bunun imali için birtakım dimağî teşkilâta lüzum vardır. Huzuru âlinize bir bütçe ile geleceğim, kabul ettiğiniz takdirde elimden geldiği kadar ve arkadaşların muaveneti nispetinde gayret edeceğim demiştim. Filhakika bunun imali zamanlarını göz önüne getirirsek Osmanlı bayrağının Viyana burcunda dalgalandığı zaman bu vekâlet umuru adliyyeyi de, umuru Maarifi de umuru Şer'îyeyi de bâzı idarâtı da idare etmekte idi. Yani demek isterim ki, bunun imali terakkiyata mâni değil, belki âmil olduğuna vukuatı tarihiye en büyük şahidi âdildir. Bunun teşkilâtı zamanları da mevcut olduğu ve o vakit de imal edilmediği suali mukadderine cevap vermek isterim. Çünkü İstanbul Fetvahanesinde, Darülhikmesinde sair yerlerinde de birçok teşkilât mevcut idi. Yani teşkilâtın vücudu ile mutlaka bunun imal edilmesi

lâzımgelmez suali mukadderine cevap vermek isterim. O, imal edilmemiş, yani imal edilmek maksadiyle teşkilât yapılmamıştır. Bendeniz imal etmek şüretiye teklif ediyorum ve bu, mesai itibariyle birçok aksama taksim edilmiştir. Meselâ, ihtisas itibariyle Fetvahane, fıkıh gibi, kezalik islâmın şunat ve içtimaiyatına taallük eden aksam için de bir mecellec vücuduna ihtiyaç messeder. Kezalik elde bulunan medaris ve Darülhilâfe medreselerinin tedrisatını tanzim ve yoluna koymak için de üçüncü bir teşkilâta lüzum görüyorum. İşte bunlar belki kabule iktiran etmez. Yeni bütçemiz şöyledir, böyledir diyerek tasdika iktiran etmez fikriyle, mehmemken az miktarda olmak üzere Fetvahane, fetkikat ve telifatı islâmiye ve ders vekâleti teşkilâtını şey etmiştim. Arkadaşların bu bapta ki arzularını ve bu bapta ki teşvikatını görmekle, çünkü adedlerini az teklif ettiğimden dolayı bendeniz de biraz mahcup kalıyorum. Bu hususta Meclisi Âlinize beyanı mazeret etmek isterim. Çünkü görüyorum ki arkadaşların birtakım takrirleri imza için dolayarak bunların adedinin tezyidini arzu ediyorlar. Bendeniz de zaten adedleri kâfi olmak üzere teklif etmiş degildim. Evet bütçenin müsaadesizliği itibariyle belki kabul edilmez diye senebesene o miktara iblâğ etmek için böyle teklif etmiştim. Mademki, arkadaşlar böyle arzu edi-

yorlar, bunların teşkilinde de yine arkadaşların yardımını ile hiçbir günâ hatır ve gönüle bakmıyarak o makamata ehil olanlar burada mı bulunur, taşrada mı bulunur? Nerede olursa olsun, arayıp bulmak, yani «Dâletül mümin» kabilinden nerede olursa oradan, Çin'de bulursak Çin'den, Mısır'dan, Türkistan'dan ve daha nerelerden bulabilirsek oradan getirip makama oturtmaya ve Şer'îye Vekâletini, umuru idarei Devlet arasındaki diğer vekâletler gibi imal etmeye İnşaallah Meclisi Âliniz muvaffak olacaktır. Daha ziyade bu hususta mukaddeme yapmak istemem, Artık fasılları geldiği vakitte izahat lâzımgelirse izahatını arz ederim.

ŞEREF B. (Edirne) — Efendiler siyaseti Şer'iyemizin ilk defa olmak üzere Meclisi Millîmizde mevzuubahsolduğu dakika Hazreti Fahri Risaletin ruhundan istişfa, ederek her emri zıba-nın mutlaka iptidai iftitahı besmele ile olduğuna binaen onun hayır ile biteceğine dair olan emri şerife müsteniden (Bismillâhirrahmanirrahim) ile işe başlıyorum. İçtinamınızı suüstinal edeceğim bir sırada bendenizi biraz derin dînlemeni-zi istirham ederim. Bütün âciz ve samimi-yetle vaziyed etmek istediğim mesele memleketin dînî hayatını yaşatmak için azmetmiş olan Meclisi Âlinin, âli hissiyatını tercümanı olabilirsem benim için en büyük fahir ve mübahatı bu teşkil edecektir efendiler. Meşrutî hükümetlerin gayei yegânesi her bir nezaretin veya vekâletin bütçeleri geldikçe o vekâlet veya nezaretlere aidolan ve istikbale mâtuf bulunan bütün ıeraatın en ufak ve en hurda tafsilâtına kadar burada mevzuabahasılmasıdır. Ve bu, âdat ve kavaidi meşrutiyettir. Ben de ana iptidaen işe başlıyorum. Şer'îye Vekîli Muhteremî Abdullah Azmi Efendi Hazretlerinin burada gayet hazin bir lisan ile söylemiş oldukları bir söz benim kalbimde derin bir inikâs bıraktı. Efendiler, altı asrın şehnamei mevedüyetini omuzunda taşıyan bu Türkiye Devleti, yalnız ve yalnız bir esas üzerine iptina etmiştir. O da dünyada yalnız Cenabı Hakkın hâfızı hakikisi olduğu dînî İslâm'dır. Ve itimadediniz ki şanlı günler yaşayan tarihimizin mazisine doğru ıeraat nazar ederseniz, her lütuf, her büyüklük muhafazai dîn ve Devlet, yani gayreti dîn ve Devlet nammadır. Ve her tenzil ise dîn ve Devlet gayretinin eksilmesiyledir. Onun için camiai İslâmiyeye dâhil olan ve bütün camiai

İslâmiyede çalışan ve Allahın Birliğine ve Fahirî Kâinat Sallâllâhü Aleyhisselâmın Risaletine itimadeden, artık makarri sıdku iman olan göğüslerine ellerini koyarak, yirminci asırda en yüksek, en hür bir sesle ilânı hakikat etmek zamanı geldiğine inanmalıdır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Şer'îye Vekîli demin burada bir lisanı hazin ile, ihmal edilmiş ve nasılsa imal edilmemiş olan bir mevedüeyi - ben imal etmek için sizden rica ederim - dediği vakitte onun gözlerinden benim kalbime doğru inikâs eden şerârelerde benim için pek acı bir elem gördüm. Ne demek? O ihmaldir, ki efendiler : Ta Basra'dan Vistül kenarına, arzı Yesripten Kafkas eteklerine kadar koca bir kıtayı, bunu ihmal ettiğimiz için verdik, (Bravo sadaları) bu imal edilecek hakikattir, ihmal edilemez, çünkü hakikat bir güneştir ki, «Âfitab amed delili âfitab» (Güneşe kendi vücududur delil. Başka bir delil onu ispat edemez. Onu ihmal etmek isteyen bir şerzemei hainedir ki, milleti İslâmiye o şerzemei haineyi sinesinde yaşatamaz; efendiler! Dini mübini İslâmı, Hâkimi Kuranın hikmeti inzali gibi, kabul etmek, dünyada beşeriyetin saadeti-ni temin etmek için yegâne vasıtaadır. Çünkü; edyanı saire ayrı ayrı, hususi kavimlere hitabet-tiği halde dînî İslâm'da, Şari'in hitabı umuma aittir ve bütün beşeriyete aittir. İlk hitabı mübeshşer olan (kum ya eyyühel müddessir) kavlindeki emri Rabbanî hem Cenabı Fahri Risalete ve hem de ona ittibaa memur olan bütün beşeriyete aittir. Onun içindir ki: İslâmiyetin nüfuz etmi-yeceği, girmiyeyeceği ve dairesi nüfuz ve hâkimi-yetine almiyacağı, hükmetmiyeyeceği bir mevedü Allah yaratmamıştır. Şu halde ilk yapılacak mesele; Türkiye Büyük Millet Meclisinin kıyaseti şer'iyesi ne olacaktır? Onu şayin etmektir. Muayyen olan bir düsturu ise tatbik etmek vazifesi Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin Şer'îye Vekîlinin yegâne boreudur. Fakat rica ederim efendiler, müminin ve muahhidin olan Türkiye halkından aldığımız vergiler ki 70 - 80 milyon lira tutuyor ve bu kadar bir para aldığımız halde, bunu veren bir millete dînağın yedirerek yaşatmak gibi 320 bin liralık sefil bir bütçeyi Şer'îye Vekîlinin eline vermekle bu memleketin siyaseti şer'iyesine nasıl hizmet edersiniz? (Aferin, yaşa sesleri) Bunun içindir ki bunun tevsii lüzum veya ademilüzumunu Meclisi Âlinize ispat etmek üzere, biraz sabretmenizi

ve lütfü istimamızı süüstimal etmemek için ev-
velce de vaidde bulunmuştum. Efendiler; bir
milletin iki hayatı vardır, biri zâhîrî hayatı, di-
ğeri deruni, yani dinî hayatıdır. Eğer millet zâ-
hîrî hayatıyla yaşamak için yalnız onunla yürü-
yecek olursa o bir millet teşkil etmez; ancak bir
cemaat kabilinden kalır. Nitekim insanlar sırf
maddesiyle, yani luhum ve demden, safra ve şa-
himden ibaret olan vücudu ile yaşyamazlar. İn-
sanlar ancak ruhu ile yaşiyabilirler ve insanlar-
da en kudretli ve bâriz olan sıfat, şuur, yani
ruhudur. Şu halde bir milletin maddiyatını nasıl
ki Sıhhiye Vekâleti kendi teşkilâtı tıbbiyesiyle
onun hayatını yaşatmak istiyorsa işte Şer'îye
Vekâleti de kendi teşkilâtı ile o milletin ruhunu
yaşatmaya memurdur. Yalnız bedeni sağlam olan
ve ruhu mâlûl olan insanların bu memlekete hiç
faidesi yoktur. Bunu size tarihen ispat edeyim.
Efendiler hiçbir vakitte beşeri sarsan, beşeri-
yeti böyle zelzeleye tutturmuş olarak yapılan in-
kilâplar din namına yapılmış değildir. Birçok
tedrisatta, birçok mübahasatta ve birçok yer-
lerde görüyorum ki : Gûya Garbın bütün terak-
kiyatı dinsiz olmasından inbias etmiş, binaen-
aleyh din, mâni terakkiyat olduğundan ve Garb'ın
terakkiyatı dinsizlikten neş'et etmekte bu-
lunduğundan Garbı taklit etmekle adam olaca-
ğız zihabı var. Heyhat efendiler, Garp ile Şark
sağ ile soldur.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Her ikisi
de dindar.

MEHMED ŞEREF B. (Devamla) — Garp ile
Şark, sağ ile sol. Garp hayatı başka Şark hayatı
başkadır. Binaenaleyh; hayatımız da bir kere bi-
zim ferdi sonra içtimai şekli göz önüne alırsak
ferdi hayatımızda teşkilât itibariyle - aile teş-
kilâtı ile garba benzemediğimiz gibi içtimai teş-
kilât ile de Garba hiç benzemeyiz. Bir zaman gel-
diki Garpta inkilâplar hâdis oldu, zannetiler ki,
Garp'ta hâdis olan bu inkilâplar büyük bir şey-
lerdir. Hayır efendiler, Garpta hâdis olan o in-
kilâplar Şarktan Garba giden nur orada inkilâbı
hâsil ederken, biz dalgın kendi dinimizin ve şera-
yî esasiyemizin talim ettiği ahkâmla hükmet-
mediğimizden nasıl bir hale geldik? Ve sırf bu
riayetsizliğimiz yüzünden bir devrei tevekküfa
daldık. Bakınız nasıl oldu? Malûmuâliniz iki
büyük hadisei tarihiye vardır. Bunun birisi
islâmların Endülüs'e geçmesi, diğeri de İslâm

Türklerin İstanbul'u fethetmesidir. Islâmların
Endülüs'e geçmesiyle İbni Rüşd gibi büyük
adamlar büyük felsefeleri doğrudan doğruya
Garb'a intikal ettirerek oradaki kanaati sarsı-
tılar. İkincisi de; Şarka doğru yürüyen garp-
lılar Şark'ta insan yiyen, ağızları kanlı birta-
kım mahlukat göreceklarını tahattur ederek,
(Pierre L'Ermite) in önüne düşerek geldikleri va-
kit baktılar ki, güller, bülbüller, gülşenler için-
de yaşayan ve insaniyetin en kavi esaslarını
muhafaza eden ve bilâistisna herkese insani mua-
meleler yapan bir camiayı İslâmiye, bir heye-
ti İslâmiye vardır. Öyle bir camiayı İslâmiye-
ki, onları zalim ve hunhar olmak üzere
tasvir etmişlerken kendi hükümdarları has-
ta olduğundan Salâhaddini Eyyübi kendi
tabibini müdavâtı lâzimedede bulunmak üzere
hasta olan hükümdarlarına göndermek gibi,
insanın bugün bilâ alkışhyabileceği bir mua-
melei cemilekâranede bulunmuştur ve işte
Ehlisalip Ordularının Garb'a avdetlerinde Şark'ta
gördükleri o nuru yavaş yavaş Garb'a sok-
maları ve fikir denilen pencereler kapansa, de-
likten girecek olan nuru yavaş yavaş Garp'ta
hâsil ettirmesi ve şüphe uyandırması üzerine
Garp daldığı uykudan uyandı. Fakat efendi-
ler Garp'ta yapılan inkilâp dine teveccüh etmiş
bir inkilâp değildir.

Doğrudan doğruya rühbanlığa karşı ya-
pılmış bir inkilâptır. Elhamdülillâh, Şarkta
rühbanlık yoktur. Onun içindir ki istibdat da
yoktur. Garpta ise ruhbanlık olduğu için bü-
tün heyet, bütüs mahlûkat hiçbir hakka ta-
sahubedemez. Onlar yalnız rühbanın önünde
eğilmeye, onu dinlemeye, ona münkat olmaya
mebur, hukuksuz yaşayan bir halktır. Hattâ
Garp'ta uyanan bâzı felsefi fikirlerle bâzı
lâdinî dedikleri hareketlerin hudusu dini yık-
mak için bir hücum olduğu halde halkın göğ-
sünde yerleşmiş olan hiristiyanlık dinini de yı-
kamadı.

Size bir misal ile de zikretmek isterim ki
Napolyon Bonapart'tan fazla dehayı siyasiye
malik olan meşhur inkilâp generallerinden Ge-
neral Hüş doğrudan doğruya küçük Britan-
ya denilen cyalette kıyam edenlere karşı hare-
ket etti. Onların kiliselerini, papaslarını iade
etmedikçe kıyâmı teskine muvaffak olamadı ve
nihayet Napolyon'da Papa'yı ayağına getirdiği

halde elini öpmekten başka bir çare bulamadı. Hattâ asrı âhirde demir Bismark bile biz artık Kañosaya gitmiyeceğiz dediği halde Katolik papasını kucaklamayınca ve dine sarılmayınca siyasetinde muvaffak olamadı ve hattâ bugün efendiler Fransa'da sağ cenah âzasını teşkil eden Katolik Fırkası, ki, en ziyade Şark siyasetini ve Türkiye siyasetini müdafaa eden fırkadır. O fırkayı hükümet tutmadıkça katiyen muvaffak olamaz. Şu halde kim diyor ki, Garp dinsizdir? Efendiler kulunuz Garb'ı da gezmiştir. İngiltere'de Vesteminister Kilisesinde yapılan ibadette İngilizlerin almış olduğu vaziyeti gördüm. Roma'da Papanın bizzat idare ettiği bir mecliste bulundum; gördüm. Hayır efendiler, Garp dinsiz değildir, bir millet esasen dinsiz olamaz. Garp'ta yapılan inkılâplar dini yıkmak için yapılmış inkılâplar değildir. Bilâkis deruni hayatı takviye için yapılmış inkılâplardır. Gelelim bize : Bütün düşkünlüklerimizimizin esbabını taharri eden büyük adamlarımız memlekette bir teceddüt açmak lüzumu iktiza ettiğini bağırdıkları halde biçareler zannettiler ki, bütün mukadderat değişebilir. Hayır efendiler, onlar şuna itimat ettiler ki; daima dirileri idare eden mezardaki ölülerdir. Ondan dolayı Garb'a benzetmek için tuttular; Gülhane Hattihümayununun ilân ettiler ve Gülhane taşının üzerinde Reşid Paşanın ilân ettiği 1256 tarihli bir hattihümayun ile biz artık Garb'a benzemiş olduk. Ve tesisatı garbiyeyi memleketimize almış bulunduk. Ne aldık efendiler? İzah edelim; şunları aldık, efendiler; o güne kadar Osmanlı Milleti bir metelik borç yapmamış iken o günden sonra evvelâ birçok para borç aldık. Evvelâ, o borçlarla birçok saraylar yapıldı. Mahut konaklar, salonlar yapıldı. Salon hayatı başladı. Memleketin ahlâkına, iktisadiyatına doğru bir sukut ve nihayet koca bir millet ve zavallı bir Hakanlık sallandı, sallandı. Çünkü mâzisinden koparılarak kendine aid olmıyan bir hayat içerisine atıldı. Halbuki efendiler bir millet aneak hars ve örfünü kendi esaslarından alırsa yaşar. Hars ve örfüne tebaan hareket ederse ve dinine tâbi olarak terakki ederse yaşar. Dediler ki; ne yapalım ki, biz böyle yapmaya mecburuz. Çünkü fabrikalarımız yok, şunumuz yok, bunumuz yok. Size sorarım efendiler Garb'a meftun olan efendiler size sorarım; siz ne vakit, memleketin hangi köşesinde bir fabrika yaptınız, bir tesisat yaptınız veyahut mekteplerinizden çıkan zevat bize şimendiferler yaptı da hangi cami

imamı hangi medresenin müderrisi, hangi kasabanın müftüsü karşınıza çıktı da, bunları yapmıyacaksınız dedi? Demek ki, demek ki...

HAMDULLAH SUBHİ B. (Antalya) — Şeref Beyefendi sizi böyle tanııyoruz. Ef'aliniz ile akvaliniz birbirine uymuyor. Efali ile bugüne kadar kendini tanıtan adam kendini ret ve inkâr ediyor.

ŞEREF BEY — Hayır efendim. (Gürültüler) (Devam sesleri)

HAMDULLAH SUBHİ BEY — Devam et-sin, devam etsin diyorum.

ŞEREF BEY — Gelir, cevap verirsiniz. (Devam, devam sesleri) Efendiler dikkat ediniz dönüm yerinde bulunuyoruz. İstikbâl, maziden hesap soruyor. Dönüm yerindeyiz. Benim söylediğim söz, dinsiz bir millet yaşyamaz. Ahlâksız bir millet yaşyamaz ve benim itikadım; ben Türkoğlu Türküm. Ve Türk hars ve örfünün memlekette bulunması taraftarıyım. Bunun için hiç şüphe etmeyiniz. Benim katı bildiğim bir şey var ise bir millet derûni hayatını yaşarken, dinî hayatını da yaşamak mecburiyetindedir. Yaşamadığı takdirde o millet yoktur, beni ister tanıyınız, ister tanımayınız. Onun ehemmiyeti yoktur. Ben, olduğu gibi görünen ve olduğu gibi söylemiş olan bir adamım.

Dr. MUSTAFA B. (Kozan) — Bunun aksini iddia eden kimdir rica ederim?

ŞEREF BEY — Aksini iddia etti. İspat edeyim sana. (Devam, devam sesleri)

MAZHAR MUFİD B. (Hakkâri) — Şeref Beyefendinin beyanatı kimseyi itham için değil, bütçenin heyeti umumiyesi hakkındadır. Rica ederim böyle ne oluyor?

ŞEREF BEY — Rica ederim, çok rica ederim 1255 tarihinde ihmal edilmiş olan - ki, ben tarihen isbat ediyorum.. Ben tarihimi iyi biliyorum - 1255 tarihinde ihmal edilmiş olan, bizim siyaseti ger'i-yemizdir. Başka bir şey değildir. Hattâ size şunu misal ile söyleyeyim ki; teceddüde doğru sevk edilen Sultan Mahmud'a karşı itiraz eden zat ki, isterseniz tarihin sayfasiyle göstereyim. Okuyunuz - Sultan Mahmud'un bu zata verdiği cevap, ben dini islâmın hâmi ve hâlifesi olmak itibarıyla iftihar ederim. Fakat o dairede memleketime teceddüdün girmesini kabul ederim. Fakat efendiler ondan sonra ne oldu? Memlekette bir Garp hayatı taklidi başlamadı mı? Çok rica

ederim, dikkat ediniz! O Garp hayatı taklidi ile memlekette açılan rahneler iğtimai hayatımızda gittikçe böyle genişliyen çukurlar nedir? Onun dibine doğru bakınız. Orada göreceğiniz, ahlâksızlıktır. Ne oldu efendiler? memlekete ilim ve fennin girmesini islâm dini men etmiyor. Hattâ emreder. Yalnız ne vardır ki, efendiler; memleketi ihtizaz ettiren kuvvetler memleketin edebiyatı, bedii hayatı, şiiri, musikisidir. Eğer bunlar olmazsa, muhit ihtizaz etmezse o memlekette millî denilen hareketler hâsıl olmaz. Bunlar hâsıl olmak için muhitin ihtizaz etmesi lâzım. Muhitin ihtiyacı için ise kendi menbâını, kendi milliyetinin ilhamını, kendi varlığından alan bir musikinin, bir bedii hayatın uyanması icabeder. Bizim, yapma ve kukla edebiyatımız hangi menbâalardan ilham almıştır? Bu hastalık anlaşıldıktan sonra milliyet yavaş yavaş iman ve feyzini göstermiş, hakiki hayatına doğru rücu ve bütün ilhamlarını kendi millî hayatımızdan almaya başlamıştır. Ve millî hayatımızdan ilhamlarını almayan hiçbir vakit bizim hayatımızı yaşatmak ve bizim hayatımızı ilerletmek kudretini haiz değildir ve buna imkân yoktur. Onun için işte ihmal edildiğini bir lisanı hazin ile söyleyen Şer'îye Vekili, siyaseti şer'iyemiz; Türkiye Büyük Millet Meclisinin bundan sonra imal edeceği habli metin olmak üzere mütemessik olmak şartıyla yürüyeceği bir şehrahtır.

Efendiler Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetine istikamet vermek hakkını yalnız ve yalnız Şer'îye Vekili haizdir. O istikameti o verecektir. Çünkü, emaneti kübrayı hilâfeti haiz olan bir câmiai islâmiye burada mevcuttur. Sonra efendiler; sorarım size: Bugün bütün dünyada metrük olduğumuz halde bizim için, ağlayan, sızlayan ve hattâ mümkün olduğu kadar maddi ve mânevi yardım eden acaba kimdir? (Âlemi islâm, sesleri) peki efendim bu kudretle bu kuvveti ihmal mi edelim? İmal mi edelim? İşte onu imal edebilmek için Şer'îye Vekâletinin, hattâ diyeceğim ki, âciz ve naçiz bir bütçe ile Meclisinizden mütereddide istediği bu paradır. Kendisinin acizlikle söylediği; bu bütçede ben tetkikatı şer'îye ve telifatı şer'îye için dört kişilik bir meclis istedim, fakat arkadaşlarım bunu tezyid etmek istediler. Çok rica ederim, tetkikat ve te-

lifatı islâmiye denince burada bir saniye için durunuz. Bu heyetin burada yapacağı işler işte burada tadadedilmiş olan tâlim ve irsâdın, vazâifi islâmiyenin müdafaasına mütaallik işlerdir. Bu işleri müdafaa etmek için bir tetkikatı islâmiye heyeti kurulduğu vakitte onu dört kişiden ibaret bir heyet idare edebilir mi? Nasıl edebilir ki, bugün üç yüz elli milyon müteceviz olan islâma teveccüh edecek olan vazife buraya teveccüh edecektir? Sonra efendiler ittihadı islâm demiyorum. Ben, (ittihadı islâm) sözüne gülerim efendim! Çünkü : İttihad bilfiil, bilkuvve mevcuttur. Çünkü; müminler kardestir. Onun için ittihadı islâm siyaseti yoktur. O esasen vardır ve mevcuttur. İtimad ediniz ki, karşımızda bulunan en sefil ve zelil düşmanımız dünden başka bir kuvvetten istifade etmiyor, efendiler; diyor ki! Ben Salip Muharebesini ilân ediyorum. Orada bulunan dindaşlarımı kurtaracağım ve bu suretle Fransa ile İngiltere arasında bir rahne açarak yürümek istiyor. Düşününüz karşımızdaki düşmanımız kendi dinî kuvvetinden, kuvvet alarak bir salip muharebesi yapmak suretiyle Anadolu'nun sinesine girmek isterken, bizim için bağırarak yüz milyonlarca âlemi islâmın o kudretinden istifade etmemek kadar dünyada zannederim ki, sersemlik olmaz. Şu halde efendiler, o kuvvetten istifade edebilmek için şimdiye kadar ne yaptık? (Hiç sesleri) İngiltere'yi kökünden sarsan Hindistan Valii Umumisinin bir beyanatı idi. Hindistan Valii Umumisinin o beyanatını yaptıran ise Hint müslümanlarıdır ve hattâ Hind müslümanları değil miydi ki, efendiler Edirne Yunan'ın olamaz. Çünkü orada Türkün millî mefahirinden ve İslâmın âdeta Kâbesi olan bir Sultan Selim vardır demişlerdi. Demek ki, oraya o hissi veren, işte dinî hissi veren bu kuvvettir. Başka bir kuvvet değildi. Bunun için efendiler; mazide çektiğimiz seyyiatın esbabını arayarak istihlâli hukuk edelim. Diyelim ki, ya müstean şimdiye kadar işlediğimiz measiden tenzihi nefsederek işte sana sığınıyoruz. Zira şimdi camiai İslâmiyenin bugün yalnız; yalnız göz diktiği ve güvendiği bir kuvvet varsa onu da ulülâzım olan Türk meydana getirdi ki işte o Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetidir ki, her şeyi haizdir. Binaenaleyh rica ederim, hattâ bu havai bile olsa hiç olmazsa siyaseten bu kuvvetten istifade etmek bizim için farziyün-

dır. Halbuki : Bu bilfiil, bilkuvve, bilmadde var olan ve yaşıyan bir mevcudiyettir. Yaşıyan ve var olan bir şeyden istifade etmemek gaflettir. Şer'îye bütçesini müzakere ederken bunu böyle naçiz bir meblâğ üzerinde bırakmayıp orada teşkil edilecek olan teelif, İrşat ve Talim Encümenine en yüksek ve salâhiyettar olan, Şer'îye Vekilinin buyurduğu gibi, İslâmın dinfağını teşkil edecek zevatı bulup oraya koymalıdır. Onlar benim dinimi ve benim milletimi yaşatacaktır efendiler, onu da söyliyeyim. Her milletin kendi harsı, örfü dâhilinde yükselmesini kendi irfan ve ananesiyle yükselmesini tervecederim, hiç şüphesiz. Benim deruni bir hayatım, mânevi hayatım vardır. Bütün milletler o şirazeye merbut olarak o kaide altında yürümeye mecburdur. Başka esas yoktur. Ve burada Şer'îye Vekâletinin söylediği esaslardan birisi de esasen budur. Diyor ki : Şer'îye Vekili; işte esbabı mucibe mazbatası efendiler, diyor. Birçok mesailden bütün içtimai hayatımızın birçok nıkatı ezilmiş, azalmıştır, eksilmiştir. Hatta ağhyarak sızlayarak bir fıkrasında diyor ki : Medeniyeti hâsılınan hayatı içtimaiyede açtığı rahmeler; halkın omuzlarına tahmil ettiği şedaiti içtimaiye müthiş aksülâmeller husule getirdi. Her tarafta dinî, siyasi, içtimai, iktisadi teşeddütler ıstıraplar yüz gösterdi. Sahai âlem büyük sarımsıntılarla muvazenesini kaybederek nizamatı içtimaiye inhidam buhranlarına mâruz bulunuyor. İfrat ve tefrit cereyanları beşeriyeti hazırayı meçhul ummanlara ve belki gündaplara sürüklüyor. Bu cereyanlardan memleketimizin de müteessir olduğunu söylemek mecburiyetindeyiz. Asrı ahirdaki cereyanlar maatteessüf memleketimize de sirayet etmiş olduğundan esasatı diniyeye karşı bir takım tereddüt ve şüpheler uyandırmış ve bu suretle ahlâk esasları, aile hisleri yavaş yavaş gevşemeye başlamıştır. Evet efendiler, böyle olmadı mı? (Oldu, sesleri) Bu adeta milletimizin ezik sinesinden çıkan dilşikâf, canlıraş bir feryat gibi gelmiş Meclisinizin sakafı âlisinde size feryat ediyor. Başka bir şey değildir. Evet efendiler, ezilmiştir. Çünkü biz memleketimizin dinî hayatını millî hayatından ayrı bir şey zannediyoruz. Hayır efendim, ayrı değildir. Çok rica ederim, ayrı olmadığını dört kelimeyle size ispat edeyim. Bir millet kim olursa olsun, bedîi hayatını kendi taat ve ibadetinden alır. Baş-

ka bir şeyden almaz. Çünkü milletlerin telâkisine sahibolan, ulûlazım adamları yetiştiren ancak hissiyatı âliyeyi tenmiye eden dindir. Çünkü din vece saik olduğu için vecele mâli olan velâyet o vece sevkıyla dünyanın en büyük kahraman addettiğimiz kahramanları meydana getirmiştir. İşte Tarihi İslâm. Bendeniz Tarihi İslâmı bütün inceliğiyle tetkik etmişim affeder-siniz; sahibi salâhiyetim bunu söylemeye. Çünkü efendiler, ben de icazet almış bir hocayım. İşte içinizde şeriklerim var. O halde söz söylerken bilmiyorsunuz demekte mâna yoktur. Bilirim ve imanım vardır. Bir milletin bütün ananelerini desatirini seven bir Türküm; fakat; bütün yüksekliği ile de tam mânasiyle müminim. Binaenaleyh; imanım vardır ki, memleketin siyasetinin düzelmesi için ona bir istikamet vererek doğru gitmesi için bugün yükselen sıçrayan ve bizi tutmak isteyenlere karşı biz de elimizi uzatarak istifade ile camiai İslâmiyeyi lehimize işlek bir hale getirmektedir. (Şiddetli, alkışlar)

NUSRAT Ef. (Erzurum) — Şer'îye Vekili Efendi Hazretleri teceddüt perverane bir bütçe ile Heyeti Âlinize geldiğinden dolayı kendilerine arzı şükran eylerim. Vekil efendi Hazretleri vazifesini basrı istikrai ile dört vazifeye hasretmiştir. Birisi istifta, ikineisi tedris, üçüncüsü kaza, dördüncüsü inşat ve bu dört yazifenin heyeti umumiyesinden Hükümet ve Devlet mefhumu denilen şey hâsıl olaeaktır ve bu mefhum hâsıl olduktan sonra artık Hükümet makinası yürüyecek ve halka refah ve saadet temin edilecektir. Eshabı mucibe mazbatasında Vekil Efendi Hazretleri kaza ve üfta hakkında delâli aklıye ve nakliye serd buyurmuşlardır. Bu bapta fazla bir söz söylemeye hacet yoktur. Çünkü Asrı saadette kaza ve üfta mevcut idi. Binaenaleyh kaza ve üfta ilâ yevmi nihaye devam edip gidecektir. Bu bapta fazla söz söylemeye hacet yoktur.

Ancak meseleyi tenvir etmek için Tarihi İslâmdan birkaç satır söz söylemeye hacet mes ediyorum efendim, malûmuâliniz, Cenabı Peygamber Sallahüteâlâ Aleyhü Vesselem Efendimizin irtihalinden sonra Eshabı Güzin Hazaratı kendi içtihadıyla âmil ve kendi içtihatlarına hâkim ve tâbi olarak hayatlarını idame ediyorlardı. Birinci asrın nihayetlerine kadar hal böyle devam etti, ikinci asrın evailine doğru idi ki. Bağdad'da büyük bir saltanatı İslâmiye

teessüs etti. Ve o vakit hâdisat tekessür etti. Müslümanlar arttı. Şark'ta Garp'ta İslâmiyet yükseldi. Hâdisat tekessür ettikçe istifta mesaili de tekessür etti. İşte bundan dolaydır ki, gaye bir olmak şartıyla (İhtilâfî ümmeti rahmeten vâsia) Hadisi Şerifine imtisalen mezaibi meşruayı mütâaddide teessüs etti. Ve bu bapta İmamr Âzam Hazretleri ilk defa öne atılarak serdi içtihat buyurdular. İmamı Âzam Efendimiz Bağdad'da mezheplerini tesis buyurduğu zamanlar etrafına birçok ülema toplandı ve ulemayı Hazreti İmam tadrise başladı ve o vakit içtihadı bilmezhep dediğimiz birinci tabaka zuhur etti. Ve yine malûmuâliileridir ki o vakitler Hulefai Abbasiye Hanefiyyülmezheb olduklarından dolayı mehakimi Şer'iyede bileümle ahkâmî mezhebi Hanefi üzere cereyan ediyordu. Bu surette mezhep tevessü etti. Tevessü ettikçe, mesail de tevessü ediyordu. Bu ikinci mezhebin zuhuruna bais oldu ki buna da müctehidi filmezhep ünvanı verildi. Müctehidi bilmezhep İmamı Âzam Hazretleridir.

Müctehidi filmezhep, onun tevabii Ebu Yusuf ve Muhammed'dir. Üçüncü asra doğru erbabı terciih zuhur etti. Dördüncü asrın nihayetinde erbabı terciih arasında husule gelen ihtilâfları hal ve fasl için müctehitler zuhur etti. Nihayetinde ihtilâfî delil veya ihtilâfî asırdan tevellüdetmiş mesaili yekdiğerine terciih için birtakım fukaka zuhur etti. Velhasıl dokuzuncu asra kadar yedi tabakaya irtika etti ve tabakatı Hanefiye asrı mezkûrde yedinci tabakada istikrar etti. Yedinci mertebede bulunan müctehitler akvali kaviyeyi za'fiyeye terciih ediyor ve bu yolda üfta ediyor. Ve Hükümeti idame ediyorlardı. Demek oluyor ki, bizde, müctehitler mezhebi Hanefiye'de yedi mertebe üzerinde tekarrür etmiş, maatteessüf dokuzuncu asır evahirine doğru Osmanlılar merkezi Hilâfetleri olan İstanbul'da birtakım rütep, birtakım ulûfeler ihdas ederek ulemayı istibdat altına almış ve birtakım resmîyetler vücuda getirerek ulema hazaratını zaafa duçar etmişlerdir. İşte bu sebebe mebnidir ki, dokuzuncu asırdan sonra bizde müctehit zuhur etmemiştir. Maatteessüf itiraf, ederim ki, bizdeki bugünkü müftüler müctehit değil kâtibî nüküldürler. Efendiler, sizden çok rica ederim, memleketimizde külliyeler vücuda getirelim. Medarisi âliye vücuda getirelim, ve o medreselerde büyük âlimler yetiştirelim ve hattâ mü-

ctehitler yetiştirelim ve illâ din tehlikededir. Bunu muhakkak bilirsiniz. Kaza meselesi hakkında bir şey demiyeceğim. Çünkü bundan yedi sekiz sene evvel kaza tevhidilerek Adliye Vekâletinin idaresi altına verilmiştir. Emri tadrise gelinece; tadrise bizde bugün duçarı zaif olmuştur. Bihakkın tadrise olunamıyor ve bugünkü darül-hilâfeler bu ümmiye temine kâfi değildir. Çünkü medresetülmütehassısın yoktur. Efendiler, memleketimizde külliyeler açılmalı; mütehassısın medaris vücuda getirmeli ve bu suretle tefsir, hâdis, kelâm ve sair ulûmu âliye islâmiye neşir ve tadrise edilmelidir, ki memlekette bihakkın ulema hazeratından istifade olunabilsin. Ve illâ halihazır ile hiçbir istifade mevcut ve melhuz değildir. Yine tarihi islâmdan bir iki satır daha arz edeyim. İmamı Âzam zamanında «Cehm» namında bir zat huzuru imana gelerek kaza ve kader hakkında kendileri ile mübahase ettiler. Kaza ve kader meselei mühimmesini Hazreti İmam kendilerine serh ve izah ettikten sonra (Cehm) huzuru imandan huruc ederek «Mezhebi Kadriye» namı altında bir mezhep vücuda getirdi ve ondan sonra Şark'ta; vakit vakit mezahibi mütenevvia zuhura geldi. Zerdüşt felsefesinden, Brehmen felsefesinden istifade edilerek türlü mezahibi sakime intişara başladı. Ehli İslâmi duçarı vehnettiler. Hazreti İmam o vakit Bağdad'da, bunlara karşı «Elâlim velmütallim» namında bir risale neşretti ve o zaman Bağdad diyebilirim ki; iki buçuk milyon nüfusu ihtiva ediyordu.

İşte o günden beri Müslümanlar tâbiri sahîh ile Ehli Sünnet; Mezahibi Fâside ve Mezahibi Mudille ile karşı karşıya gelmiş ve hali cidal dedirler. Ve tam bin üçyüz seneden beri bu cidal devam ediyor. Vakıt vakıt; İskenderi Kebir'in İskenderiye'de bırakmış olduğu felsefe kitapları tercüme olunarak Şark'ta neşredildi ve bu âsar felsefiyeden de mezahibi dâlle erbabı bilistifade; İslâmiyete karşı geldiler. İslâmiyet bundan da müteessir olmadı ve bunlara karşı da müdafaa etti. Gâh hark iltiyam kabul etmez dediler; gâh âlem kadimdir dediler. Gâh vema yehlüknaa illeddehrü dediler. Velhasıl türlü türlü nazariyelere saparak islâmi duçarı izmihlâl etmeye çalışılarsa da muvaffak olamadılar. Fakat bu inat ve fesat ve bu dalâlet; müstemirren türlü türlü kisveler altına giriyor. Bugün cidal Garb'a intikal etmiştir. Garp'ta bugün de, İslâmiyetin

hayalî ve gayriiçtimai bir din olduğundan bahsolunuyor. İslâmiyet buna cevap vermekten sureti katiyede âciz değildir. Yeter ki, biz derli toplu bulunalım ve ulema hazeratı toplansın ve serd edilen nazariyata karşı mükemmel cevap versin ve bunları müdafaa etsinler. Manastırlı İsmail Hakkı Efendi merhum Duzi'nin Tarihi İslâmiyetine mükemmel bir surette cevap verdi; fakat bizim hükümetimiz bu cevabı korkusundan tabı ve neşredemedi. Ve ettiremedi. Müsveddesi hâlâ dūruyor. İsmail Hakkı Efendi merhum bu eseri ile; Doktor (Duzi) nin tarihi İslâmiyetini yukardan aşağıya cerh etti ve o tarihe mükemmel cevaplar verdi. Yine bin üç yüz tarihinde Hindistan'da Kalküta şehrinde Britanya'dan gelen büyük bir papaz da bulunduğu halde içtima eden bir kongrede - Rahmetullahü aleyh - İslâmiyeti üç gün mütemadiyen müdafaaatta bulundu. Ve Hristiyan rahiplerini orada mebhut etti. Bu hal İngiliz siyasetine bir ricati kahkariye teşkil eyledi. Ondan sonra merhum Mekke'ye gelerek orada «İzharülhak» namında bir kitap telif buyurdular ve âlemi islâmiyete hediye eylediler. Ve elyüm ulemayı kiram da bu baptaki nazariyatı müdafaaadan bir an geri durmamaktadırlar. Fakat bu hususta biz henüz büyük bir teşkilâta malik değiliz ve bu teşkilâtı vücuda getirmeye bütün âlemi islâmın ihtiyacı vardır. Bu bapta tetkikat ve telifatı islâmiye heyetini bütçede teklif buyurdıklarından dolayı Vekil Efendi Hazretlerine tekrar arzı teşekkür ederim. Heyeti irşadiyeye gelince :

Malûmâlinizdir ki dinde irşat iki tarik ile olur. Birisi tariki nush; tâbiri âharla söz ile irşat, yani vicdan üzerinde tesir için iknai sözler söylemek buna hitabiyyat derler. Bunu medreseden yetişen ulemayı kiram yapabilir. İkinci irşad tarikiğimiz tekâya ve zevayamızıdır. Ve milleti birinci derecede irşadedebilecek tekâya ve zevayadır. Çünkü onlar vahdeti vücut ve vahdeti şuhut üzere binayı fikrederler ve birriyaze insanların efkârını yükseltmeye gayret ederler. Ve maaliî insaniyeye sevk eylerler. Fakat maalesef üç yüz seneden beri tekâya ve zevaya hali humuldedir. Tekâya ve zevayayı ıslaha bîhakkın çalışmalıdır. Bu da bir evkaf meselesidir. Evkaf, ıslah olunduğu gün tekâya ve zevaya da ıslah olunmuş demektir. Binaenaleyh; Şer'îye Vekâletinin, şu Evkaf bütçe-

sinin; münakaşayı uzatmıyarak aynen kabulünü Heyeti Celileden rica ediyorum.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) — Efendim bendenizden evvel bu kürsüi âlide mütalâatını arz eden arkadaşlarımdan Edirne Mebusu Muhterem Şeref Beyefendi; teberrüken ve teyemmünen bütün âmâl ve makasidimizin hayyizi husule isaline yegâne delil olan Umuru Şer'îye ve Evkaf Vekâleti Celilesinin bütçesinin müzakeresine besmele ile başlayarak ve bu suretle de hitama ermesini bir falihayır addederek o hisle söze iptidar ettiler. Bendeniz de elhamdülillâh diyeceğim. Çünkü; bütün arkadaşlarımız bu maksat hakkında müttehidülefkâr velâmâl olarak Umuru Şer'îye ve Evkaf Vekâleti hakkındaki hissiyatımızı izhar ediyoruz ki bu hakikaten şayanı şükran bir meseledir.

Umuru Şer'îye ve Evkaf Vekâleti bütçesini Evkaftan da bahsediyorum, zira Teşkilâtı Esasiye Kanunu mucibince Umuru Şer'îye ve Evkaf Vekâleti unvanını almıştır. Bundan dolayı Evkaf Vekâleti unvanını da ilâve ederek diyorum ki; Umuru Şer'îye ve Evkaf Vekâleti, bütçesini; geçen senelerde tanzim edilen bütçelerden bir iki derece daha yüksek olmak suretiyle; Heyeti Celilenize arz ediyor. Ve onun yeni bütçenin diğerlerinden bir iki derece yüksek olmasında da esbabı mucibe olarak; bâzı hususat izah ediliyor. Bu iki dereceden birisini: Fetvahanei Âli teşkilâtı; ikincisini de: Tetkikat ve Telifatı Şer'îye namı ile meydana getirilecek bir heyet; teşkil ediyor.

Fetvahanei Âli teşkilâtıyla; Şer'îye Vekili Efendi Hazretlerinin de buyurdıkları gibi; mesaili fıkhiyye üzerine bugüne kadar vücuda getirilmiş Asari Şer'îyeyi tetkik ederek oradan; bütün Müslümanların, içtimai, ahlâki, medeni muhtac oldukları mesaili mühimmenin hal ve fash ciheti umde ittihaz edilmiş olmak itibarıyla; Fetvahane; yalnız fetva ile meşgul olacaktır buyuruyorlar. Bu husus hakkında bendeniz bir iki nokta ilâve etmek suretiyle, Fetvahanei Celilenin ehemmiyeti mahsusasını Heyeti Aliyenize arz etmek istiyorum. Ve Fetvahanei Âlinin yalnız fetva vermek suretiyle vazifedar olmayıp bütün âlemi insaniyet ve beşeriyete karşı âlemi islâmın elinde mevcut bulunan Kanunu İlâhinin; her türlü ihtiyacı ve her türlü camiayı kâfi ve kâfil olduğunu ispat etmekle de meydana sübuta çıkaracağım; Efendi-

ler fetva; hâdise üzerine verilir ve fetva; beşerin işlediği işler içerisinde ve beşeriyet içerisinde; muhtacolduğu insicam ve intizamı ne suretle temin edeceğini beyan buyuran mesaili şer'iyeyi o suretle bulup meydana çıkartmaktır. Binaenaleyh fetvada yalnız fıkıh esas değil, bendeniz derim ki ulûmu hikemiyeden, ulûmu riyaziyeden, tarihten, coğrafyadan da istifade etmek suretiyle beşerin muhtacolduğu mesele de cevap vermek ister. Çünkü bugün teşekkül eden Hükümeti İslâmiye gerek biz Müslüman Türklerin teşkil ettiğimiz Hükümet, gerek sair müslümanların teşkil ettiği hükümet ve gerekse bizim hududumuz haricinde bulunan bilûmun, hükümetlerin hukuku tasarrufiye, irsiye, ictimaiyesi var. Bir de zamanın icabettirdiği birçok şeylerin şer'i şerif ile telif ve tefviki var. Mese-lâ hukuku irsiyeden Kuranı Kerimde nassan beyan buyurulan ahkâmı mübini tatbik edilmek için ilmi hesap, ilmi riyaziyi bilmek âdeta hocaların üzerine farz gibidir. Bilhassa bu ulûmu riyaziyeyi ve hesabı bilmek müftü olacak kimselerin üzerine - farz gibi değil - farzdır. Sonra Fetvahaneyeye mütaallik bu gibi mesailin hal ve fasledildiği zaman bendeniz ve birçok arkadaşlarımız tesadüf etmişlerdir ki hukuku irsiyeleri bizim elimizde mevcut hukuku irsiye kanunlarına muvafık olmaları milletlerde bile zuhur eden birçok mesailin hal ve faslı için onlar da Fetvahaneyeye müracaatla bu ahkâmı bizim elimizde mevcut esasattan halletmişlerdir. Bu suretle kabul etmiş oldukları noktalar vardır. Çünkü efendiler. Ahkâmı Kuraniye beşeriyetten hiç birinin, hiçbir fırkânın, hiçbir zümrenin kendi arzusuna göre tertibedilmiş bir kanun ve kaideden ibaret olmayıp ahkâmı Kuraniye doğrudan doğruya beşeriyetin refah ve saadetini temin eden bir kanunu ilâhîdir. Bunun için bunun umumi bir düsturu vardır. Bendeniz öyle diyeceğim ki, teşkil edeceğimiz telifat ve tetkikat heyeti bunu meydana aleniyyete vaz'edecektir. Elimizde mevcut bulunan Kitabı İlâhinin beşerin saadetini teminden başka bir gayeye mâtufl olmadığını ispat edecek ve bütün âlemi insaniyete gösterecektir. Maatteessüf ilmin bizde tedennisi ve âdeta inkırâza yüz tutmuş olması hakayıkı islâmiye ve hikmeti islâmiyede mevcudolan birçok hakayık ve vakayinin inkişaf ettirilememesi ve hiçbir ferde Kuranı Kerimin emrettiği ictimai, ahlâki ve sair husu-

satı câmi olan ahvalin kendilerine tamamiyle anlatılamaması yüzünden âdeta bir perde altında kalmış gitmişlerdir. Ve nihayet bu perdeyi yırtmıyacak olursak ve üzerinden bu perdeyi kaldırıp hakayıkı Kuraniyenin beşeriyetin tealisine hizmet ettiğini ispat edemeyecek olursak zaman, işte o vakit gittiğimiz öldüğümüz bir zamandır. Bunun için Fetvahanei Celileye Şer'iyeye Vekâleti Celilesi tarafından tâyin edilecek üç âza ile bir fetva emini acaba bu kadar mesaili kütübü mevcudeden istihraç; taharri ve tetkik ederek meydana çıkartmak ve bu suretle beşerin hal-i için müracaat edeceği mesaili asra tefrik ederek vücuda getirmek mümkün olabilir mi, olamaz mı? Elbette olamamak dolayısıyla Heyeti Muhteremenen istirham ettim, bir takrirle fetvehane âzasının adedini ona iblâğ etmek ve bir de fetva emini bulundurmamak suretiyle asıl fetvahanedeki maksat ve gaye olan hususâtı meydana çıkarmaklığı teklif edeceğim ve Heyeti Celilenizden bunu rica edeceğim, efendim. İkincisi telifat ve tetkikat heyeti namıyla bir heyeti ilmiyenin de vücuda gelmesi hakkında şer'iyeye hâcetine bir fasıl vaz'edilmiş; onu da gördüm. Bu telifat ve tetkikat heyetinin vazife esasiyesi acaba nedir? diye kendi kendime düşündüm. Bu heyetin elde mevcut bulunan kütübü islâmiyenin muhtevi bulunduğu mesaili, mevaddı camiai islâmiyenin teşkilâtı esasiyesine tefvik ederek bütün halka ve bütün âlemi islâmiyete ne kadar faideler temin edeceğini karını kaatiasıyla ispat edebilecek bir heyeti ilmiye olduğuna bendeniz kaani oldum. Hattâ bu ciheti düşünürken, aklıma bundan dört sene evvel Anglikan Kilisesi tarafından vukubulan dört suale, gayet mahdut kelimeler içerisinde cevap verilmesi Babı Meşihattan istenildiği halde maatteessüf bugüne kadar hazırlanmaması; âlemi İslâmın fahir ve mübahatini mucibolan mesailin hâlâ onların fikrine, nazarına konulmaması hatırıma geldi. Bundan dolayı da Telifat ve Tetkikat Heyeti İlmiyesinin burada teşekkül eden Büyük Millet Meclisinin âlemi insaniyet ve beşeriyete ne suretle hizmet ettiğini göstermesini bendeniz, Heyeti Celilenize arz ederek bu heyetin de başka bir şekilde, başka bir heyet olarak kabulünü rica edeceğim. (Hay hay sesleri) Efendim bu Anglikan Klisesinin bizim Şer'iyeye dairesine vukubulan suallerinden dördüncü sual, asıl hakiki bir meseledir ki, bu hu-

susta düşünülerek, şer'in bütün icabatı nazarı dikkate alınarak cevap verilmesi lâzımgeliyor. Onlar diyorlar ki müessisi İslâmiyet olan (Hazreti Muhammed) in vaz'ettiği İslâmiyet esası ne gibi bir esastır? Suallerinin en mühimmi olan dördüncüsünde beşeriyeti bugünkü ıztırabatı altında inleten mesaili esasatı İslâmiye acaba nasıl halledecek? Nasıl fasledecek? Nasıl vücuda getirecek? O ıztırabatın ref'ini, lâğvını nasıl düşünüyor? Asıl sual budur, hakikaten beşeriyet yekdiğerinin hukukuna taarruz ve tecavüzde devam etmiş, menfaat noktasından birtakım küçük küçük hükümetleri ekil ve beli' hususunda müttefik olan Garp milletleri ve hükümetleri yekdiğerine bu meseleden dolayı hasım ve ortada vahdeti İslâmiye noktai nazarından (Muvahhit) tâbir olunan İslâmların vücudu kalkmadıkça, mahvedilmedikçe kendi emel ve fikirlerine hizmet etmiyeceklerini anlamış olduklarından dolayı, daima muztarip bir halde bulunan onlar, bizden bu ıztırabın sureti ref'ini soruyorlar. Bendeniz düşünüyorum, ki bizim elimizde mevcudolan düstur, birtakım kavanini hukemiyye ve kimyeviyyeden daha kuvvetli olan bir düsturdur. Bu düsturu âli ile bu muadeleleri halletmemek sureti tatbiki hakkında birleşip de sağa, sola vukubulan savletlerden mütehasıl birtakım tehalüfü efkârda bulunmak bizi bütün âlemi nasraniyete karşı hiç hükmünde gösteriyor ve bundan dolayı Heyeti Celilenizden istirham edeceğim ki bizim ve bütün münevverülefkar arkadaşlarımızın gayesi bu İslâmın ulviyeti, bu İslâmın maaliyatını Garp âlemine ispat ederek onları utandırılm.

Bizim hakkımızda, daha doğrusu aleyhimizde ecanip tarafından vücuda getirilmiş birtakım hususat vardır ki, onlar tezyin edilmiş, tertibedilmiş ve yine biz müslümanları yekdiğerimizden ayırmak hususunda mürettep birtakım hile ve hud'alardan, dolaplardan ibarettir. Halbuki bizde temessük etmek, sarılmak istediğimiz bir habil, bir ip vardır ki, işte o ip bizi vahdet noktasına, o ip bizi gayeye, vusul noktasına müttehiden sevk etmekte büyük bir delil büyük bir saiktir. Bu ip, bu ipten maksadım habli metini ilâhidir - Bu habli metini ilâhi olan Kurânı Kerim, bizim teşkilâtı esasiyemizi de, teşkilâtı islâmiyemizi de vücuda getirmiş; hattâ birkaç dereceye de ayırmıştır, efendiler!

Teşkilâtı İslâmiye, öteden beri bizim gözü-müzün önünde bulunduğu halde maatteessüf kendisinin yalnız bir şekilden, bir binadan ibaret olduğuna bugün hüküm verebileceğimiz camilerimiz, Cuma ve bayram meseleleri ve saire hususatındaki teşkilâtımızdır. Biz teşkilâtı İslâmiyede bütün islâmların ittihadını temin edebilmek için camii hay tâbir ettiğimiz teşkilât ile haftalık vukuatı her ferdi müslime anlatabilmek için mescidi cuma dediğimiz Cuma camii teşkilâtı ile, ondan sonra beynelenam büyük bir kongre vücuda getirebilmek için bayram mescitleri dediğimiz büyük bir camiiin etrafında toplanmakla mükellef olduğumuz halde maatteessüf bunları her birimiz ihmal ederek, bundaki gayeleri unutarak, bundaki esasatı islâmiyeyi tebliğ etmiyerek bugün oraları acımacak bir şekle sokmaktan başka bir şey yapmamışızdır. Bu hususta bir ferdin diğer bir ferde karşı atfı kusur etmeye hakkı yoktur. Hepimiz bu meselede, bu kusurda müsaviyiz. Yalnız bendeniz bu hususta Evkaf Vekâlet Celilesinin nazarlarını celbetmek için mâruzatta bulunacağım. Çünkü Şer'iye Vekâleti ile ikisi bir olduğu için burada arz etmek isterim. Malûnuâlileridir ki - Efendiler! - bizde her yer mescittir. Müruru ubura mâni olmamak için tariki âmmin gayrı herkesin gelip geçtiği yerlerden maada diğer mahallerde namaz kılmak caizdir, sahihtir. Fakat şu teşkilâtı islâmiye itibariyle vücuda getirdiğimiz mahalle camilerine ve bayram camilerine rica ederim, bugün atfınazar buyurunuz. Namazgâh denilen Ankara'nın Gureba Hastanesi civarında bir cami minberinin taşlarının parçaları kalmış, bir içtimagâhı umumi vardır.

Rica ederim oraya hiç bakılmış ve dikkat edilmiş midir? Bu gibi teşkilâtı bu gibi esasat ile ortaya koyan camiai İslâmiyenin bakasını temine mâtuf olarak vücuda getirilen evkafı İslâmiye senelerden beri birtakım kimselerin elinde kalmış ve hattâ bugün diyebilirim ki : Hükümet, yani Muvazenei Maliye, Evkafın parasını alarak Evkafa milyonlarla lira borçlanmış. Burada arz edeceğim bir nokta vardır. O da hocaların - vazifelelerini bihakkin ifa etmedikleri halde - evkafı islâmiyeyi kendilerine me'kel yapmak suretiyle aralarında taksim etmiş oldukları fikrinde bulunanlar varsa onların bu fikirleri yanlıştır. Efendiler; camii şeriflerde, gerek mahalle camiinde, gerek de-

recatını arz ettiğim diğer camilerde cemaati İslâmiyeye vazifei diniye ve islâmiyelerini yaptırmak Cenabı Hakkın kendilerine bahsetmiş olduğu nimetin şükrünü eda ettirmek vazifesiyle muvazzaf olan imamlara ücreti imamet olarak verilen para senevi olarak madenî para hesabıyla âzami bir kârıuşu tecavüz etmez. Ondan sonra camii şerifin tathiri için, temizlenmesi için kayyım diye tâyin olunan kimselere verilen ücretse otuz kuruştan ibaret bir paradır. Efendiler! Biz camie ve teşkilâtı İslâmiyeye hiç atfı nazar etmedik, hakmadık. Türkiye Büyük Millet Meclisini cemedan şu dairenin tathiri için istihdam ettiğimiz hademele-re şehri yirmişer liradan aşağı para vermediğimiz halde camilerde Müslümanların sıhhatini, hayatını muhafaza için yapılacak tathirâtı ifa edenler hakkında niçin buhül gösteriyoruz? Evet haklısınız, diyebilirsiniz.

Siz camilerdeki imamlara, İslâmın ulviyetini Cenabı Hakkın azametini minarelerden ilân eden, müezzinlere, camilerde kürsülere çıkıp ahaliye vâz ve irşat vazifesini ifa eden müderrislere bir bakınız!.. Evet, hakkınız vardır. Doğrudur. Öyle müezzinlerimiz vardır ki; okuduğu ezan ve kamet ile cemaati tenfir edip camiden kaçıır. Fakat bu gibi müezzinlerin tâyin ve intihabedilmesinde işin ehline tevdi olunmamasındaki kabahat acaba şeriatin midir, yoksa o vazifeyi ifa ettirmek için işin başına geçenlerin mi? Efendiler! Hiçbirimiz ve bilhassa bendeniz teşkilâtı esasıyei İslâmiyenin emrettiği hiçbir işi bihakkin ifa etmiyorum. Fakat ben bihakkin ifa etmediğim halde bile, acaba diğer ifa etmiyen arkadaşlarıma söz söylemek salâhiyetini haiz miyim, değil miyim?... Orada utanarak, onların karşısında mahcup ve hacil olarak onlara esastı İslâmiyeyi beyan etmek, onlar arasında bütün İslâm âleminin İslâmın gayridevlet ve milletlere karşı müdafaasını temin edecek bir uhuvveti samimiye vücuda getirmek için - benim kusurumu affedin! - kendilerine söz söylemekliğimi elimde bulunan kitap bana emrediyor. Buna emri bilmâruf ve nehyi anilmünker tâbir olunur.

Efendiler zannetmeyiniz ki, emri bilmâruf ve nehyi anilmünker meselesi başında sarık bulunanlara mahsustur. Hayır, bütün müslümanlar; İslâmiyetin uhuvveti samimiyesini bozacak, İslâmiyetin rabitâi kavîyesini ihlâl edecek, İslâ-

miyetin eenebilere karşı mağlûbiyetini intacedecek efal ve hareket hakkında başı sarıklı bir hoca kadar söz söylemek hakkını haizdir. Hocanın başındaki sarık bir alâmeti mahsusadan ibarettir. Şimdi dağların, taşların ağırlığına tahammül edemediği, titriyerek kabul etmediği bir emanet bize tevdi olundu. Bu hukuku millet ve ümmettir. Bu hukuku milleti, bu hukuku ümmeti, bu hukuku İslâmiyeti zalum ve cehul olduğundan dolayı bilemiyerek düşünce alan bu hukukun, müdafaasını sırtına yüklenen Müslüman Türklerin Hükümet teşkil ettikleri günden bugüne kadar İslâmiyete ettikleri hizmet kadar hiçbir Müslüman kavim hizmet etmemiştir. Bu husus tettebbuatı tarihiyede bulunan arkadaşlarımızın cümlesince müeslemendir. Türkler teşkil ettikleri Hükümetin tâ bidayetinden bu ana kadar hiçbir zaman hâli, hiçbir zaman rahat kalmıyarak evlâdını bu İslâmiyet uğruna, malını bu İslâmiyet uğruna, canını bu İslâmiyet uğruna feda etmişlerdir. Fakat maatteessüf o Müslüman Türkün bu fedakârlığına karşı onun geride kalan âbidei İslâmiyetini, onun geride kalan ailei İslâmiyesini müslüman olarak bizim hiçbir münevverimiz yetiştirmemiştir. Bizim bir kısmımız ecdadımızın, eslâfımızın bize bıraktığı âbidatı İslâmiyeyi, onun ahfadı İslâmiyesini, onun evlâdı İslâmiyesini İslâm olarak tenvir etmek hususunda birçok muhtelif yollar göstermeye başlamışız. Efendiler! İstirham ederim: Bu yolların ihtilâfı, bu yolların ayrılması eğer hakiki, ciddî bir muhakeme, hakiki ve ciddî bir münakaşa ve münazara kapısı açmak içinse, onların ellerini öpmek suretiyle onları davet edelim. O mücadeleleri, o münakaşaları yapalım. Ortaya koyalım. Fakat ne ilmin salikininde, ne de tariki ilmiye salikininin haricinde bulunan arkadaşlarımızda maatteessüf hiçbir kuvvet ve kudreti münazara göremiyorum. Binaenaleyh; Şer'îye Vekâletinin arzu ettiği Tetkikat ve Telifat Heyetini eğer nazarı itibara alır da şöyle ortaya korsak, İslâma en büyük hizmeti ifa etmiş olacağız. Efendiler! Âlim dediğimiz başı sarıklı hocalar değil, âlim dediğimiz; Cenabı Hakkın ulûmu celâliyesinden bir nokta olarak beşere bahş buyurduğu kudreti ilmiye ashâbı vücuda getirilen bu kadar fünun, bu kadar sanayi, bu kadar hikmeti, tetkik ederek düşünürlerse hepsini arz ettiğim habli metini ilâhi olan Kuramı

Kerimin içinde bulacaklardır. Ve diyeceklerdir ki biz şimdiye kadar hata ettik. Binaenaleyh bunun ehemmiyetini bendeniz âcizane Heyeti Celilenize arzdan müstağni gördüğüm ve Heyeti Celilenin yüreği İslâmiyetin terakkisiyle titrediğinden dolayı bunun yapılacağına her halde kaanım. İstirham ediyorum ki bu Tetkikat ve Telifat Heyetinin adedini çoğaltalım. Fakat öyle çoğaltalım ki demin arz ettiğim bahse rücu edeceğim, bu vazife ehline tevdi olunamadığından, mütehasısini ilmiye oraya alınmadığından efendiler! Milletin parası da heder olmasın, beklenen gayenim, beslenen emelin bu Tetkikat Heyeti tarafından vücuda getirilmesine Meclisi Âliniz nezaret etsin. Bunu vücuda getirsin. Efendiler! Yoksa biz böyle yekdiğerimizi anlıyamamak noktasından biz böyle hiçbir ferde murakabe hakkını vermek gibi birtakım meçhul gayelere gittiğimizden dolayı birtakım ihtilâfı efkâra düşüyoruz. Maazallah bu ihtilâfı efkâr bizi mahveder. Bu ihtilâfın def'i neye mütevakkıfsa bunu Meclisi Âliden rica ve istirham ediyorum. Yalnız Şer'îye ve Evkaf Vekâletinden istirhamım şudur ki vazife ve cihat olmak üzere inhilâl edecek olan yerlere ehlini koysun; İslâm yavrularını, İslâm cemaatini meabidi İslâmiyeye doldurabilmek için oraları bediiyatla tezyin edilsin; buraları temiz tutulsun! Onu rica edeceğim. Bu nedir efendiler? Açık söyleyeyim. Cuma günü hatip efendinin bu haftaki vukuatı cemaate beyan etmek suretiyle tertübedeacağı hutbelere çok ehemmiyet vermek lâzımdır. Halbuki bu hutbeler kabili inkâr değildir. Birtakım adamların mütaaddit defa okuduğu hutbelerdir. Bu hitabet cihetleri ehil ve erbabına tevdi edilmek suretiyle okunsun efendim. Ve sonra yine ecdadımız tarafından o camii şerife cemaatin o hutbeyi anlamaması hasebiyle va'zettiği bir kürsü vardır ki: Onun meşihati vardır. O kürsümün şeyhi o kürsüde o gün okunan hutbenin mânasını anlatsın! Cemaat dinlesin! İşte efendiler! O vakit arkadaşlarıma diyeceğim ki işte size vaiz, işte size hatip, işte size temiz ve nazif bir cami. Yine de gelmezseniz kabahati hepinize hamledeceğim. Binaenaleyh sizi böyle birtakım vâhi sözlerle yormaktansa İslâmiyetin hattâ bütün beşeriyetin muhtacolduğu esasatı, dindar olan bütün akvamın dünya ve ahirette nail olacağı mükâfat ve mücazâtı tâyin eden Kur'anı Kerimle o Kurañı Kerimden istinbat

eden müctehidini kiramın akvalinden mustanbat asra ve asrın icabına göre mesaili mevcude ile telkin ederek almak ve sonra bütün hiki-miyatı İslâmiyeyi, bütün ulûmu İslâmiyeyi ve bütün Garp âlemlerine en mükemmel ve en şaşalı bir surette gösterebilmek ve onları utandırabilmek için Telif ve Tetkik Heyetinin de adedini on veyahut sekize iblâğ etmek lâzımdır. Bunu Heyeti Mühteremenizden rica ederek sözüme nihayet veriyorum.

REİS — Efendim, söz istiyen arkadaşlar Tahsin Bey, Dursun Bey, Hamdullah Subhi Bey, Ziya Hürşid Bey, Çelebi Efendi, Hüseyin Avni Bey, Mustafa Bey, Abdülkadir Kemalî Bey, Şeyh Servet Efendi. (Müzakere kâfi, sesleri)

ABDÜLKADİR KEMALÎ B. (Kastamonu) — Herkes noktai nazarını söylesin, müzakere iki gün devam etsin, üç gün devam etsin, ne çıkar efendim?

REİS — Müsaade buyurunuz. Söz söyleyen arkadaşları dinlediniz. Müzakerenin kifayetine dair altı tane arkadaşımız tarafından takrir veriliyor. (Hayır, hayır, sadaları) Müsaade buyurunuz efendim. Şimdi mecburum bunu reye koymaya. Diğer fıkralar müstesna...

Efendim, Şer'îye bütçesinin heyeti umumiyesi hakkındaki müzakerenin kifayetini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. (Anlaşılmadı, nedir, sesleri), (Ret, ret, sadaları)

MUSTAFA Ef. (Ankara) — Müsaade buyurun anlaşılmadı. Yanlış oldu efendim.

REİS — Şer'îye bütçesinin heyeti umumiyesinin müzakeresini kâfi görenler lütfen ellerini kaldırsın. Ekseriyet vardır. Kabul edilmiştir.

Efendim, Çelebi Efendi bir takrir veriyor, diyor ki; Şer'îye Vekâleti bütçesini bilâmünakaşa kabul edelim. (Hayır, hayır, sesleri)

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarî Sahib) — Müdafaai Milliye bütçesinde bir defa böyle teklif oldu. Sonra pişman olduk. Olamaz.

MUSTAFA SABRÎ Ef. (Siird) — Öyle olduğu takdirde Meclisin hikmeti mevcudiyeti nedir? (Geri alıyor sesleri).

REİS — Öyle ise mesele bitmiştir. Şimdi efendim heyeti mecmuasının müzakeresi kâfi görüldü. Maddelere geçilmesi takarrür etti. Fakat vakit geçikti. Cumartesi günü aynı saatte içtima etmek üzere celseyi tatil ediyorum.

Mâlûlîni guzatın terfih ve ikdarı hakkındaki Kanuna verilen reylerin neticesi

(Kabul edenler)

Dr. Eşref B. (Adana), Reşid Ağa (Malatya), Enver B. (İzmir), Necati B. (Bursa), Haydar B. (Van), Dr. Adnan B. (İstanbul), İbrahim B. (Mardin), Kılınç Ali B. (Gazianteb), Salâhaddin B. (Mersin), Mithat B. (Mardin), Abdullah Ef. (Adana), Bozan B. (Urfa), Ziyaddin B. (Sivas), Hüseyin Rauf B. (Sivas), Hamdi Namık B. (İzmit), Eyüb Sabri B. (Eskişehir), Feyyaz Âli B. (Yozgad), Nâdir B. (İsparta), Hacı Âtîf Ef. (Ankara), Mazhar Müfid B. (Hakkâri), Dursun B. (Çorum), Şeref B. (Edirne), Server B. (Ardahan), Ziya B. (Kângırı), Mustafa B. (Kozan), İsmail Suphi B. (Burdur), Rıza B. (Kırşehir), Ruşen B. (Gümüşane), Halil İbrahim Ef. (İzmit), Osman B. (Lâzistan), Nusrat Ef. (Erzurum), Kasım B. (Muş), Şükrü B. (Canik), Süleyman Sudi B. (Bayazıt), Mehmed Vasıf B. (Karahisarî Şarki), Necib B. (Mardin), Edib Ef. (Batum), Yasın B. (Gazianteb), Süreyya B. (Saruhan), Hüseyin Avni B. (Erzurum), Hasib B. (Maras), Osman B. (Kayseri), Fikri Faik B. (Gene), Mesud B. (Karahisarî Şarki), İsmail Remzi B. (İsparta), Ahmed Hilmi B. (Kayseri), Tufan B. (Hakkâri), Esad B. (Mardin), Tevfik B. (Van), Rasim B. (Cebelibereket), Faik B. (Cebelibereket), Esad B. (Lâzistan), Ali Rıza B. (İstanbul), Hakkı B. (Van), Hamdi Ef. (Diyarbakir), Vâsıf B. (Sivas), Hasan Fehmi B. (Gümüşane), Hamdullah Subhi B. (Antalya), Hafız Şahin Ef. (Gazianteb), Kâzım Pş. (Karesi), Feyzi Ef. (Malatya), Mustafa B. (Dersim), Gami B. (Muş), Şükrü B. (İstanbul), Halil İbrahim B. (Antalya), Ömer Lûtfi B. (Karahisarî Sahib), Memduh B. (Karahisarî Şarki), Cevdet B. (Kütahya), Âtîf B. (Bayezid), Müfid Ef. (Kırşehir), Hilmi B. (Ankara), Refik Şevket B. (Saruhan), Emir Pş. (Sivas), Abdullah Azmi Ef. (Eskişehir), Halil Hulki Ef.

(Siird), Vehbi B. (Bitlis), Tahsin B. (İzmir), İhsan B. (Cebelibereket), Ali Cenani B. (Gazianteb), Mehmed Niyazi B. (Eskişehir), Tevfik B. (Erzinean), İsmail Şükrü Ef. (Karahisarî Sahib), Şeyh Fevzi Ef. (Erzinean), Hamdi B. (Tokad), Cevad B. (Bolu), Hafız Hamdi Ef. (Biga), İsmail Sefa B. (Mersin), Hüsnü B. (Bitlis), Şakir B. (Ankara), Ragıb B. (Kütahya), Zekâi B. (Adana), Dr. Refik B. (Bayezid), Rasim B. (Elâziz), Âsım B. (Erzurum), Hacı Mehmed Ef. (Bayezid), Sadık B. (Kırşehir), Ali Süruri Ef. (Karahisarî Şarki), Mehmed B. (Biga), Hamdi B. (Ertuğrul), Derviş B. (Mardin), Halil İbrahim Ef. (Eskişehir), Ziya Hürşid B. (Lâzistan), Hacı Bedir Ağa (Malatya), Hacı Süleyman Ef. (İzmir), Neşet B. (İstanbul), Ali Şükrü B. (Trabzon), Arif B. (Konya), Numan Ef. (İstanbul), Operatör Emin B. (Bursa), Ali Fuad Pş. (Ankara), Orhan Yâsin B. (Oltu), Cemil B. (Kütahya), Mustafa Lûtfi B. (Siverek), Rifat B. (Kayseri), Naim Ef. (İçel), Ahmed Mazhar B. (İstanbul), Mustafa Ağa. (Dersim), Rüşdü B. (Ergâni), Cavid B. (Kars), Tahsin B. (Aydın), Mustafa Hulûsi Ef. (Karahisarî Sahib), Besim Atalay B. (Kütahya), Ali Haydar B. (Gene), Hüseyin B. (Kozan), İsmail B. (Erzurum), Hakkı Hami B. (Sinob), Celâl B. (Gene), İbrahim B. (Karesi), Hüseyin B. (Elâziz), Muhiddin Baha B. (Bursa), Mustafa B. (Antalya), Mustafa Sabri Ef. (Siir), Âkif B. (Diyarbakir), Sabit B. (Kayseri), Said B. (Kângırı), İbrahim B. (Ergâni), Süleyman B. (Canik), Şemseddin Ef. (Ankara), Feyzi Ef. (Batum), Ali B. (Karahisarî Sahib), Besim B. (Kastamonu), Hacı Mustafa Ef. (Ankara), Ömer Lûtfi B. (Saruhan), Bahri B. (Yozgad), Kadri B. (Diyarbakir), Vehbi B. (Bitlis), Zamir B. (Adana), Nuri B. (Bolu)

(Reddedenler)

Abdülkadir Kemâlî B. (Kastamonu), Mehmed Şükrü B. (Karahisarî Sahib)

Müstenkifler

Emin B. (Erzincan), Hasan Tahsin B. (Antalya), Mehmed Vehbi Ef. (Konya), Âtîf B. (Kayseri), Ahmed B. (Yozgad), Behcet B. (Kângırı), Sâmi B. (İçel), Ali Rıza Ef. (Amasya), Haydar Lûtfi B. (İçel), Nebil Ef. (Karahisarı Sahib)

(Bir zatın ismi yoktur.)

İçtimai âti ruznamesi

1. — Zaptı sabık hulâsası

2. — Evrakı varide

Hariciye Encümenine âza intihabına dair mazbata

Ergani Mebusu Sırrı Beyin Muvazenei Maliye Encümeninden istifası

Ankara'da bir İstiklâl Mahkemesi küşadına dair İcra Vekilleri Riyaseti tezkeresi

Mezun İdare Memurlarının yerine intihap icrasına dair takrir

Eskişehir Muhasebecisi Salih Sabri Bey hakkındaki evraka dair Memurin Muhakemat Encümeni Riyaseti tezkeresi

Sualler

Şehit Mülâzim Ferid Efendinin müterakim maaşatı hakkında Aydın Mebusu Tahsin Beyin Müdafaai Milliye Vekâletinden

Müzakere edilecek mevad

Encümeni Mahsus mazbatası

Şer'îye bütçesi

Abdülvahab imzalı istida

Mehmedoğlu İsmail'in affı hakkında lâyi-hai kanuniye

Hasanoğlu Ahmed'in affı hakkındaki lâyi-hai kanuniye

